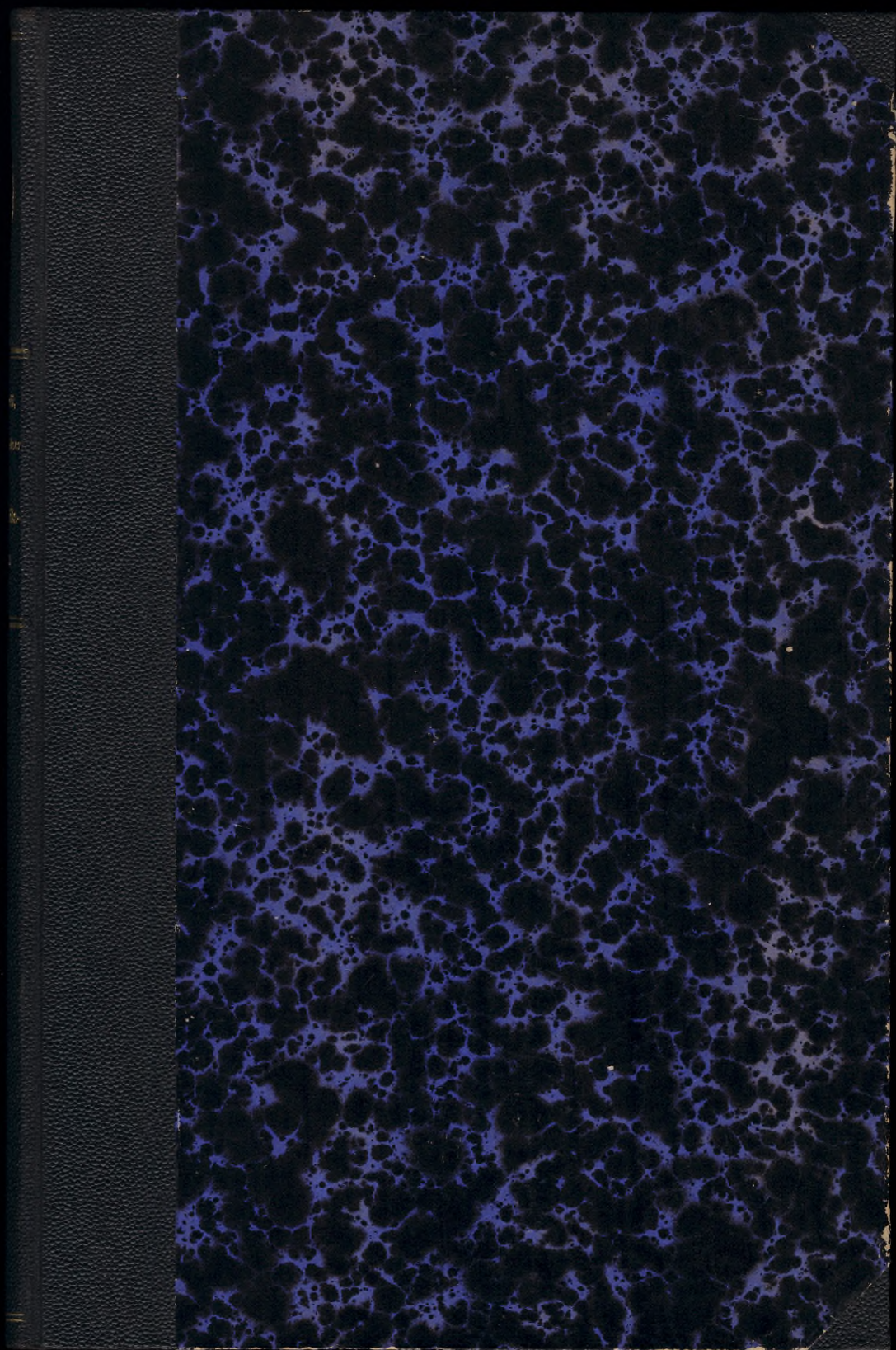

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

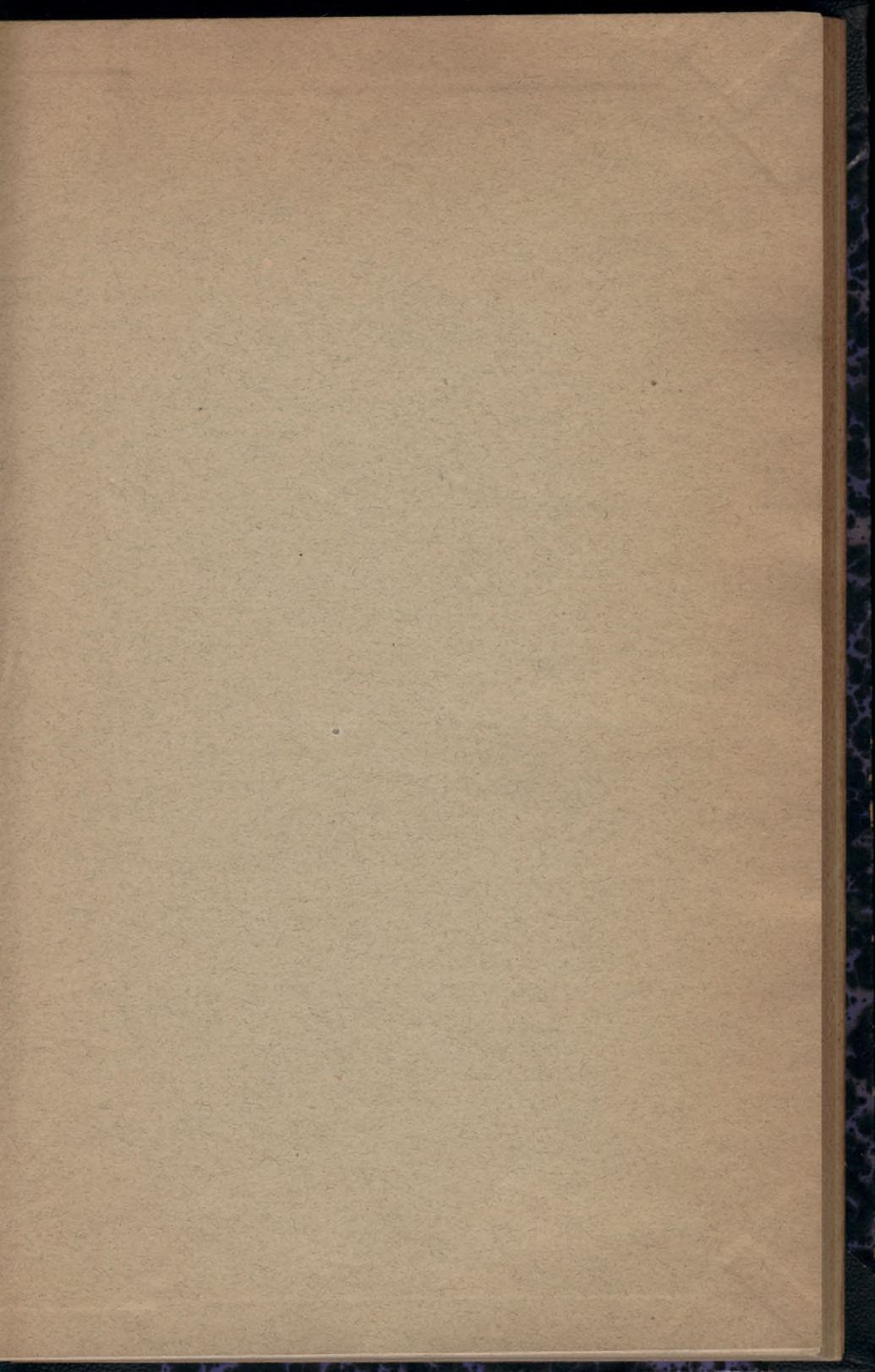

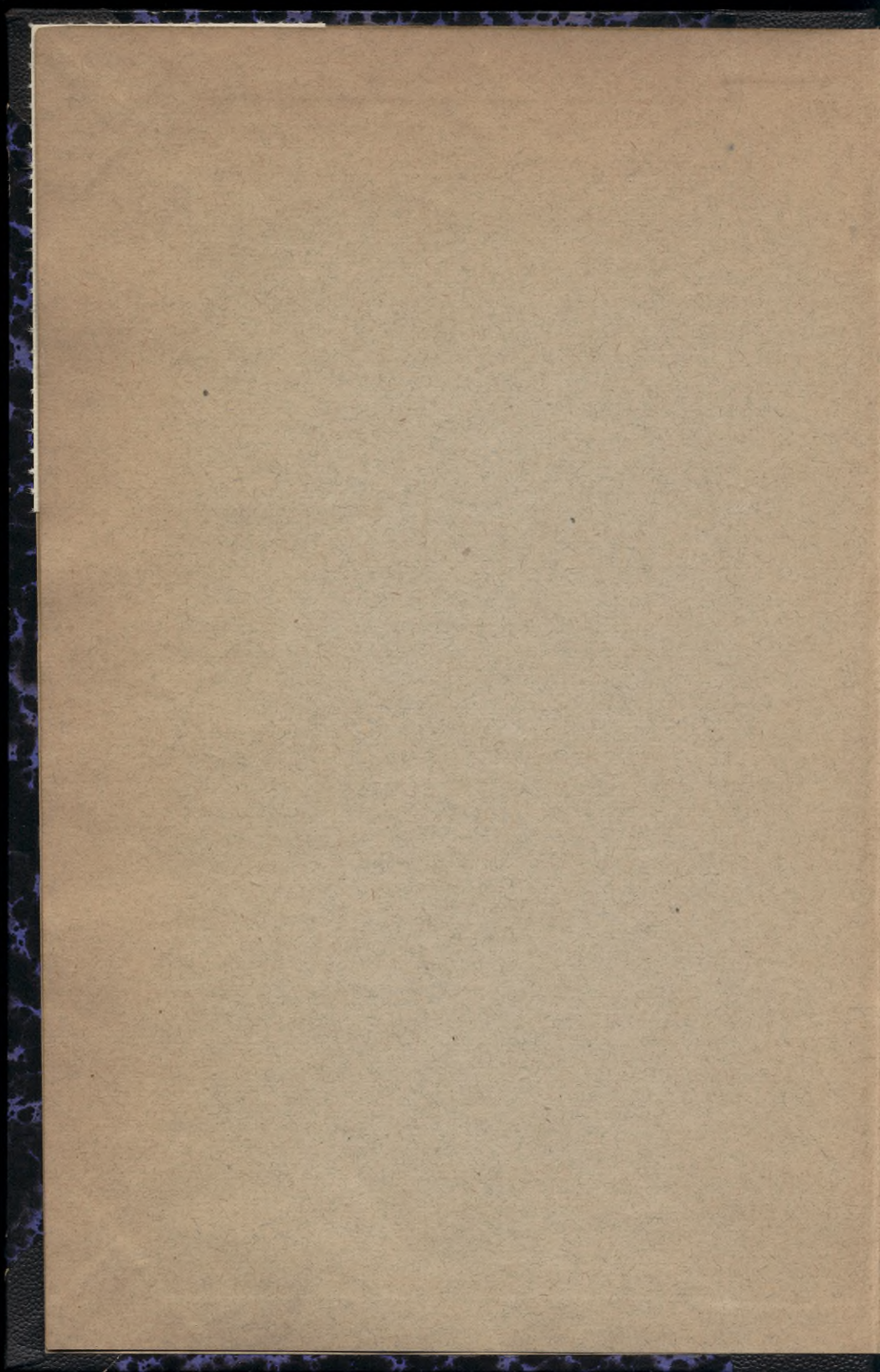

Allmänna Sektionen

Filos.
Etik
Boström

BETRAKTELSE

I

SAMHÄLLSLÄRAN

MED

GRANSKNING AF BOSTRÖMSKA STATSLÄRANS
GRUNDLINIER.

af
(J. P. Theorell)

TRYCKT HOS N. MARCUS. 1860.

BETRÄKTELSEN
SÄMNHÄLLSLÄRAN

RÄTTELSE.

Sid. 108, rad. 8:de uppf från står: *senare*, läs: *den praktiska*.

J. P. Thomsen

Förord
för
Betraktelser i Samhällsläran

utgifna år 1860.

Tidningspressens löften att återkomma till detta lilla arbete, hvilket den endast anonserat, hafva ännu icke på ett helt år kommit till fullbordan. I bokhandeln har således arbetet ej kunnat finna afsättning, och dess innehåll, om icke dess tillvarelse, är säkerligen obekant äfven för dem, som intressera sig för dess syftemål. Det lönar icke att längre afbida ett annat öde, än det allmänna, som väntar osålda bokförlag, att användas till makulatur; och då detta är, hvad förläggaren helst önskar undvika; så har han i stället valt att låta exemplaren bortskänkas till sådana personer, af hvilka han kan hoppas, att arbetet läses.

Ibland betraktelserna finnes isynnerhet en, för hvars framgång författaren nitälskar, emedan han vågar anse den såsom ett ord i sinom tid. Denna betraktelse är försöket att utreda den lagbundna monarkiens teori, och för henne finna en grundval, som hon hittills saknat. Anspråket att häruti hafva lyckats är visserligen förmätet, ifall det icke tvärtom är undransvärdt, att man så länge kunnat förbise den sanning, han tror sig hafva lagt i dagen.

Må härom dömas, huru som helst; åtminstone vågar förf. tro, att ämnet förtjenar alla deras uppmärksamhet, som finna konungamaktens upprätthållande hafva någon vigt, och som inse, huru kort hennes återstående tid kan blifva, i händelse hennes undergräfvande obehindradt fortgår. Den artikel, som härmed förordas, är den sista som betraktelserne innehålla.

Betraktelser i Samhälsläran

utgafva af 1883.

Ett af de viktigaste problemen i den sociala läran är
 att förstå de olika typerna af samhälle. I de olika
 samhälle tyder det sig på att det är möjligt att
 förstå den sociala läran som en helhet. Detta är
 dock en svår uppgift, men om vi försöker förstå
 den sociala läran som en helhet, så kan vi förstå
 den sociala läran som en helhet. Detta är dock en
 svår uppgift, men om vi försöker förstå den sociala
 läran som en helhet, så kan vi förstå den sociala
 läran som en helhet. Detta är dock en svår uppgift,

men om vi försöker förstå den sociala läran som en
 helhet, så kan vi förstå den sociala läran som en
 helhet. Detta är dock en svår uppgift, men om vi
 försöker förstå den sociala läran som en helhet,

så kan vi förstå den sociala läran som en helhet.

För allmänheten har det arbete redan någon tid varit tillgängligt, hvilket utgör närmaste anledningen till dessa betraktelser. Dess titel är »*Grundlinier till Filosofiska Statsläran efter Professor Boströms föreläsningar,*» och det har utkommit i Upsala 1859. Det är icke utgifvet i hr Boströms eget namn, men sedermera af honom offentlig försvaradt, och sålunda vitsordadt. Utöfver detta arbete, hvilket närmast föranledt betraktelsernas kungörande, sträcka sig dock dessa äfven till någon ytterligare utredning af ämnena, än som för blotta bedömandet af Grundlinierna varit af nöden. Förf. har trots det icke vara onyttigt att jemväl erbjuda läsarna en ledning till positiva begrepp i de ämnen, der han sökt undanrödja villfarelserna.

Den filosofi, till hvilken det granskade arbetet hör, är den så kallade skolastiska, de lärdas filosofi, hvilken ej vill förstås af andra än dem, som gjort henne till sitt hufvudstudium, och ömkar sig endast öfver alla andras misslyckade bemödanden att intränga i hennes hemlighet. Utan tvifvel har hon blifvit idkad äfven af några verkliga tänkare, utrustade med förmåga för ett högre vetande; men för världen har deras ljus icke lyst, emedan de så fördjupat sig i former och skolgräl, att deras språk blifvit idel method, både till ämne och sammansättning mörkt och för de oinvigda obegripligt eller alltför svårfattligt. Jemte dessa verkligen skarpsinniga tänkare hafva dessutom ett större antal af arbetare befattat sig med filosofi utan naturlig kallelse, väl eller illa förstått föregångarnes djupsinnighet, men insvept sig i deras

mörka skrifart och trott sig sjelfva djupsinniga i den mån, de lyckats att efterhärma deras otydlighet. Så har skolans arbete i denna väg blifvit i det närmaste onyttigt för flertalet af den kunskapssökande allmänheten, och de praktiska delarna af vetenskapen, Rätts- och Samhällslära, skulle ännu för allmänheten vara lika främmande som deras framsteg inom skolan äro ringa, om de icke blifvit utom skolan på helt annat sätt bearbetade. *)

De som gifvit världen det mått af upplysning, hon härutinnan äger, hafva talt ljusets och icke mörkrets språk. Deras kallelse har legat i sak-rikheten af deras idéer, hvilka de utfört med så mycken åskådlighet som möjligt, långt ifrån att förmörka dem genom onödigt formleri eller affekterad method. Härigenom har uppkommit den vetenskap, som gifvit världen något begrepp om samhällslära och rättsgrunder, och som ännu icke skulle varit tilli, i fall t. ex. Grotius, Montesqieu, Rousseau, Sismondi, Toequeville, ej talt ett annat språk, än det som nyttjades af Kant, Fichte, Schelling och sedermera öfver hufvud af den moderna skolastiken. De som tala detta språk och förakta allt annat, upphöra ej att tro, det deras mödor en gång skola bära frukt till världens upplysning. Skulle detta inträffa, så vore det utan tvifvel en stor vinst för menskligheten, och ännu mer, i fall frukten deraf blefve, att tvister och tvifvelsmål upphörde, och lärorna då kunde anses såsom matematiskt och oåterkalleligen bevisade. Men om och när ett så lyckligt förhållande må förväntas, derom torde ej ens de invigde sjelfve vara underrättade; och än mindre lärer den öfriga världen kunna sådant utröna. På den ovissa förhoppningen härom kan då ej heller förnuftigtvis allt imellertid lemnas beroende. Hvad det oinvigda, så kallade populära förnuftet må kunna utträtta till skingrande af de gängse villfarelserna, härrörande från sjelfva de vetenskapliga spekulationerna eller från andra orsaker, det bör ej försummas, och dess försummande kan icke urskuldaskas med väntan på det ljus, som komma skall, men

*) Detta arbetande med termer och tankeformer utan tankar skulle kunna jemföras med en krigares djupa studier i taktiken utan förmåga att utföra en krigisk rörelse, eller med det en gång så träffande anmärkta försöket att blifva tonsättare genom idkeligt studerande af den musikaliska grammatiken, utan att äga musikaliska tankar.

hvars ankomsttid är så obestämd och hvars sjelfva ankomst så föga säker.

Från denna synpunkt har författaren af förevarande granskning betraktat frågan om behofvet att för den läsande allmänheten göra begripliga de ämnen, hvarom det granskade arbetet handlar; och han har icke funnit detta behof ännu afhulpet genom de skriftvexlingar, som i ämnet föregått. De hafva nemligen väl varit af båda slagen, populära och rent vetenskapliga; men de förra hafva haft den bristen, att icke vara nog grundliga, och de senare den, att icke vara för mängden af läsare begripliga. De populära artiklarna, meddelade af tidningspressen, hafva ömsom nitiskt förordat herr B:s åsichter och framhållit hans förtjenster såsom stiftarens af en helt ny filosofisk skola, och ömsom tadlat honom, såsom den der predikat förderfliga, frihetsvidriga läror. Men de gynsamma omdömena, synbarligen härrörande från förhoppningar om synnerligt gagn af Herr B:s läror för den konservativa politiken, vore säkerligen förhastade och ej grundade på nöjaktig kännedom af bokens verkliga innehåll. De tadlande omdömena åter ledo af enahanda brist på insigt i lärornas verkliga halt och af fruktan för intrång i den politiska liberalismen. Den rent vetenskapliga granskare åter, hvilken uppträdde med en enkom broschyr, kallad *Kritik öfver den Boströmska filosofien*, begagnar visserligen det vetenskapliga mörkret i sin skrifart och undandraget sig derigenom de oinvidgas kontroll, men framträder dessimellan äfven i populär skepnad och röjer sin förvandtskap med den politiska liberalismen; hvaraf han ock fått skörda stora loford från den liberala sidan af tidningspressen. För sin del har författaren af förevarande blad trott sig finna ungefär lika täta misstag och förvillelser i denna vetenskapliga broschyr, som i det Boströmska arbetet, endast att de senare äro vida gröfre och något mer påtagliga. Han har således ej heller deri kunnat finna anledning att afstå från utgifvandet af förevarande blad eller att deruti göra någon förändring, utan lemna dem åt allmänheten sådana de befunnos, innan han erhöi kännedom af den sist omförmälta kritiken.

En egenhet har företett sig deruti, att författarens bekantskap med den ifrågavarande läroboken inträffat på samma tid, då han företagit sig att genomgå vissa sedan längre tid tillbaka

quvarliggande handskrifter, hvilkas redan förgätna innehåll han ville påminna sig, för att äntligen besluta, huruvida de borde förstöras eller vid hans bortgång finnas liggande bland hans quvarlåtenskap, öfver hvars öde de efterlevande förfoga. Ibland dessa papper finnes en sammanhängande, ehuru icke afslutad följd af reflexioner öfver frågor, som tillhöra ämnet för mera-nämnde lärobok. Författaren har deri återfunnit sina tankar alldeles sådana, som han ännu vill vidkännas dem, men sådana de nu ej mer skulle kunna af honom redigeras; och så långt de räcka, kan han ej något bättre åstadkomma, vare sig till vederläggning eller utvecklande af Herr B:s satser. De komma derföre att utgöra senare delen af betraktelserna.

BETRAKTELSE I SAMHÄLLSLÄRAN.

FÖRRA DELEN,

innehållande kritik öfver den nya Statslärans Grundlinier.

Vill man i dess helhet uppfatta konstruktionen af omförmålta arbete; så stöter man sig troligen först på den frågan: hvar finnes här definitionen på afhandlingens föremål? Besvaras här någonstädes frågan: hvad är *stat*? En läsare, som här söker begreppet derom, vinner svårligen sin önskan, i fall han förut är alldeles okunnig i ämnet; och har han redan något begrepp derom: så saknar han tillfälle att jemföra det samma med någon på ett ställe sammanförd uppställning af bestämmande kännetecken, som utgöra hvad förnufts läran kallar en definition. Hr B:m säger icke ens, att statens föremål är människan i sitt jordiska tillstånd, eller att staten syftar att tillvägabringa möjligheten af människors sammanlefnad, tillfredsställande af deras löfliga behof och utveckling af deras förmögenheter. Att hans filosoferande hvälfver sig omkring en anstalt af denna beskaffenhet; yppar sig väl när man hunnit genomläsa några §§; men detta vittnar säkert icke om någon synnerlig förmåga att systematiskt i en afhandling tillvägagå. Hyad arbetet i stället innehåller, har i sanning förekommit författaren interessant att erfaras; och han vill särdeles i de första kapitlen temligen omständligt redogöra för våra »Grundliniers» innehåll.

FÖRSTA AFDELNINGEN.

KAP. I.

Om Statens allmännaste begrepp.

§ 4.

Utgångspunkten för hela den nya lärobyggnaden omsvärfvas af ett moln, hvares dunkelhet skulle kunna användas till skydd för man vet icke huru många af de efterföljande satserna, som vore deraf i behof. Det heter nemligen, att »staten är ett lefvande eller sjelfmedvetande och organiskt väsende, d. v. s. en förnuftig vilja eller personlighet». Till bekräftese härfå anföres, att »ingen förnuftig Grund, intet praktiskt Ändamål, ingen praktisk Lag, äfvensom ingen Rätt, och ingen Magt finnes, som icke i sjelfva verket är ett lefvande och personligt väsende, som det än icke så fattas i abstraktionen»; och det tillägges ytterligare, att »äfvén den positiva lagen i den empiriskt verkliga staten gör härifrån intet undantag; ty den är ingenting annat än lagstiftarens (den regerande Monarchens) offentliga vilja, sådan den finnes uttryckt i statens lagböcker och sådan den gör sig gällande genom honom sjelf och hans underordnade organer».

Huru det kan tillgå eller någonsin kunnat tillgå, att en stat stiftas, som blifver »ett lefvande eller sjelfmedvetande och organiskt väsende d. v. s. en förnuftig vilja eller personlighet», lærer väl kunna förklaras af den, som upfunnit eller ur sin beläsenhet hemtat och framlagt denna tanka. Men icke hemtar man förklaringen deröfver eller bevisen derpå från de förevarande grundlinierna. Imedlertid synes det vara uppenbart, att ett lefvande eller sjelfmedvetande och organiskt väsende måste vara en naturens egen skapelse, och ej kan vara ett människoverk. Det kan också visserligen sägas, att statens inrättning ej beror af mensklig åtgärd allena, emedan det icke ankommer på menskligt välbehag att tillvägbringa eller undanrödja alla de förhållanden, som bestämma statsinrättningens beskaffenhet. Men skulle häraf följa, att staten vore ett sjelfmedvetande eller ens ett organiskt väsende; så borde äfvén kunna slutas, ej blott att människan kan åstadkomma bildandet af ett organiskt väsende, utan ock att hennes föfarande

härvid ej kan misslyckas. Ty en stat uppkommer dock aldrig utan menniskoåtgärd eller menskligt biträde, och om detta biträde är misslyckadt; så kan statens organism åtminstone icke blifva densamma, som den skulle blifvit, i fall biträdet lyckats, om än hela organismen ej härigenom tillintetgöres. Men ett organiskt väsende, hvars beskaffenhet sålunda förändras genom menniskoåtgärd d. v. s. genom en icke skapande kraft, skulle på detta sätt också kunna förlora så mycket af sin organiska natur och i sig upptaga så mycken icke organisk tillsats, att det organiska lifvet antingen alldeles försvunne eller åtminstone icke motsvarade den uteslutande benämningen.

Kunde det likväl antagas att människan eger ingen befattning med statens inrättande; så följde deraf ock att hon ej heller har att göra med dess beskaffenhet; och stat har då, all människans åtgärd förutan, alltid funnits, der människor lefvat i så stort antal, att den kunnat finnas. Således måtte stat der öfverallt vara inrättad, och får ej vara mindre organisk hos Eldslandets innevänare, än den varit eller är hos det mest odlade folk i äldre eller nyare tid. Om nu deremot uppenbart är, att staterne blifvit af människor stiftade, förändrade, upplöste och åter sammansatte på mångfaldiga olika sätt; huru hafva de då kunnat blifva organiska väsenden? Är det väl människor gifvet att frambringa dylika skapelser! Har någonsin en ändlig förmåga, eller någon mindre än den allsmäktigt skapande, alstrat eller utbildat något organiskt föremål? — Så vidt ett svar härpå kan väntas, torde det komma att hämtas från begreppet om människans moraliska verksamhet. Människan är onekligen ett organiskt väsende, sådan hon utgår ur naturens hand; men hon kan icke desto mindre genom sitt eget bemödande bildas till någonting annat och vida mer än hvad hon är såsom blott naturalster. Människan upphörer derigenom icke att vara ett organiskt väsende. Hvarföre skulle då, menar man, staten ej kunna emottaga en mensklig inverkan, utan att derigenom förlora karakteren af organiskt väsende?

Till en sådan jämförelse skulle anledning finnas, i fall det vore gifvet och säkert, att staten varit en organism, innan människans arbete, då dess bildande börjades, likasom det är säkert, att människans organiska väsende existerat förr, än hon

började arbeta på sin bildning. Långt ifrån att ett sådant förhållande med staten finnes klart och ostridigt, synes det likväl vara föga möjligt att utröna, hvad och huru mycket som af staten skulle återstå, derest man kunde afsöndra allt, hvad genom menniskoåtgärd tillkommit. För att icke rasonnera utan grunder, torde man då böra nöja sig att anse statens organisation för ett människoverk, som mer och mindre väl lyckats att träffa naturens afsigter, men aldrig kan tillvägabrinda eller hafva tillvägabragt någon ting organiskt i egentlig mening, eller något som kan kallas lefvande eller själfmedvetande, hvars frambringande är den skapande allmakten ensam förbehållet.

Fråga kan icke vara om en materiel organisation eller om substansen af statens materiella tillvarelse. Jemförelsen rörer således ej heller människans materiella tillvarelse eller dess organisation. Frågan är då, hvad människan genom sitt bildningsarbete må kunna uträtta till organisk förändring i sitt organiska väsende, så vidt det gäller hennes andliga natur. Men huruvida denna natur i själfva sina grundämnen, intellektuella eller moraliska, är att betrakta såsom organisk, d. v. s. homogen med hvad sinneverlden af denna egenskap företer, deröfver synes väl den ändliga kunskapsförmågan svårligen kunna åstadkomma annat än förslagsmeningar och spetsfundiga drömmar om möjlighet. Af den inneboende andliga varelsens natur upptäcka sig för den dödlige endast vissa egenskaper och förmögenheter, men icke något helt, hvars sammansättning eller beståndsdelar kunna blifva föremål för den dödliges forskning. En hemlighet för honom förblifver det alltid, på hvad sätt dessa särskilda förmögenheter, organiskt eller annorlunda, äro med hvarannan förenade, af hvarannan beroende eller ej. Det är då visserligen ej heller möjligt att veta, huruvida de förändringar, människan hos sig åstadkommer genom andlig bildning, medföra någon organisk ändring i hennes andliga varelse; och någon anledning att sådant antaga låter väl icke tänka sig. Från antagande deraf hemtar man således ej heller något rimligt skäl till hvilken slutföljd som helst, och lika litet till den om statens organiska beskaffenhet, som till någon annan.

Hittills har förf. upptagit bokens mening sådan, som ordalydelsen den innehåller. Men så orimlig som densamma från denna synpunkt visar sig, vågar man svårtigen föreställa

sig, att rätta meningen är härmed funnen, ehuru visserligen ingen annan finnes antydd, än mindre med nödig klarhet uttalad. Det blifver följaktligen oundvikligt att vända tanken på en annan möjlighet att uti framställningen upptäcka någon förnuftig syftning. Kan då skriftställaren vilja säga, icke hvad han sagt, att staten är, utan att staten bör blifva ett lefvande, själfmedvetande, organiskt väsende, att sådant är dess ideal, samt att det är till dess uppnående som staten har att i oändlighet sträfva, likasom människan sträfvat till sin aldrig i tiden uppnådda bestämmelse?

Perfektibiliteten hade då tagit ett steg framåt. Visserligen tillhörde denna idé alltid väsendtligen samhället eller staten; och genom staten skulle människans framåtskridande i oändlighet göras möjligt och befrämjas. Men perfektibiliteten drifven ända till organism, d. v. s. till en öfverträfflig fulländning, har hitintills varit ansedd för en själfmotsägelse. Först nu, genom de Boströmska Grundlinierna, är det som själfstridigheten förmodligen skall lösas, och staten, utan att förlora sitt oändliga fortskridande (?) öfvergå till ett organiskt väsende. Ty skulle den organiska fulländningen uttränga perfektibiliteten; så vore genom organismens uppnående ju intet framsteg gjordt. En perfektibel organism är det, som bör vara funnen, för att genom den själfmedvetande organismens antagande hafva kommit ett steg framåt. Och detta är väl det steg, originelt eller efterbildadt, som den förevarande teorien skall hafva gjort. Det gäller då att eftersinna möjligheten, d. v. s. tänkbarheten af en sådan förening imellan organismen och perfektibilitetens begrepp.

De flesta organiska skapelser äro utan tvifvel mäktiga af utbildning, af en till viss grad fortgående formernas utveckling och substansens ökade ymighet eller kraft. Djur och växter synas dela med hvarandra denna lott. Men för denna utveckling finnes dock alltid en gräns, hvarutöfver dess fortsättande är omöjligt. Den motsvarar således för ingen del perfektibilitetens begrepp, hvars gräns ej träffas inom ändligheten. Man kan icke tänka sig en organism, som utöfver all gifven gräns fulländade sig, utan att man derigenom skulle tänka något annat än en organism. Den låter således icke förena sig med

perfektibiliteten. Den är då jemväl för staten omöjlig äfven derföre, att staten fordrar perfektibilitet, om icke med alla de anspråk och förhoppningar, som dervid vanligen förstås, dock åtminstone i sådan mening, att samhällsbildningens ytterligare framsteg aldrig i förväg må göras omöjliga.

Försöket att begripa och förklara de förevarande grundliniernas påstående om statens organiska väsende vill då ej mera lyckas genom en idealistisk, än genom en empirisk, ej mera genom en abstrakt, än en konkret uppfattning. Men kan man icke på någotdera sättet göra sig ett förnuftigt begrepp om sjelfva möjligheten af detta statens organiska väsende; så följer väl häraf, att samma organiska natur ej heller kan tillkomma statens lagar eller någon begriplig mening hemtas från det talesättet, att »ingen förnuftig Grund, intet praktiskt Ändamål, »ingen praktisk Lag, äfvensom ingen Rätt eller Magt finnes, »som icke i sjelfva verket är ett lefvande och personligt väsende, om det än icke så fattas i abstractionen.» Om nemligen den omtvistade egenskapen af organiskt väsende ej ens låter tänka sig såsom tillhörande staten sjelf, hvilken dock åtminstone är ett substantielt föremål; fast mindre kan det då vara tänkbart, att en dylik egenskap skulle ega rum hos ett i staten sig yppande fenomen, som endast är en statens handling, en uppenbarelse af dess verksamhet, och hvars ostridiga ursprung från den ändliga människoviljan i allt fall vore oförenligt med all föreställning om organisk natur.

I denna mening eller tvärtemot grundliniernas syftning låter det följaktligen säga sig, att »äfven den positiva lagen i »den empiriskt verkliga staten gör härifrån intet undantag». Ty omöjligen kan ett organiskt, lefvande och sjelfmedvetande väsende finnas i hvad som är »ingenting annat än lagstiftarens »(den regerande Monarchens) offentliga vilja, sådan den finnes »uttryckt i statens lagböcker och sådan den gör sig gällande »genom honom sjelf och hans underordnade organer». Man må svärma i hvilka påfund som helst rörande statens eget upphof och deraf härflytande egenskaper; så långt lærer man dock, tyckes det, icke kunna gå, att man förnekar äfven lagarnes menliga ursprung. Gudomliga gifvas visserligen; men att alla äro sådana, må man väl icke vilja påstå. Att nu lagar, stiftade af människor för ett samhälle, skulle blifva lef-

vande, organiska väsenden, förmodligen endast derföre, att de af sådana väsenden äro stiftade, skulle då ungefär vilja säga detsamma, som att hvarje afhandling uppgjord imellan menniskor vore ett väsende af denna beskaffenhet.

Antager man nu imellertid dessa talesätt, såsom innehållande någon begriplig mening, för att derpå bygga en teori; så uppstår fråga om den praktiska tillämpning, som deraf kan låta sig göras. — Hr B:m bekänner sig icke till en rent stationär politik, förnekar icke möjligheten eller behöfligheten af statens fortgående utbildning och dess inrättningars och lagars förbättrande. Men står väl något sådant att förlika med statens egenskap af lefvande, själfmedvetande, organiskt väsende? Om staten betraktas, sådan den i fenomenet förefinnes, och följaktligen såsom sådan redan är organisk; (i den B:ska bemärkelsen eller såsom lefvande väsende); så är den ju ock redan utbildad, hvar helst den må finnas och huru beskaffad den må vara. Den ena formen är lika berättigad, som den andra; och den ena behöfver ej mer och ej mindre förbättringar, än den andra, derest de ej skulle af sig sjelfva gifva sig dem, all ändlig vilja oåtspord. Endast när staten betraktas såsom perfektibel, kunna reformer och fortskridande ega rum. Vore åter staten organisk, fastän perfektibel; så skulle svårigen perfektibiliteten blifva begagnad, med mindre dess begagnande skedde genom den skapande kraftens egen åtgärd, som frambragt organismen.

Vore imedlertid Hr B:s statstheori icke i sjelfva verket stationär, med eller utan hans vetenskap; så skulle väl någon annan grundläggning erfordrats för ett ovillkorligt godkännande af det i verkligheten befintliga. För att nu t. ex. stadna vid det redan citerade: icke är lagstiftarens identitet med monarken så axiomatisk, att ingen grund derför skulle hållits för nödig, om ej fenomenet redan förefunnits, eller icke funnits i det samhälle, hvars former och inrättningar Hr B:m företagit sig att med enahanda skäl förfäktat, undantagna endast sådana, som han ansett med de väsendtliga icke stå i öfverensstämmelse. Imedlertid må man taga sig till vara att påbörda honom någon ting bestämdt. Hvad man kan säga med visshet, inskränker sig dertill, att han är mörk, och att den mening, som genom vanlig tolkningskonst kan ur hans yttranden hem-

tas, ej blir mera välgrundad genom den ena, än genom den andra tolkningen. I de mindre omfattande frågorna, till hvilka ordningen nu kommer, skall kanhända mindre svårfattlighet möta. I hvarje fall måste man blott förbehålla sig att få tala om statens organisation, utan att taga ordet i annan bemärkelse, än den vanliga, eller den som låter förena sig med begreppet om människoverk.

När det i 5 §. talas om »högre förnuftiga väsenden, för hvilka staten skall vara organ»; kan det förmodas, att dessa väsenden, till hvilka hänföres äfven religionen, skola vara af den art, hvarom i det föregående talas, då lagar och deras verkställande kallas organiska, sjelfmedvetande väsenden, samt att det således tilläfsventyrs kan vara kulturen, vetenskaperna, konsterna, som förstås med dessa högre väsenden, för hvilka staten kallas organ. Att uttrycket är mörkt, kan åtminstone icke nekas.

KAP. II.

Om Statens Grund och Ändamål.

Enligt 6 §. skall »statens närmaste grund vara hans eget »viga väsende, hans idé, hvilken genom sin närvaro i menniskan förmår henne att i och för sig eller i sitt medvetande och sin värld förverkliga honom». Här af skulle man kunna ledas på den tankan, att idéen, efter hvilken staten förverkligas, måste i menniskan finnas utvecklade, innan statens förverkligande kan företagas. Nu förhåller det sig imidlertid så, att statens förverkligande både tager sin början och måste långt fortskrida, innan något medvetande af statens idé ens blir möjligt; ty att detta senare ända hitintills endast ganska ofullständigt försiggått, derpå kunna till bevis åberopas alla intill vår tid gjorda försök att vetenskapligen utreda statsläran.

Detta sakförhållande bestrides kanhända icke; men det invändes, att statens idé, som är dess eviga väsende, ligger i människan outvecklad, samt att förverkligandet icke desto mindre härflyter från denna idé. Det kunde så vara, endast förverkligandet i öfverensstämmelse med idéen ville låta sig göra utan att idéen vore utvecklad, eller ock idéens utveckling ville blifva möjlig, innan hon väckes genom arbetet på förverkligande. Kan deremot intetdera ega rum; så lär det ock svårligen stå att utröna, huruvida den outvecklade idéen före förverkligandet finnes, och hvad verkan derpå hon kan utöfva, eller om hon (statens idé) lika med andra mensklige idéer, leder sitt ursprung från de begrepp, som från erfarenheten, det vill här säga statens inrättande och utbildande, abstraheras. Det vissa lärer vara, att genom antagande af en evig, medfödd idé, hvars innehåll dock vore ganska ofullständigt känt, om ej alldeles okänt, ingen större upplysning om statens bästa möjliga inrättande skulle vinnas, än den man lätteligen kunde umbära och föga begagna till annat än möjlig förvillelse, då deremot den enda för ändamålet tjenliga ledning är att hemta från praktiska rön och deraf härflytande slutledningar. Att åtminstone de sjelfve, som tro på den eviga, oföränderliga idéen, antingen icke lyckats att få henne fatt, eller ock ej förnått af henne göra bruk, så mycket ser man af de stora bristerna i deras vetenskapliga försök.

Hvad här blifvit sagdt, syftar endast at undanrödja förblandning af frågan om statsidéens förverkligande med frågan om statens yttersta grund, hvilken uti 7 § förläggas utom »naturen och alla människans drifter och anlag». Att härom tvista, synes vara öfverflödigt för det ändamål, som sökes, nemligen utrönande af sättet för förverkligande af statsidéen. Ty är detta endast i empirisk väg möjligt; så öppnar sig härtill ingen ny möjlighet derigenom, att statens yttersta grund sökes utom naturen.

Något måste man visserligen tänka om statens yttersta grund. Men om den skulle ligga så djupt, som *Grundlinierna* antyda den; vore den väl då ett ämne att i en lärobok upptagas? Må vetenskapen huru mycket som helst sätta sig öfver det populära undervisningssättet; så lär dock vetenskapsmannen aldrig med fog kunna förneka, att den undervisning,

som skall praktiskt bilda kandidater till statens tjenst, och i allmänhet att den som skall bibringas nybegynnare, måste hålla sig inom vissa gränser af tydlighet och lättfattlighet, så vida den eljest vill tillvägabrinda någon sann och brukbar kunskap hos flertalet af sina lärjungar. Ibland dessa gifvas dessutom endast få, som äro utrustade med tillräcklig fattningsgåfva för de högre graderna af spekulation och uppfattning af de mest abstrakta idéer. Alla öfriga, äfven de icke vanlottade och bland dem äfven många rätt brukbara ämnesvenner till statens tjenstemän, de der i allmänhet tillhöra medelmåttans vidt öfverlägsna antal, måste man förskona från sådana intellektuella bemödanden, som öfverstiga deras förmåga, och hvori deras vanmäktiga försök endast leda till förfalskade eller halfförstådda begrepp, tjenande att förvirra och förmörka förståndet, derest de icke innan kort förgätas och deras hela verkan blifver att hafva utestängt de klara och upplysande, ehuru mindre djupsinniga begrepp, hvilka i stället kunnat vara lärjungen bibragta.

Eftersinnar man detta, när fråga är att skriva en lärobok, som icke är ämnad att för den med vetenskapens djupaste hemligheter sysselsatta lärdomsidkaren öppna vägen till dess doldaste skatter, och hvilken i stället har för ändamål att läggas till grund för de allmänna studierna samt för de kunskapsprof, hvarefter duglighet till det allmännas tjenst skall bedömas: då känner man utan tvifvel nödvändigheten att från en sådan lärobok afskilja allt, hvad som öfverstiger det vanliga förståndets fattningsgåfva, och vid forskningen efter vetenskapens grunder inskränka djupsinnigheten till sådana, som utan villfarelse kunna tjena till utgångspunkter för tankegången, änskönt de icke äro hämtade från spekulationens yttersta djup eller taga i anspråk andra förståndsgåfvor, än den vanliga människans. I en lärobok af denna beskaffenhet skall man säkerligen icke träffa dogmer af så svårfattlig abstraktion och så omtvistad halt, som de här i hela 7 § framträda: innehållande, att »man ej får söka grunden till staten i naturen eller i de »så kallade naturliga (sinnliga) drifterna eller anlagen hos människans; att naturen och det sinnliga i allmänhet är sjelf endast ett fenomen för oss af det enda, som kan vara grund i »egentlig bemärkelse, d. v. s. af det ursprungliga och eviga

»väsendet; att den derföre ej kan vara en grund till någonting, »allraminst till någonting förnuftigt och personligt; att tvertom »de sinnliga drifterna, såsom blott sådana, äro just det, som »förhindrar och motverkar samhällets uppkomst och utveck- »ling.»

Förf. känner, hvad hugg på sig han lemnar åt alla de filosofer, som älska djupsinnigheten för dess egen skull, och hjertligen förakta att undervisa hvar och en, som ej förmår följa dem i metafysikens djupaste schakter. Förf. förutser, huru de skola utskratta förslaget om utgångspunkter från närmare håll, än de yttersta möjliga grunderna, såsom vore det alldeles omöjligt att förvärfva någon tillförlitlig och fruktbar upplysning i en kunskapsgren, den man icke till hela dess omfång och djup tillegnat sig. — Mycken vidlyftighet härom torde dock vara öfverflödig. Kunde man ej på säkra grunder bygga en sedelära, utan att hafva följt Kant i hela djupet af frågan om den kategoriska imperativen, svårligen skulle väl då någon sedelära finnas eller hafva funnits. Nu gifves det likväl, äfven utan denna imperatif, en grund för sedlighet, som kan blifva alldeles fullständigt öfvertygande, och hvars användande för människoslägtet är och äfven före Kant alltid varit högst behöfligt, på det icke all sedlighet må gå förlorad. Likaså gifves det full matematisk visshet för den enkla arithmetiken och geometrien utan kännedom af algebras djupaste klyftigheter. Hvarföre kan då icke äfvenledes i statsläran till utgångspunkt en grund användas, hvars tillförlitlighet icke beror af gåtans upplösning huruvida det eviga hos människan skall höra till hennes natur? Låt också lösningen blifva hvilken som helst; låt henne komma att uppenbara någon hemlighet, som tillintetgör den förut väl kända och för sanning ansedda satsen, att människans natur inbegriper ej blott hennes kroppsliga varelse, utan och den andliga, eviga, hvilken visst icke kan vara utan sin natur; — icke uppstår deraf något hinder för antagande af en samhällets, rättstillståndets nödvändighet, som blifver en giltig grund för statsbyggnaden.

En begripligare och mindre problematisk sats, än det evigas uteslutande från naturen, torde vara den, som härleder all rätt, således äfven statens och människans inbördes rätt, från hennes högre natur, hennes moraliska kallelse. Hvad hindrar

att bygga statsläran på denna sats, såsom säkerligen för sig själf bestående och ytterst grundad i känslan af moralisk förbindelse? Man tviflar hvarken på människorätt eller på nödvändigheten af menskligt samhälle, när man begriper denna samvetets röst, som förkunnar, att hos oss finnes en högre natur, än den som lefver sinnlighetens lif utan känsla af förbindelse. Och att denna sanning ej är obegriplig eller för svår att blifva allmänt erkänd, bör man kunna öfvertyga sig, när man läser henne redan hos forntidens rättslärare, hvilka uttryckte henne på det sätt, att menniskor egde ingen rätt, om de icke vore ett öfverjordiskt slägte. — Så fri, som forskningen gått, innan hon hann till denna ljusa idé, gånge hon allt framgent, och bäre sina skördar till upplysningen, men fordre aldrig, att allt, hvad hon funnit, skall införas i läroböckerna eller bibringras studerande såsom allmänt pensum.

Skall det invändas, att utan en sådan grundläggning, som den Herr B:m gifvit, statslärans omfattning ej kan blifva fullständig, emedan på någon annan ej kan byggas en demonstration af religionens eller kulturens nödvändighet? En sådan invändning skulle endast visa, att man icke eftersinnat, hvad satsen om all rätts ursprung från moraliskt medvetande innebär i hela sin vidd. Ett samhälle, som konstrueras för varelser af den högre ordning, hvars karakteristiska kännetecken är medvetande af pligt, kan visserligen aldrig umbära de förfoganden, hvarigenom dess medlemmars utveckling för deras bestämmelse skall blifva möjlig. Ingen begriper samhällets konstruktion, som icke inser, att människans bestämmelse är samhällets ändamål, och att från bestämmelsen ej kan uteslutas det högsta i hennes natur, (hvilket måtte vara det högsta hos henne, äfven om det icke skulle rätteligen sägas tillhöra naturen).

I öfverensstämmelse med begreppet om staten, såsom levande, själfmedvetande väsende; besvaras uti 10 § frågan om statens ändamål. Hvad som är förnuftigt, måste vara »sjelfändamål (absolut godt)»; och så är staten. Detsamma säges här icke om statens lagar och inrättningar och styrelse-åtgärder;

men det följer af hvad om dem alla förut är sagdt, nemligen att de äro organiska, lefvande, sjelfmedvetande väsenden. De veta sjelfva, om de uppfylla något ändamål eller ej; och säkerligen beträda de sig aldrig med ändamålslöshet eller ändamålsvidrighet, då ändamålet alltid finnes hos dem sjelfva och alltid är sådant, som de vilja det, — eller kunna de väl ogilla, hvad de sjelfve vilja, eller vilja annat än hvad de gilla? För att häröfver döma, vore nödigt att hafva domsrätt öfver dem och deras ändamål; men den, som är sitt eget ändamål, kan säkerligen af ingen annan än sig sjelf dömas.

Sannt är, att perfektibiliteten erkännes, då det heter, att staten skall »fortgå till vidare förverkligande eller verklighet »d. v. s. från potentialitet till actualitet eller från dunkelhet till »större klarhet i vårt medvetande». Men huru fortgår det, som redan uppnått sitt ändamål? och huru kan väl detta vara oupphunnet hos ett väsende, som sjelft innebär sitt ändamål? Skall staten fortgå till någon fullkomning, och är detta meningen med det här betecknade fortgående; så kan väl dess ändamål icke vara i förväg uppnådd, utan bör då sökas i den bestämmelse, som staten har att upphinna. Då blifver likväl statens ändamål förmodligen ej något annat, än befrämjandet af dess medlemmars bestämmelse. Möjligtvis vore det ock detta, som komme att sägas, i fall man ville afstå från idéen om statens organiska, sjelfmedvetande väsende. Så länge åter denna idé hyllas, kan ej människan, ej hela menskligheten upphöjas till statens ändamål. Något annat måste sättas i stället; och det bästa är utan tvifvel det hemlighetsfulla talesättet, att staten är sitt eget ändamål. Svårigheten är att från detta talesätt hemta en mening, som det vanliga försvarliga förståndet kan fatta; men om detta misslyckas för alla eller nästan alla, och om de fleste hvarken skulle begripa eller tro; så kunna de dock alle troligen förmå sig att lägga orden på minnet och upprepa dem till lärarens belåtenhet.

Att djupare söka intränga i den spekulation, som frambragt det lärda uttrycket, hörer icke till förf:s systemål eller anspråk. Huru meningen skall uppfattas i begrepp och detta begrepp demonstreras, må blifva de lärdas omsorg och gerna utgöra en bland de djupsinniga frågor, från hvilka de hoppas

att framdraga nytt ljus öfver världen. Men svårligen lärer väl denna fråga tillhöra antalet af dem, på hvilka svarets yttersta grund någonsin blifver begriplig för det vanliga hjälpliga förståndet; och då vore det visserligen önskansvärdt, att satsen kunde umbäras i läroboken, och studerande ungdomen förskonas från att lära den utantill utan att begripa den. När nemligen satsen icke begripes, och man ej heller gör sig föreställning om något annat statens ändamål, än som deruti framställes; måste undervisningens frukt blifva ingen eller ock den öfvertygelsen, att staten eger intet ändamål, således ej heller något moraliskt och vörnadsbjudande.

Rörande sättet för statens verksamhet i egenskap af »publikt (rättsligt) samhälle» yttras i § 11 att staten icke »verkar omedelbart på det sinnliga för att ombilda detta till organ »eller medel för förnuftet, hvilket tillhör de privata (sedliga) individerna och samhällena». De privata, äfven kallade sedliga individerna skiljas här från de sinnliga, hvilka ej kunna blifva föremål för statens omedelbara verksamhet. Men om staten kan omedelbarligen verka äfven på det sinnliga, och således på de sinnliga individerna, för andra ändamål än deras ombildande till organ eller medel för förnuftet; hvarföre skulle den då icke kunna äfven för detta ändamål omedelbarligen på dem verka? Är åter meningen, att staten alldeles icke på sinnliga individer kan verka omedelbarligen; så skulle deraf följa, att intet sinnligt individ kunde af staten straffas, i dess tjänst befordras eller för förtjänst belönas. Meningen må dock vara hvilkendera man behagar: det ena är ej mera grundadt än det andra. Hela den kriminella lagstiftningen och dess handhafvande vore gagnlösa, om de ingenting kunde omedelbarligen verka för sinnliga individers ombildande till organer för förnuftet, såsom det i konstspråket heter, eller, efter dagligt tal, för människors afhållande från brott och hämmande af förderf. Och ej mindre påtagligt är, att i hvarje åtgärd äfven af civil lagskipning imellan individer måste afses att genom rättvisans upprätthållande omedelbarligen, om än blott negativt,

verka aktning för henne hos de tvistande, hvilket för deras ombildande till organer för förnuftet visst icke bör vara onyttigt.

KAP. III.

Historiska åsikter om Statens Grund och Ändamål.

Från sina föregångare, i äldre och nyare historiens tid, hemtar hr B:m intet stöd; ty han gillar ej deras läror. De korta uppgifter, han derom lemnar och som upptaga detta kapitel, påkalla derföre här ingen granskning.

KAP. IV.

Om Statens Lag.

»All lag är i och för sig sjelf nödvändig, emedan den är »evig och oföränderlig» (§ 24). Våra lagar (och förmodligen hvarje samhälles lagar) om äktenskap, arf, jordafång, handel, brott, straff, allt hvad civil och kriminal lagstiftning heter, må således lika lifet, som våra grundlagar och alla de ekonomiska, kallas lagar; ty de hafva hvarken varit eviga eller förblifvit oföränderliga. Hvad hemlig mening, som under talesättet må ligga förborgad, tilltror sig förf. icke att utleta. Men vore den ingen annan, än att de lagar, som äro nödvändiga, också äro eviga och oföränderliga; då vore här visst ingenting att tvista om, och knappast vore väl någon ting sagdt.

Att imedertid äfven de så kallade juridiska lagarne, d. v. s. de här nämnda, verkligen räknas bland lagar, ser man i följande (§ 25). De angå likväl icke andra än de publika personligheterna, icke individerna, hvilka lyda endast under etiska lagar. Det är nyligen sagdt, huru det förhåller sig med statens förmenta oförmåga eller obehörighet att omedelbarligen verka på de sinnliga individerna; och just de juridiska lagarnes tillämpning är dervid till exempel anförd. Här bör tilläggas,

att om de juridiska lagarne ej skulle kunna omedelbarligen af staten och dess organer tillämpas på individer; utan endast på korporationer (»publika personligheter»), samhällstillståndet väl då skulle antingen försvinna, eller åtminstone komma att förete något hittills osedt skaplyne.

Hvad det vill säga, som i § 25 vidare förekommer, eller att »härleda» de juridiska lagarna »ifrån den menckliga individen», då detta härledande säges hafva blifvit förgäfvat försökt, är säkerligen icke en hvar gifvet att utröna. Menas dermed, att de stiftade lagarna icke hafva sitt upphof från den menckliga individen; så lærer en oinvigd svårligen begripa, huru och af hvem dessa lagar skulle vara stiftade. Men har menniskan verkligen stiftat, följaktligen både känt behofvet af dem och uttänkt deras innehåll; då härleda sig lagarne väl också begripligen från menniskan d. v. s. den menckliga individen, och det är icke ett misslyckadt försök att derifrån härleda dem.

Ehvad man ock härom må tänka; det återstår dock alltid att förklara det som vidare i § 25 följer, att nemligen »särskilda slag af praktiska lagar nödvändigt fordra och förutsätta »särskilda slag af ändligt förnuftiga väsenden». Hvarje stat eger inom sig praktiska lagar af mer än ett slag, och de kunna efter behag klassificeras i större eller mindre afdelningar, af hvilka hvardera kan utan oriktighet få namn af ett särskildt slag. Än mer måste lagar af särskilda slag förekomma hos särskilda stater. Allesammans bestå de (staterna) af ändligt förnuftiga väsenden; och alla dessa måste således vara af lika många särskilda slag, som alla deras praktiska lagar. Nu gälla likväl många, om icke alla, de särskilda slagen af lagar för samtliga de ändligt förnuftiga väsenden inom hvarje stat. Hvar skola då de särskilda så beskaffade väsendena för hvarje särskild lag sökas?

Slutligen förekommer i denna § Naturrättens förkastande. Skall den tagas i försvar? Ätminstone afskräcker man icke af sjelfva förkastelsesdomen, hvilken är omotiverad och lyder i orden sålunda: »En så kallad Naturrätt oberoende af Staten är och förblir en omöjlighet». Så mycket torde väl maktspåket hafva för sig, att i naturrätten hitintills något arbete af värde ej är att tillgå.

Oberoende af staten måtte dock menniskan kunna känna, och nödgas känna den moraliska förbindelsen, samvetets kraf. Och att lyda detta kraf känner hon sig utan tvifvel berättigad, oberoende af allt annat bemyndigande, än samvetets eget. Men detta samvete, känslan af menniskonaturens värde, är säkerligen en gåfva, icke af staten, utan af naturen sjelf, d. v. s. naturens egen Gifvare; och naturlig således eller naturrätt är den rätt, som denna känsla förlänar. Från denna grund, men också endast från denna, synes mig en lära i naturrätten vara att härleda. Och den synes vara af ingen mindre vikt, än att deraf beror, huruvida någon rätt i samhället, alltså någon praktisk rätt, skall gifvas eller ej.

Såsom samvetet berättigar, kan ej staten berättiga. Staten tillåter, hvad han lemnar ostraffadt, genom att icke förbjuda det. Strafflöshet är allt, hvad som derigenom erhålles, men icke rätt. Om staten tillåter att köpa min like till träl; så får jag dock icke derföre rätt att så göra. Om staten befriar mig från pligten att försörja och uppfostra mina barn; så berättigas jag derigenom icke att försumma denna pligt. Om staten icke straffar mig derföre, att jag i lättja och sorglöshet förtärer afkastningen af mina rikedomar; så kan staten dock icke dertill förläna mig någon rätt.

Hvad som åter är min verkliga rätt, det eger jag göra gällande, när jag det kan, äfven mot statens förbud, och mot staten sjelf, så väl som mot hvar och en annan. Om jag kan från träldomen befria den köpte, fastän staten erkänner hans trälldom; så befriar jag honom med full rätt, när jag deri följer samvetets bud. Kan jag från den pligtförgätne fadren lösgöra det vanvårdade barnet och uppfylla hans pligt mot detsamma; så låter jag derifrån icke hindra mig, vare sig af honom sjelf eller af staten eller hvem det vara må. Låter staten (d. v. s. den, som utöfvar statens makt) frånröfva föräldrar deras barn, för att stympa och använda dem till sopransångare eller haremsvaktare, och kommer jag i tillfälle att rycka dessa barn ur våldsverkarnes händer; så underlåter jag icke att göra det derföre, att staten ej vill hafva det gjordt. Och blifver min ställning sådan, att jag mot sjelfva denna statsinrättning, hvilken låter så använda sin makt, kan med framgång anstifta en statshvälfning, hvarigenom en bättre utöfning af makten åstad-

kommes; icke låter jag derifrån afhålla mig af någon statens rätt öfver mig såsom dess undersåte.

Till vanmäktiga försök gifves deremot ingen rätt. Ett försök gör skada, när det icke lyckas; och att göra skada är ingens rätt (med mindre deraf uppkommer öfvervägande, åsyftadt gagn, hvaraf äfven härflyter skadestånd). Äfven till mitt eget blottställande för straff är jag oberättigad, när min goda afsigt ej vinnes. Från dessa synpunkter är lydningen mot staten en moralisk förbindelse, äfven när staten befäller med ingen annan rätt än styrkans. Statens verkliga d. v. s. moraliska rätt är deremot ej annorlunda beskaffad än människans, och sträcker sig icke längre, än till fullgörande af sin pligt. Så länge detta sker, sammanträffar statens rätt med hvarje medborgares pligt att genom ett gemensamt bemödande främja statens och människans bestämmelse. Vissa afvikelser derifrån å statens sida, och stundom nog stora, är medborgaren skyldig att fördraga, så vida genom deras rättande skulle mer äfventyras än vinnas. Men ser han sig en gång i stånd att förskaffa rättelse, som innebär verklig vinst för samhället, och kan den med visshet ernås; då känner han sig säkerligen icke af någon förbindelse mot staten hindrad att vidtaga de åtgärder, som dertill efter omständigheterna erfordras, änskönt de skulle sträcka sig till omhvälfning af hela statsbyggnaden.

Sådan föreställer jag mig grunden till Naturrätt eller, hvad som är detsamma, människonaturens rätt, nemligen den ostympade naturens, bestående både af den sinnliga och den förnuftiga, eviga, sådan hon röjer sig i människans högsta, ej mindre än hennes lägre anlag och förmögenheter. När man förkastar denna rätt, eller icke vill låta den gälla för naturlig, måste man väl antingen umbära dess innehåll, eller ock vara beredd att härleda detsamma från någon annan grund. Man berede sig då att från annan grund demonstrera rättmätigheten af så många världshändelser, i hvilkas utförande naturrätten blifvit följd, just sådan den här till sin grund är tecknad, och hvilka i alla tidevarf vunnit världens bifall, och tillvägabragt den odling och den förädling, hvaraf samhällen och människor haft att glädja sig. — Men det återstår, att ämnet vetenskapligen och med nöjaktig skarpsinnighet bearbetas från sann och äkta grund, för att, såsom den enda giltiga grundvalen för all

rätt, vinna det burskap, hvilket man nu på fri hand, men med ej desto mindre vetenskapligt anspråk, tillåter sig att vägra.

En ny bemärkelse af talesättet att »stifta lag» utgör hufvudföremålet för § 26. Svårt är att veta, hvilken denna nya bemärkelse skall vara, då den icke definieras, och hvad som derom säges endast är, att »hvarje person måste stifta sin lag för sig sjelf, utan att någon annan kan eller får stifta den för honom.» Till denna föreställning, om lagstiftning, hvad den än må innebära, är grunden hemtad deraf att »den ena personlighetens lag aldrig kan vara en norm, utan alltid är endast en gräns för den andras verksamhet». Också måste i följd häraf »monarchen såsom statens högsta och allmänna förvaltare ensam stifta all statens lag för sig sjelf; och samma lag måste ock hvarje hans embets- och tjensteman stifta för sig, om han skall kunna erhålla eller bibehålla sin befattning». Efter vanligt ordaförstånd får väl detta allt omöjligentagas; ty ehuru det vidare medgifves, att likaledes »folket och dess medlemmar stifta sina egna (ethiska) lagar för sig sjelfva»; skulle dock folkets andel i lagstiftningen härmed vara allt för knapp tillskuren, och bristen föga godtgöras med hvad som derefter följer, eller att »folket icke kan hafva någon del eller något att göra *uti* den offentliga lagstiftningen, utan endast något att göra *vid* den, nemligen att genom bevakandet och utöfvandet af sina egna rättigheter sätta gränser för den lagstiftande monarchen».

Skall häraf någon ting få förstås efter allmänt språkbruk; så måste väl den meningen deri ligga, att folket eger ett *veto*, hvarigenom visserligen folkets lagstiftningsmakt är stympad, men ock en så betydlig inskränkning gjord i monarchens, att man ej får taga efter bokstafven hans vidtutseende rätt att ensam stifta *för sig*. Hvad det ena och det andra verkligen skall betyda, lärer väl vara säkrast att fråga skriftställaren sjelf.

Efter naturrättens förkastande förekommer det temligen oväntadt, hvad § 27 innehåller om den »rationella lagens» uteslutande giltighet, hvilken går ända derhän, att den »positiva lagen», om den ej är ett »uttryck af den rationella eller åtminstone anses att vara det», ej eger »karakteren af en lag, utan får den endast derigenom», samt att »såvida den är uppenbart stridande deremot den endast är en lag till namnet, men i sjelfva verket en olag». Så lösligt skulle den positiva lagen icke behandlas af en försvarlig lärare i naturrätten. Att denna af hr B:m förnekas, lærer då icke komma deraf, att den är för sträng, om än förnekandet har något annat ändamål, än att bevara hemligheten af den rationella lag, som i stället erkännes.

KAP. V.

Om Rätt i Staten eller Statens Rätt.

En sats i detta kapitel är att »actuella rättigheter ej kunna tillkomma andra än actuella (myndiga) personer, och att derföre de potentiella personernas (möjliga) rätt måste handhåvas af familjen eller staten (genom förmyndare)» (§ 32). Det synes då vara otvifvelaktigt, att alla de, som icke äro actuella personer, måste sakna actuella rättigheter; och som actuella personer ej äro andra än myndiga, så är härmed sagdt, att de omyndiga ej kunna ega actuella rättigheter. Huru grundad denna mening må vara, torde väl icke behöfva omtvistas, ehuru man icke derföre bestrider, att de potentiella personernas (hvar till således måste räknas äfven omyndiga) rättigheter måste *handhåvas* af förmyndare, emedan det icke är omöjligt att *ega*, hvad man ej kan handhåfa, och emedan det vore väl hårdt, om hvarje omyndig skulle sakna alla actuella rättigheter, alltså bland annat den att lefva, att försörjas, att uppfostras. Det må förmodas, att hr B:m icke så menat; men att hans skriftställare icke så sagt, det kan ej medgifvas.*)

*) Skulle meningen vara, att med actuella rättigheter förstås endast sådana, som af innehafvaren sjelf kunna utöfvas; så blifver satsen dock icke derigenom mycket riktigare; ty förmyndaerskapet äsyftar aldrig att hindra den omyndiga från egen utöfning af verkliga rättigheter, utan endast att i hans ställe utöfva dem, när han sjelf det icke kan eller icke vill.

En annan sats i samma kapitel är, att »staten i den privata personen ser ingenting annat än ett af sina organer, hvilket han för sitt eget ändamål har att bestämma och använda; men allt öfrigt måste han öfverlemna åt honom sjelf». (§ 34) Denna sats följer af en föregående, här ofvan gran- skad, hvarigenom staten förklaras icke omedelbarligen verka på sinnliga individer för att ombilda dem till organer eller medel för förnuftet (§ 11). Men är detta falskt, och har staten omedelbarligen något att göra med den privata personen; så är det väl någonting annat, som kan blifva föremål för denna statens verksamhet, än att använda personen till ett af sina organer. Om statens höga, oberoende bestämmelse må man göra sig hvilka föreställningar som helst; det kan väl icke derigenom undvikas, att den privata personen behöfver staten; och så snart detta inträffar, är väl ändamålet icke vunnet dermed, att staten ej annorlunda befattar sig med honom, än så vidt han är ett organ, hvilket staten har att för sitt ändamål bestämma och använda. Huru göra sig begrepp om en stat, som med sina medlemmar hade intet skaffa för deras egen räkning?

KAP. VI.

Om Statens Makt eller Statsmakten.

Här förekommer i § 42 anledning till den frågan, hvem som verkligen eger statens makt. Makter i staten kallas både Monarken och folket; och statens makt hel och hållen *innehafves* af Monarken; men innehafva är icke att *ega*; det återstår således att veta, hvem som eger den. Ordalagen äro: »Statsmagten är enligt sjelfva sitt begrepp nödvändigt absolut *»En och odelbar*, emedan delbarhet är en bestämning, som icke gäller om annat än det sinnliga» — — — — —
»Monarchen och Folket äro visserligen tvenne särskilda *Magter i Staten* och, såsom sådana, derjemte af alla de högsta; »men ingendera af dem är dock en Statsmagt eller Statsmagten, ehuru den förra är denna magts innehafvare».

Kan man ej tänka sig annan makt än allmakt; då tänker man henne ej heller annorlunda än såsom *en och odelbar*. Detta föreställningssätt må användas i abstraktionen, och bära hvad frukt det kan; men i verkligheten gifves ingen mensklig allmakt, ingen obegränsad, absolut, vare sig statsmakt eller annan, i eller utom eller öfver staten. Endast ändlig och begränsad makt är möjlig, den må vara ett envälde eller något annat; och det är icke så förnuftslöst eller rent af empiriskt, som hr B:m kallar det, att föreställa sig en »delning eller delaktighet i magt eller deltagande i dess utöfning». Om nu monarken skulle innehafva all möjlig makt i staten, men det likväl är uppenbarligen omöjligt för honom att utöfva all denna makt; så måste väl, med eller mot hans vilja, någon annan tillegna sig deraf den del, som monarken ej kan utöfva; så vidt den nemligen ej kan lemnas obrukad.

Men om af detta skäl, hvarken Chinas och Persiens despoter eller någon annan den mest absoluta regent förmått sätta sig i besittning af en verklig obegränsad makt; om således idéen deraf aldrig blifvit förverkligad; förfaller då icke det stora hindret för delbarheten? Om en makt i staten måste vara den högsta, men dock aldrig kan blifva den enda; vore det då så farligt, om hon *erkände* sig icke kunna vara den enda? Må hon kunna sätta, och verkligan böra sätta, i beroende af sig den eller de andra makter, som hon erkänner. De upphöra derigenom väl att vara makter i hr B:s bemärkelse; men dem felas derigenom ingen ting annat än den omöjliga allmakten; och henne förutan kunna de ega all den verklighet, som är i verkligheten möjlig. Mindre möjligt bör det då icke vara för högsta makten sjelf att vara verklig, utan deras undertryckande. Beroendet kan vara sådant, att deras bestånd just derigenom försäkras. Men så förhåller det sig äfven med högsta maktens beroende. Det existerar alltid; och hvad deri felas, är blott en sådan anordning af beroendet, att maktens bestånd derigenom tryggas. Men kan allt detta ske, och är dessförutan ingen trygg maktens utöfning eller dess bestånd att påräkna; hvarföre skulle då icke anordningen också kunna blifva sådan, att högsta makten delades imellan två (rätteligen tre) af hvarannan lika beroende, men hvar för sig inom sin verkningskrets lika sjelfständiga makter?

Genom denna tankegång tillhörer förf. dem, som drabbas af hr B:s dom (l. c.) att »den, som begagnar sig af uttrycken »delning eller delaktighet af magten eller något deltagande i »hennes utöfning, dermed gifver tillkänna, att det empiriska »(sinnliga) medvetandet hos honom ännu har öfvervigt öfver »det förnuftiga». Men om den äkta, rent vetenskapliga spekulatio- nen dock till slut skulle befinnas hafva ingen ting annat upptäckt, än slutföljderna från en godtycklig förutsättning, saknande all annan möjlighet än abstraktionens; vore då detta så högt öfver sjelfva empiristens höfva? Den konsten är ju temligen ringa, att skapa sig ett abstrakt begrepp om makt, hvori man gör till hennes hufvudvilkor, att icke vidkännas nå- got öfverherrska, och sedan från detta begrepp härleda nöd- vändigheten af enhet i en sådan makt, frånvaron af hennes väsende, om hon delades. Svårigheten uppstår först då, när fråga blir, hvad upplysning som af ett dylikt begrepp kan hämtas, huru det kan förverkligas, och hvar till det eljest du- ger. Befinnes det då vara alldeles obrukbart; så bevisar det åtminstone ingenting i en praktisk vetenskap, som skall un- dervisa om begreppens förverkligande. Och i sjelfva spekulatio- nen ådagalägger man ej dess duglighet, så länge man deraf gör intet annat bruk, än den nakna negationens, icke genom- förer dess positiva slutföljder och visar dessas inbördes för- enlighet, med andra ord, icke genomspekulerar sin abstraktion och gör deraf någonting i sig sjelft sammanhängande. Men just detta är hvad som felas i grundlinierna.

Hvad hr B:m i detta afseende åstadkommit, är det som röjer sig i nästföljande §. Men frågan om maktens ursprung, och hvem som verkliga eger den, är på intet ställe af hr B:m besvarad. Likväl synes det, såsom skulle statens makt, i fall den af ingen eges, ej heller kunna åt någon uppdragas, och således af ingen innehafvas. Och för att veta, hvem som eger henne, måste äfven frågas, huruvida det är möjligt att veta, huru hon åtkommes, hvar hennes ursprung finnes (ty icke är denna fråga besvarad med blott den metafysiska definitionen af begreppet makt).

Makt (icke derföre rätt) utöfvas af en hvar, som vill och kan göra sin vilja gällande, inom stor eller liten verknings- krets. Kraft är då maktens ursprung; och från något annat

kommer hon icke. Af hennes innehafvare utvidgas hennes verkningskrets genom egna och andras sammanlagda krafter. Hennes upphof är den, som skapat krafterna; hennes välde är styrkans, och blir aldrig något annat. Makt i ett samhälle uppstår i och med sjelfva samhället, och bildas genom samma medel, som detta. Krafternas (de i sinneverlden befintligas) verkan och motverkan uppresa hela byggnaden. Man kan i abstraktion tänka sig dertill ett annat ursprung; men icke kan man tänka sig det, utan att glömma, huru det skall omfatta alla de förhållanden, som för dess tillvarelse äro nödvändiga vilkor. Krafterna, som tillvägabrinda arbetet, äro dels materiella och dels sådana, som öfver dessa föfoga.

Det är då icke efter förnuftsgrund, som makten uppkommer; och hon eges af ingen annan än den, som innehafver henne. Men efter förnuftsgrund kan hennes verksamhet ordnas; och detta sker i den mån, som förnuftets krafter göra sig öfver samhället gällande. Hon är en naturprodukt, hvaraf människan begagnar sig på samma sätt, som af andra naturens alster, utan att sjelf skapa dem. Med enahanda rätt och under enahanda vilkor, som all jordens rikedom af människorna eges och dem imellan fördelar sig, eges ock af dem och fördelar sig dem imellan all ändlig makt, som ibland dem utöfvas. När hon kommer i strid med rätt, upphörer hon derigenom icke förr att gälla, än rätten förmått göra sig gällande.

Är det en enda, som *kan* innehafva och utöfva makten, så måste ock denne allestädes *verkligen* innehafva och alltid hafva haft henne, odelad och odelbar, sådan hon alltid och allestädes måste vara. Hvem denne innehafvare är, säges i § 43 med dessa ord: »I följd af sin absoluta enhet och odelbarhet måste Statsmagten hel och hålles och till alla sina momenter innehafvas och utöfvas af blott en enda sinnligt förnuftig Vilja eller Personlighet, vare sig att denna är *individuel*, såsom i monarchien, eller *generel* (fleras gemensamma), såsom i republiken. Hon är nemligen hel och hålles närvarande i alla och i hvart och ett af sina momenter: och om den regerande nödgades cedera ett enda af dessa till någon, som lagligen kunde utöfva det, så innehade han i sjelfva verket alla de öfriga endast precairt, eller blott så länge den

andra ej verkligen begagnade sig af sitt. Också skulle en namnstämpel då alltför väl kunna uppfylla hans plats.»

Hvad detta allt må betyda, och huru det förlikar sig med hvad förut och efteråt i boken är sagdt, kan desto hellre lemnas derhän, som hela bemärkelsen ligger i den förfäktade enheten, och faller med denna. Utan denna blir postulatet af den personliga, äfven icke individuella, styrande viljans enhet öfverflödigt, och undersökningen af dess möjlighet kan alltså sparas. Tydligare och vida djerfvare, och ej blott oförenligt med det nästföregående, är hvad följande § (den 44) innehåller om monarkiska makten. Se här ordalagen: »den sanna (rätts) staten är nödvändigt monarchisk, emedan i annat fall det publika (rätten) ej kan uppträda såsom sjelfständigt emot den privata, och följaktligen kan ock endast monarchien vara det egentliga objectet för Philosophiska Statsrätten. Ty mer än en enda person (med sin familj) kan icke fullkomligt befrias från alla privata intressen, och fullkomligt befriad från sådana bör ovilkorligen den vara, som skall utgöra det högsta organet för det offentliga. Af samma skäl bör ock regeringsrätten i staten vara ärftlig inom den regerande familjen, och detta såväl på den kvinnliga som på den manliga linien. Derföre tale vi här endast om den *ärftliga monarchien*.»

Hr B:m är icke den förste som gillat det monarkiska systemet; men säkerligen är han den ende, som dertill lagt den grundval, hvarpå han bygt. Brittiska talare och skriftställare hafva funnits, som uppställt den hypotesen, att konungen ej kan göra orätt. Andre hafva velat mildra satsens orimlighet dermed, att de i stället för *göra satt vilja*. Andre åter hafva funnit hypotesen i båda formerna öfverflödig och trott monarkien kunna på mindre otroliga och obegripliga grunder försvaras. Men veterligen har ingen före hr B:m kommit på den tanken, att rätta grunden skulle bestå i monarkens befriande från alla privata intressen. Denne rättslärare allena var det hitintills förbehållet att upptäcka utvägen till en levande och tänkande, kännande, bildad människas frigörelse från alla dessa privata, till lif och njutning såsom oumbärliga eljest ansedda intressen.

Visserligen förfalla härmed de största, om icke alla svårigheterna i demonstrerande af det monarkiska systemet, och

idéens värde är således stort, i fall det är något. Endast man icke har att befara den bekanta utgången af experimentet att lära hästen lefva utan föda, hvilket skulle gifvit ett så förträffligt resultat, om det velat lyckas. Hr B:m tror imedlertid på fullt allvar, att man kan vara menniska utan privata interessen, — så framt han nemligen menar, att monarken är menniska, hvilket någre anhängare af den franska ultraismen förnekade. Men ej ens ultraisterna skulle härutinnan vidkännas hr B:m; ty de nekade åter för ingen del, att monarken har privata interessen. Fåfångt lærer det således vara att åt hr B:m söka andra trosförvandter, än dem han sjelf kan förskaffa sig. Uppfinningens ära tillhör honom ovedersägligen.

För oss andra vill det icke genom Grundlinierna blifva begripligt, huru det tillgår, att befria en menniska, och en familj, från de oftanämnde interessena. Om denna menniska ensam egde ett helt rike, såsom de österländska despoterna tro sig ega, och kunde med dess invånare förfara, såsom han godt funne; så vore han väl dermed upphöjd (om så behagas) öfver hvad man kallar lifvets behof. Men icke vore alla hans möjliga begär och önsknigar dermed tillfredsställda. Alltid vore det möjligt, att han, lik de flesta despoter, som varit hafva, »törstade drucken efter mera». Denna törst må blifva våldsammare genom njutningens öfvermått; men icke släckes den derigenom, att öfvermåttet försvinner. Förnöjsamheten kommer aldrig från yttre omständigheter. Att beräkna henne hos en menniska i följd deraf, att man försatt denna i så eller så beskaffade omständigheter, är att jemmerligen bedraga sig. Försäkrar man sig icke på annat sätt emot lystnadens och fantasiens, och alla slags lidelsers framfart; så blir man utan all säkerhet deremot. Visserligen bör en monark i sin öfver undersåterne upphöjda belägenhet finna en uppmaning att åt sin pligt offra alla sina deremot stridande interessen. Men huru påstå, att erfarenheten bekräftat verksamheten af detta enda motif hos flertalet af monarker?

Denna iakttagelse är likväl gammal och har säkerligen för hr B:m icke varit obekant. Att han innehar hemligheten, huru den skall undanrödjas, vore desto större skäl att förmoda, som han sträckt tillämpningen af sin sats ej blott till monarkens person, utan ock till hans familj. En undflygt vore,

om det kunde sägas, att privata interessen icke innefatta de menliga svagheter, hvarom här är talt, utan någonting helt annat, som genom den monarkiska högheten försvinner. Men hvad hjälper detta, om det dock ej kan nekas, att dessa svagheter kvarstå, hvaraf allt det onda, som befaras, låter förvänta sig? En upphöjning öfver interessen, af hvilken icke maktlystnaden uteslutes, och icke girigheten, icke slöseriet, icke veklighet, vållust, grymhet, en sådan upphöjning skulle vara en borgen för samvetsgrannt, tillbörligt handhafvande af statens stora, ja af alla dess angelägenheter!

Nej, så är det icke, i sunda förnufts namn, icke så är det, som monarkiens sak vill försvaras. Och hon behöfver icke deföre gifvas förlorad. Icke det antagandet, att monarkien eger en öfvermenschlig fullkomlighet, skall läggas till grund för försvaret. Bristerne, ändlighetens oundgängliga lott, skola ej förnekas. Men i betraktande skola tagas dels det republikanska regeringssättets ännu större brister, och dels den större lättheten att med det monarkiska förena kontroller, af hvilkas handhafvande kan förväntas ett verksamt hämmande af missbruk och öfverträdelser. Att lyckligtvis absolutismen icke ligger i monarkiens idé utan att maktens begränsning och beroende och fördelning låter sig väl förena med hennes väsende, just deruti består hennes företräde och det rika element, hvaraf frukten skall blifva en konstruktion, klokt beräknad att af hennes fördelar efter hand göra det tjenligaste bruk. Ämnet är visserligen icke lätt, och här är ej tillfälle att dermed taga befattning. Hvad som dock i förväg kan gälla för otvifvelaktigt, lärer vara, att om den monarkiska statsbyggnaden ej kunde uppföras på annan än den af hr B:m lagda grundval, den då säkerligen snarare vore den sämsta, än den bästa möjliga statsförfattning.

KAP. VII.

Om Statens förvaltning eller Statsförvaltningen.

I detta kapitel företer sig icke någon af de egenheter eller utomordentliga satsar, som eljest så ymnigt i arbetet

förekomma. Besynnerlighet och mörker i uttryck och föreställningssätt visa sig, men icke svårare eller af vådligare påföljd, än detta, som läses i § 47 att »staten eller hans idé» är närvarande hos de öfriga statsmedlemmarna likasåväl som hos monarken, om än i mångfaldigt olika gradationer af actualitet; men dessa få likväl icke använda den idéen annorlunda än negativt, d. v. s. för att bestämma hvad de för sin del ej böra göra. Han deremot får och bör ensam använda henne positivt, d. v. s. för att bestämma, hvad i och för staten (genom honom och hans organer) bör göras; ty han ensam är den regerande och kallas just derföre Monarch».

Huru det tillgår att bestämma, hvad som bör göras, utan att bestämma, hvad som icke bör göras, eller tvärtom att bestämma det senare utan det förra, är ett problem, som till äfventyrs låter lösa sig, men som säkerligen skulle missförstås, i fall man deraf väntade ett resultat, som innebure någon vådlig nyhet i statsläran.

Ett exempel af misslyckadt uttryck, hvilket efter bokstafven måste tagas för ett fel mot logiken, träffas i § 49 hvarest till befodringsförvaltningen räknas ej blott »de nödiga statsorganernas vinnande» utan och deras »ändamålsenliga användande». Då nemligen användandet sträcker sig till statsorganernas hela tjenstetid, är det icke befodringsförvaltningen, som har att befatta sig med hvad dertill hörer. Men detta lärer väl ej heller ligga i meningen, utan användandet endast afse detsamma, som med vinnandet är menadt, och således hela begreppet kunnat uttryckas med ändamålsenlig tillsättning.

Lika liten anledning torde det vara att taga efter bokstafven, hvad § 53 innehåller om lagens »sanktionering och beslutande», såsom åtgärder tillhörande statsförvaltningen, följaktligen monarken ensam. Man skulle eljest nödgas tro, att här mentes hela lagstiftningsmakten, då likväl uttrycket möjligen åsyftar endast utöfningen af den andel i denna makt, som verkligen regeringen tillkommer, vare sig stor eller liten.

KAP. VIII.

Om Statens Förvaltare eller Monarchen.

Genom allt det föregående är man förberedd på hvad detta kapitel innehåller. Man skulle vara böjd att tro, det orden äfven här icke finge tagas efter bokstafven, och således monarkens rätt att ensam utöfva hela makten eller, såsom det i § 54 heter, »ensam innehafva och utöfva statsmakten», betydde ingenting mer, än att han personligen och utan behof af andras samtycke utöfvar den makt, som rätteligen regeringen tillhör. Men från ett sådant försök att försona våra Grundlinier med samhällslärans rättssenliga fordringar, måste man afstå, när man erinrar sig de förutgående satserna, hvarigenom statsförvaltningen, hel och hållen hörande till monarkens befattning, utsträcker till utöfningen af all makt i staten. Det blifver då oemot-sägligt, att hr B:s monark ej blott ensam regerar, utan ock lika ensam stiftar lag och pålägger skatt. Också är detta en uppenbar följd af maktens odelbarhet.

Men är makten stor, så äro ock vilkoren för dess besittning, eller monarkens så kallade legitimitet, stränga, sådana de upptagas i § 55. Det första är »förnufts giltig åtkomst eller förvärfning af regerings-rätten». Så vida denna åtkomst är ärftlig, vet man derom hr B:s mening, eller bör förmoda, att han icke obilligt vägrar erkänna förnufts-giltigheten. Men som åtkomsten äfven kan bestå uti förvärfning; så tyckes fältet vara öppet för de vådligaste meningsstrider öfver denna förnufts giltighet, hvilken alltid i tillämpningen vill blifva ganska obestämd och till hvars bestämmande hr B:m gifvit ingen anvisning.

Ingalunda lättare är det att inse, hvad som erfordras till fullgörande af andra vilkoret: »Factisk utöfning af denna rätt till statens förnuftiga ändamål». En monark är således icke legitim i andras ögon än deras, hvilka erkänna hans makt-utöfning vara öfverensstämmande med statens förnuftiga ändamål, hvaröfver äfven tvister kunna uppstå af oberäknelig våda; och ännu värre kan det blifva, i fall den monark, som eger

den förnuftsgiltiga åtkomsten, icke befinner sig i faktisk utöfning af makten, utan denna åter innehafves af en person, som saknar förnuftsgiltig åtkomst. Ingendera af dem uppfyller då vilkoret, och ingen lärer kunna säga, hvem som enligt satsen bör ega företrädet — att förtiga den bedröfliga verkan af det ej sällan inträffande fall, då den ärftlige innehafvaren af legitimiteten är omyndig, samt således ej kan vara i faktisk utöfning, och följaktligen enligt förevarande lära ej heller kan anses för legitim.

Härmed likväl icke nog; ty det tredje vilkoret går fullt upp emot de öfriga i svårighet. Det fordrar »Folkets uttryckliga eller tysta erkännande af de tvenne förstnämnda vilkorens »verklighet». Här förutsättes, att folket kan yttra sig, och förmodligen menas, att något sätt för detta yttrande skall vara lagligen bestämdt, i brist hvaraf man icke vet, hvad som verkligen är ett folkets yttrande. Skulle nu ett sådant, af folket uttryckligen afgifvet, innehålla ett icke-erkännande af monarkens rätt; så vore han, enligt hr B:s lära, icke legitim, änskönt han egde de båda öfriga dertill nödiga kvalifikationer. En folkmakt af denna beskaffenhet är så äkta radikal, att det torde böra ursäktas, om någon beskyllade hr B:m att hafva från monarkiska systemet återtagit med ena handen, hvad han gifvit med den andra.

Hela det förevarande legitimitetsbegreppet kräfver då en genomgripande reform. Ett litet utkast dertill må här utan allt anspråk försökas.

Det första nödvändiga är att afsöndra, hvad som orätt blifvit inblandadt och med legitimiteten icke eger gemenskap. Sålunda måste vilkoret om faktisk utöfning försvinna. Legitimitet innefattar laglighet, hvilken ej tillintetgöres eller försämraras deraf, att dess faktiska utöfning hindras af en oberättigad, som deraf satt sig i besittning. Att från inkräkning ej uppkommer legitimitet, det erkännes ju äfven af hr B:m; men deraf följer ock, att legitimitet ej kan genom inkräkning upphävas. Huru är det då möjligt att låta henne bero af faktisk utöfning, såsom af ett vilkor för hennes tillvarelse? De öfriga vilkoren äro väl icke oförenliga med hennes väsende; men de uppfatta dock icke allt, hvad till hennes begrepp är oundgängligt; och hvad de innehålla tarfvar mycken rättelse.

För att tänka sig legitimitet, som vill säga laglikmätighet, måste man tänka sig lag. Finnes icke denna, der en legitimitets-fråga förekommer; så kan denna fråga ej heller afgöras. Man må invända, att på detta sätt frågan om Bourboniska husets åttahundraåriga rätt till franska thronen, i fall den blifvit väckt, skulle kunnat förblifva oafgjord, enär förmodligen successions-lagen, hvarefter tillträdet skulle ske, ej fanns i arkiverna förvarad. Det är icke derföre mindre säkert, att en lag härom antingen måst finnas, eller ock succesionen blifva olaglig, illegitim. Lagen var traditionell, väl känd och af nationen genom dess lagliga representanter erkänd, ehuru man var så osäker om dess upphof, att man till och med tvistade, huruvida det var rätt att kalla henne den Saliska lagen eller gifva henne någon annan benämning.

Lagens erkännande hade skett åtskilliga gånger, eller lika ofta som en släktens ättling genom förstfödslorätt uppstigit på thronen och blifvit hyllad vare sig af États Généraux eller af Parlamenterna, såsom utöfvande den allmänt vitsordade folkmakten. Hade deremot legitimiteten icke kunnat stödja sig på en dylik grund; så skulle den förmodligen icke blifvit åberopad eller kunnat göra sig gällande, men åtminstone icke varit att anse för en verklig legitimitet.

Skulle det åter blifvit försökt att utan en sådan lag grunda regeringsrätten på den af hr B:m anförda förnuftsgiltiga åtkomst; så hade troligen vid hvarje thronledighet inom nämnde konungahus uppstått oberäkneliga stridigheter öfver denna förnuftsgiltighet. All förnuftsgiltighet lærer t. ex. icke kunna fränkännas den tanken, att en späd eller af naturen vanlottad varelse, hvilken genom födseln stod närmast den afgangne monarken, borde vika för en högt förtjent, ädel, dygdig medborgare, som nationen kunde förmodas med glädje emottaga till sin styresman. Lika litet skulle förnuftsgiltigheten kunnat frändömas deras mening, som påstått efterlefnad af den afgangnes testamente, hvarigenom han insatt sin välartade andra son i stället för den oförmögne och vanartige äldste. En tredje mening hade kunnat blifva, den af hr B:m antagna, att den afgangnes enda dotter varit berättigad framför hans broder, samt en fjerde, att ingen thronföljare borde erkännas, som icke gillade en vida mera utsträckt folkfrihet än den existerande;

och svårligen skulle det kunnat sägas, att dessa meningar saknat sin förnuftsgiltighet — andra möjliga opinioners anspråk att förtiga. Huru tror hr B:m att dylika stridigheter skulle aflupit? Ville han väl sjelf åtaga sig att öfver dylika vara domare? En omöjlighet att slita dem ligger ju deruti, att sjelfva förnuftsgiltigheten måste hafva en lag, hvarefter hon bestämmes, eller ock inträffar hon på så många förhållanden, att deras inbördes företräde ej kan efter henne afgöras. Skulle hon nemligen icke vara så vidsträckt, att hon gällde om allt, hvad som ej är förnuftsvidrigt; då blefve hon så inskränkt, att hon gällde endast om det absoluta, men om ingenting ofullkomligt, såsom allt det verkliga, det ändliga måste vara.

Det är då nog sagdt, att regeringsrätten, för att vara legitim, måste hvila på laglig åtkomst, hvilket äfven innebär, att åtkomsten skall vara förnuftsgiltig. Sådan laglig åtkomst får lika litet saknas, der makten erhålles genom val, som der den ärfves. Detta har man insett eller åtminstone dunkelt föreställt sig, när man såsom legitima velat erkänna endast ärfvande monarker. Ty säkerligen bestridde man aldrig, att Polens konungar, valde efter landets lag, egde behörig legitimitet; och denna kunde väl ej heller bestridas de fordna svenska konungar ända till Gustaf Wasa, hvilka alla voro valkonungar, ej blott när de efter traditionell lag valdes vid Mora stenar, utan ock sedan det skedde efter en skrifven konungabalk, hvori stadgades, att de skulle tillträda *väljandes* och ej *ärfvandes*, samt utstakades formaliteterna, efter hvilka valet skulle vara lagligt. Man vet icke, huruvida hr B:m tänkt sig någonting dylikt, när han sträckt sin förnuftsgiltighet äfven till regeringsrättens »förvärfning».

Emot grundsatsen om en sålunda laglig åtkomst kan hämtas ett inkast från det i Frankrike befintliga förhållande, der någon vallag väl icke blifvit följd vid den varande herrskarens utkorande, men detta deremot för sig gått genom den välbekanta *immense majorité* af medborgares röster, samlade på valistor, hvilka varit framlagda i alla landets Communer. Giltigheten af detta val måste bestridas af alla dem, som förfäktade den afgångna konungaättens rätt. De hafva för sig sin arfslag, hvars afskaffande under första republiken synes dem vara tillintetgjordt genom konnugaättens återkomst; och den af-

sägelse, som skedde år 1848, förmenas icke hafva kunnat upphäva den då afgångna konungens söners rätt. Hvad som är grundadt eller icke i dessa rojalisternas föreställningssätt, må lemnas derhän. Det enda, som kan med trygghet sägas, torde vara, att kejsarvalets giltighet beror deraf, huruvida en populär omröstning, som gifver omätlig öfvervigt af röster åt den valde, må anses på en gång utgöra hans val och den grundlag, hvarefter valet egt rum. Bejakas denna fråga, så bör äfven medgifvas, att detta lagstifningssätt är lika användbart för andra ämnen. Endast den ledsamma frågan kan uppstå, huruvida den populära omröstningen bör gälla, ej blott när den gifver en ofantlig, utan] ock när den endast gifver en knapp majoritet — för att ej nämna den bekymmersamma svårigheten att controllera omröstningens riktighet och sjelfva rösternas äkthet. Hvad här blifvit sagdt och ej] kan frångås, är endast så mycket, att om genom valet ej också stiftas lag, valet då är laglöst, i fall ej heller förut vallag finnes, samt att valet då icke såsom legitimt är gällande. Här vore förnufts-giltigheten kanhända på sin plats, i fall hon kunde så bevisas, att hon någonting bevisade.

Till monarkens legitimitet har vanligen icke något annat blifvit hänfördt än maktens åtkomst. Men då han onekligen kan förverka sin rätt genom dess missbruk, och sålunda äfven upphöra att vara legitim, när hans regeringsrätt upphörer; vill häraf följa, att legitimitets-begreppet i sådant afseende tål en utvidgning. Den kan likväl icke blifva ovilkorlig, der arfsrätt äger rum, så vida den förverkade rätten eljest äfven skulle drabba de lagliga arfvingarna, hvilka, så vida de vore födda före förverkandet, borde njuta sin rätt till godo. Det vilkor för legitimiteten, som komme att i statsläran upptagas, blefve då, att regeringsrätten under dess utöfning icke blifvit förverkad genom sådant brott, som lagligen borde träffas af denna påföljd, arfvingars rätt dem förbehållen, så vida den före förverkandet existerat. Detta vilkor låter icke uttrycka sig med de af hr B:m nyttjade orden, att maktutöfningen skett »till statens förnuftiga ändamål.» En i sådana ordalag affattad regel eller lag för en monarks afsättande vore allt för obestämd både för att afgöra de fall, då afsättandet borde ske, och för att skydda honom emot godtycklig behandling.

Såsom en beståndsdel af legitimiteten har vanligen ej heller varit ansedt, att monarken är af folket erkänd. Vore denna beståndsdel nödig; så borde den ock vara bestämd, och ej lemna i ovisshet hvad med folkets erkännande förstås, och huru det skall vara uttaladt, enhälligt, flertaligt, populärt, representatift. Men det torde kunna umbäras, då det synes vara tillräckligt, att det bristande erkännandet medförer sin verkan i de fall, der den för öfrigt legitima monarken lagligen förverkat sin rätt, och der all annan vägran af folkets erkännande är öfverflödig.

Imedertid synes det af nästföljande

§ 56.

att man icke med hr B:s samtycke får tala om ett »Regentval, så vida dermed skall menas något annat, än folkets afgörande för sin egen del, åt hvilken person det vill erbjuda regeringen.» Häraf lär man, att genom ett val ej någon kan tvingas att emottaga en krona; men något mera torde väl svårligen stå att hämta från detta försigtighetsmått, hvilket således troligen ej kommer att hindra, det regentvalen hädanefter såsom hitintills för sig gå, om man ock skulle låta afskräcka sig från att framgent gifva dem den gamla benämningen.

Men om folket i allt fall härmed icke lider något märkligt afbräck, och derjemte i föregående paragraf ser sig tilldelas en oberäknelig öfvervigt uti förbehållet om dess erkännande, såsom vilkor för legitimiteten; så finner man här deremot en lärosats, hvilken gör ett alldeles revolutionärt intrång i både folkets och all annan makt, då det i början af denna paragraf heter, att »regeringsrätten kan förvärfvas genom occupation, »när staten befinner sig i anarchie eller upplösnings-tillstånd; »ty den, som då har förmågan att återställa rättsordningen, »är äfven genom förnuftet berättigad att göra det.» Genom tillämpning af denna lärosats är endast så mycket säkert, att makten måste falla i händerna på den starkaste. Deraf följer väl, att han utöfvar henne, men icke att han är dertill berättigad, hvarom likväl endast var fråga. Rättighet att inkräkta låter icke tänka sig annorlunda, än att det, som inkräktas, saknar ägare (är *res nullius*). För att kunna med rätt inkräkta regeringsmakten, måste man då finna henne ej blott

overksam genom anarchie eller upplösnings-tillstånd, utan ock saknande rättmätig ägare. Inträffar icke detta sista vilkor, så kan ingen annan än rätt ägaren blifva berättigad att tillegna sig makten. Inkräktas den af någon annan; så bibehåller nämnde ägare sin rätt och gör densamma gällande, när han vill och kan.

När åter det fall inträffar, hvilket allena synes hafva föresväfvat hr B:m, eller att någon till makten berättigad verkliga icke finnes; då kan väl med visshet påstås, att allt möjligt anspråk på makten negativt beror af förmågan att sätta sig i besittning af henne och besörja hennes utöfning; så att ett fruktlöst försök alltid är orättmätigt; men det kan icke derföre sägas, att hvem som förmår bemäktiga sig henne är dertill berättigad. Han skulle eljest kunna utkräfvat sin rätt till förfång af en annan, hvilken, utom denna förmåga, äfven egde erkänd öfverlägsenhet i medborgerligt värde och tillförlitlig afsigt att bruka sin makt på det för samhället gagneligaste sätt. Sannt är, att om erkännandet af detta företräde i sjelfva verket likväl icke förhjelper till maktens erhållande, den öfverlägsnes rätt också förblifver onyttig; likasom i det förut upptagna fallet den lagliga rätten ej kan verkliggöras genom sin blotta tillvaro; men i båda fallen är det nog, att inkräktaren de facto segrar; och hans seger behöfver ej ökas med uppoffring af de sanna rätts-begreppen. Författaren nekar ej, att den rättslära, han häri följer, är den ofvan antydda, som leder hela sitt ursprung från sedelagen, och lemnar menniskan ingen rätt på annan grund än samvetets vitsord. Men gäller ej denna lära, och kan någon bättre erhållas; icke lærer det dock ske genom öppna våldsbragder mot förnuftet *).

§ 57.

När det säges, att »den factiska utöfningen af regerings-rätten till statens förnuftiga ändamål förutsätter, att Monarchen fullkomligt eller så mycket som möjligt är befriad från

*) Det är icke förf. obekant, att äfven nutidens rättslärare fortfara att förkasta det s. k. moraliserande rätts-systemet. Huru de deremot lyckats att finna grunder för ett annat system, bör vara känt af hr B:m. Och hade han hos dem funnit någon ting dugligt; så skulle han utan tvifvel begagnat det. Hvarföre finner man det då icke i hans arbete?

»alla privata intressen;» träffas här en rätt väsendtlig afprutning på det ofvan omhandlade postulatet af ovilkorlig befrielse från de privata intressena. Men vanskligt blir icke desto mindre att i tillämpningen bedöma, huru mycket af dessa intressen som får finnas kvar, när befrielsen är så stor som möjligt; och då följderna af ett misstag i detta bedömande ej blir mindre, än att deraf kan härröra regeringsrättens förlust, för brist på faktisk utöfning till statens förnuftiga ändamål; må det väl med skäl anses för högst vådligt att lemna rum för all den osäkerhet, som derigenom skulle drabba maktens innehafvare och dess utöfning. Det ser väl ut i paragrafens fortsättning, såsom skulle det bero af folket att genom tillräckligt »underhåll åt Monarchen och hans familj» förebygga de privata intressena; men kan man härigenom vara försäkrad, att de alla verkligen äro förebyggda? Ej utan skäl skulle man ju kunna säga, att ehuru folket nöjaktigt afhulpat behoven, dess frikostighet dock ej förmått afhjelpa de intressen, hvilka med behovens fyllande bordt tillfredsställas, och att af dessa återstode alltför mycket, för att vara det minsta möjliga. — Äfven den här medgifna modifikationen räddar således icke från förkastelse vilkoret om befrielse från intressen.

Ingen mindre osäkerhet ligger uti den andra förutsättningen, att monarken »har sundt förstånd och god vilja att verkligen fullgöra sina regeringsåligganden». Redan det sunda förståndet kan blifva ett tvistämne, hvaröfver olika domare döma olika. Men ännu svårare är det att med full visshet utröna viljans goda eller onda beskaffenhet; och hvilken dödlig kan väl underkasta sig att härutinnan bero af sina likars omdöme, och bero deraf för hela sin timliga välfärd? — Med en dylik afhängighet af folket borde åtminstone icke förväntas någon synnerlig ofördragsamhet mot revolutioner, såsom varande förmodligen det oundgängliga uttrycket af folkets vägran att erkänna sin monark. Huru härmed i Grundlinierna förhåller sig, inhämtas af följande

§ 58.

Och de förbjudas här ovilkorligen, alla »dethroniseringar och revolutioner». Om än folket hvarken uttryckligen eller tyst erkänner monarkens rätt, utan tvertom uttryckligen vägrar

att erkänna den, och han således, enligt hr B:s lära, ej eger någon rätt; så får han dock icke därför dethroniseras. Utan rätt att regera, skall han ändock hafva rätt att bibehållas — troligen för att regera, eller eljest hvarföre? Huru skall sådant förstås? eller är deruti någonting att förstå? Revolutionerna kallas nemligen »alltid rättstridiga och följaktligen absolut straffbara, ehuru de factiskt må blifva ostraffade, när de lyckas». Som nu den faktiska strafflösheten ingenting bevisar i fråga om rätt; så gäller det ovilkorligen om alla dethroniseringar och revolutioner, att de äro rättstridiga och absolut straffbara. Just motsatsen synes dock mera förenlig med hvad förnuftet och rättstillståndet fordra. Ty det är icke absolut olofligt, att ett folk befriar sig från en rättlös och förderflig regering, förbättrar henne, om hon kan förbättras, och i annat fall aflägsnar den person, som hindrar förbättringen, änskönt det måtte vara monarken sjelf. Men om denna befrielse-åtgärd kan vara loflig; så kan dess vidtagande vara icke rättsvidrigt, icke absolut staffbart. Deremot kan det, fastän rättmätigt och efter rättsgrund strafflöst, blifva straffadt, när det misslyckas. Vore det annorlunda, och skedde det ej med rättvisa, att anstiftare och verkställare af revolutioner, sådana som den Sverige senast såg, belöntes och njöte sitt fäderneslands tacksamhet och skattades såsom dygdige och högt förtjente medborgare; hvad begrepp skulle man väl då fästa vid denna rättvisa, och på hvad sätt skilja henne från ett våld, som henne förutan upprätthåller staten?

Skillnaden mellan brottsliga och rättmätiga (nödvändiga, t. o. m. ärofulla) revolutioner är densamma, som imellan brottsliga och rättmätiga handlingar i allmänhet. De brottsliga revolutionernas anställare, lika med andra brottslingar, veta sig förtjena straff, ehvad de lyckas eller ej, fastän de kunna blifva ostraffade, när de lyckas. Deremot veta de rättmätiga revolutionernas anställare, att ehuru de intet straff förtjena, det likväl väntar dem, ifall de misslyckas. Icke förringas häraf deras handlings värde, utan det upphinner just derigenom sin höjd. Deras strafflöshet, när de lyckas, hvilas på den goda grund, att strafflagen, mot hvilken de onekligen brutit, och som var stiftad till den bestående maktens upprätthållande, ej

mera kan göras gällande af denna makt, sedan hon ej mera finnes och ingen annan är berättigad att föra hennes talan. Sedan samhället erkänt rättmätigheten och nödvändigheten af deras handling, kan ej samhället tillåta, att emot dem sättes i verkställighet en lag, till hvars återopande den fallne innehafvaren af makten ensam var berättigad, men hvartill han förlorat sin rätt.

Om det ock vore grundadt att revolutioner »ej kunna företagas af andra än privata personer såsom sådana»; så måtte dock deraf icke följä, att desse väl hafva att derföre »svara inför Gud och sitt samvete», men att för deras »rätta förhållande icke statsrätten, utan endast ethiken eller sedeläran kan gifva de giltiga föreskrifterna». Åtminstone är väl den satsen i rättsläran och lagfareheten hittills veterligen icke yrkad, att endast sedeläran, men ingen yttre rätt vore gällande för privata personer, utan är det tvertom just för och emot sådana, som samhällslagarne jemt och ständigt göras gällande.

Ogrundadt är det likväl, att endast privata personer såsom sådana företaga revolutioner. Exempelvis var det icke i egenskap af privat person, som vestra arméens anförare år 1809, började statshvälfningen. Det synes ej heller begripligt, hvarföre en dylik ej skulle kunna företagas af någon stats myndighet såsom sådan, och företrädesvis af den väpnade styrkan. Minst måste det kunna sägas, att 1772 års revolution företogs af en privat man såsom sådan.

Af den mening, som slutar denna §, att nemligen »de i lagen bestämda sätten för regeringsrättens förlorande naturligtvis äro inga dethroniseringar eller revolutioner,» skulle kunna slutas att man i lagen bör finna bestämda sätt för regeringsrättens förlorande. Huruvida så verkligen förhåller sig någonstädes, är icke förf. bekant; men han vågar nästan anse för omöjligt, att i en lag föreskrifva annat sätt för regeringsrättens förlorande i en monarkisk stat, än en dethronisering. I förbigående torde det icke otjenligen kunna nämnas, att med det i våra grundlagar stadgade regeringssätt något dylikt fall ej kan komma i fråga, då konungens gerningar äro fredade från allt åtal, och den lagbundna ordningens säkerhet hvilat på hans rådgifvares ansvarighet.

KAP. IX.

Om Monarchens rättigheter.

§ 61.

Här träffas en episod, hvilken synes främmande för ämnet och innehåller, att vid Gudstjensten »den activa religions-functionairen eller presten (såsom Gudomlighetens organ) vore den dominerande». En protestantisk läsare kan ej undgå att häraf stötas, dels derföre, att han icke erkänner presten vara Gudomlighetens organ, och dels emedan vårt presterskap icke tillkommer något dominerande. I en protestantisk kyrka får ingen människa inbilla sig vara en Gudomlighetens organ, utan presten är endast en Guds tjänare, i djupaste ödmjukhet erkännande sig vara lika litet ofelbar med dödliga i allmänhet, forskande efter ljus i den gemensamma källan, det uppenbarade ordet. Endast under påfvedömet, der denna källa för allmänheten hålles stängd, våga kyrkans lärare göra sig till Gudomlighetens organer och de troendes autoritet. Der hafva de ock tillvällat sig en dominerande myndighet, hvilken hos protestanterna hvarken behöfves eller fördrages, då deras kyrko-ordning utgör en gren af statsförvaltningen, och sjelfva religionsundervisningen står under statens kontroll.

§ 62.

Det här förfäktade absoluta *veto*, inskränkt nemligen till de ämnen hvarmed monarken eger befattning, är en sanning, som eger sin goda grund, men hvartill vår skriftställare uppsökt äfven en ogiltig. Han menar, att konungen ej skulle vara förbunden till »verkställande af lagar, som han ogillar, emedan härtill endast slafven kan tvingas.» Äfven en monark, som eger sitt veto, kan dock icke använda en dylik ursäkt för underlåten efterlefnad af en gällande lag; ty han eger intet *veto* emot lagar, som redan äro stiftade, utan endast emot dem, som skola stiftas. Den monark åter, som emottagit sin makt utan att betinga sig *veto*, kan ej heller utöfva det, och följaktligen ej vägra efterlefnad af de lagar, som honom förutan i föreskrifven ordning stiftas.

Att det suspensiva veto icke gör tillfyllest, hvarom handlas i följande

§ 63,

eger likaledes sin goda grund, såsom varande en följd deraf, att ett absolut *veto* är nödvändigt, men icke blifver verkligt, i fall det ersättes med ett suspensivt. Det är nemligen klart, att blotta uppskjutandet af en lagstiftning emot monarkens vilja icke befriar honom från den lag, han ogillar, och således ej heller uppfyller ändamålet af ett veto.

Men vår skriftställare åtnöjer sig icke med denna enkla grund för satsens antagande, utan använder andra, som synas egnade att, om möjligt, deremot framkalla tvifvelsmål. Han anmärker, att »en vilja eller fordran aldrig kan blifva mera berättigad blott derigenom, att den upprepas». I en bemärkelse kan detta visserligen sägas med sanning; men sådant hindrar icke, att den fordran eller vilja, som en gång är berättigad, fastän den icke får framgång, vinner ökad rätt derigenom, att den fortfar och upprepas. Vidare påstår skriftställaren, att en »regerande utan absolut *veto* icke är någon monarch»; hvaraf följer, att brödrariket Norige ej heller eger en konung, hvilket dock brödrafolket svärligen lärer vilja medgifva. Skälet för detta påstående är uttryckt på det sätt, att monarken »ganska »lätt, om än ej ögonblickligt, kan lagligen drifvas från sin befattning — i händelse han är en man af heder och charakter». Till detta fördrifvande skall nemligen ej behövas mer än att folket flera gånger framkommer med en fordran eller »en lag, hvilken han i sitt inre måste ogilla», — — — — — då han »såsom förnuftig människa ej kan inlåta sig på dess »verkställande, och måste följaktligen nedlägga sitt embete». Tillämpningen häraf är uppenbar; och det torde vara nog att hafva gjort läsaren uppmärksam på villfarelsen.

§ 64.

Det må lemnas derhän, huruvida regeringsrättens förlust, hvars möjlighet icke utan skäl i det föregående antages, på lagligt sätt skall kunna förverkligas utan all utöfning af domsrätt. Visst är, att ingen sådan kan anlitas, der den ej finnes lagligen stadgad; och lika visst, att den ej behöfver anlitas, der

monarkens gerningar äro från allt åtal frikallade och den lagliga ordningen hvilar på annan ansvarighet. Men härmed är frågan icke efter vetenskaplig (filosofisk) statsrätt löst, emedan der gäller att veta, huruvida icke annorlunda skulle kunna utan rättsöfverträdelse stadgas. Må dock denna fråga lemnas obesvarad, för att här blott upptaga en sats, hvilken blifvit använd såsom grund för dess besvarande, nemligen att monarken »ständigt och vid alla domstolar är den egentliga domaren, så länge han ännu innehar högsta magten.» Att medgifva denna sats, vore att förkasta den för rättstillståndet nödvändiga, yttersta motsatsen dertill, eller att domaremakten, oberoende af all annan, måste vara skild äfven från regeringsmakten. En afvikelse härifrån företer sig väl uti svenska regeringsformen, der konungen lemnas tvenne röster i högsta domstolen, äfven vid pröfning af rättsfrågor, när han finner godt att dem öfvervara. Men de två rösterna kunna icke utan andras biträde gifva utslag; och ända till sju andra röster kunna blifva derifrån skiljaktiga samt bestämma utgången. En sådan maktutöfning kunde följaktligen blifva förödmjukande för den konungsliga värdigheten. Också har konungen veterligen aldrig begagnat sina domareröster i rättegångsmål; och långt ifrån att han äfven genom deras bruk skulle kunna blifva den egentlige domaren vid alla domstolar, vore han för ingen del att så anse vid någon domstol, utan snarare såsom ganska oegentlig, äfven der han utöfvade sin rösträtt. Ofelbart bör denna rösträtt från svenska grundlagen borttagas, och låter ingalunda förena sig med grunderna för statsrätten.

§ 65.

Här förmenas att brott emot Monarkens inviolabilitet helst böra åtalas af allmän åklagare, emedan »hans ställning ej skall »tillåta honom att, såsom andra, juridiskt försvara sig sjelf.» Svensk lag stadgar häruti motsatsen; ty majestäts-brott af nämnde beskaffenhet få icke af allmän åklagare beifras utan föregången underdånig förfrågan och konungens tillåtelse. Skulle då denna lag, hvarigenom åtalet just är konungen sjelf förbehållet, böra efter statsrätt ogillas? Svårligen gifves väl en för-

nuftig grund dertill, att en monark, som förolämpas, skulle mer än alla andra lemnas värnlös.

KAP. X.

Om Monarchens Organer.

§ 70.

Statsministrar, statsråd, monarkens rådgifvare, utdömas här ej blott såsom olämpliga benämningar, utan ock såsom helt och hållet olofliga befattningar. Icke staten, utan monarken allena, har minstrar; hvarken stat eller monark emottager råd. Mot den senare är det en beskymfning att kalla ministrarna hans rådgifvare; och med staten skola de rådföra sig, i stället att gifva råd. (Det är icke förgäfvets, som staten blifvit kallad ett lefvande och sjelfmedvetande väsende. Återstår blott att veta hvar hans audientser hållas, och genom hvem han uttalar sina råd). *)

Nog har man hört omtalas monarker, som satt sig i sin inbillning så högt, att de försmått hvarje dödligs råd, eller till och med förbudit sådana att gifvas. Men icke har man hört, att desse voro upplyste och rättsinnige monarker, utan hafva

*) Skall man här af hr B:m vänta sig en anvisning på statens embetsverk? Dessa vore då ensamma behöriga att gifva, och ej blott att, såsom ministrarne, taga råd. Skulle råden likväl utfalla skiljaktigt, hvilka borde då hafva företrädet såsom statens verkliga röst?

Menar hr B:m, att det är statens tillstånd, dess lagar, dess behof, alla dess förhållanden, som skola rådfrågas; så får denna rådfrågning visserligen icke uraktlätas. Men hvad upplysning, som deraf skall följa, ankommer väl på de rådfrågandes urskillning. Hämta dessa deraf goda råd; så böra väl råden äfven af dem uttalas; och hvarföre skulle icke staten sjelf vilja och behöfva höra dem? Kunna de icke meddelas monarken; så vore det väl önskligt, att de i någon annan väg komme staten till godo. Står åter monarkens öra för ministrarna öppet; så lemnas råden derigenom åt en statsmakt, som kan befordra deras framgång, hvilket deremot ej beror af ministrarna. Hvarföre de icke få kallas råd, så väl när de af ministrarne gifvas, som när dessa sjelfva af staten taga dem, synes då vara den klyftiga fråga, som ensam undfallit våra lagstiftare, när de gäfvit ministrarne namn af rådgifvare.

alla sådana både emottagit och erkänt sig behöfva goda råd. De hafva således i hr B:s tanke frivilligt låtit beskyymfa sig; och efter nuvarande regeringslagar underkasta sig Sveriges konungar, såsom en förbindelse och ett vilkor för deras makt, att taga underrättelser och råd af ett statsråd, hvars medlemmar öfver allt i dessa lagar kallas konungens rådgifvare.

Enligt den lärde professorsnns lära skall det nu vara omöjligt att utan öfverträdelse af statsrätt stifta så beskaffade laggar. Han säger icke uttryckligen hvarföre; men man måste väl gissa det otroliga, att han från begreppet af monark afsöndrat begreppet af menniska. Derigenom blifver visserligen hans idé tänkbar, men säkerligen också endast derigenom; och man kan svårigen förmoda, att han frågat sig, huruvida idéen vid sitt realiserande, i fall det låte sig göra, skulle höja hans monark öfver människan eller ock sänka honom under all värdig föreställning om människan. Omöjligen kan vetenskapen fordra en dylik afsöndring eller tillåta den; och just derföre, att monarken här är och måste vara menniska, låter det sig icke göra att, med bibehållande af rättstillståndet, försätta honom i en belägenhet, der han skulle sakna, vare sig kloka råd eller nödvändig inskränkning i sin viljas, möjligen eljest laglösa och obetänkta framfart.

Mera torde väl knappast behöfva sägas till uppskattande af de anförda satserna. Men på det hvarje läsare må erfara, om de icke möjligen äro missförstådda, tillägges här ordgrannt deras hufvudinnehåll: Ministrarna som »emottaga monarchens befallningar omedelbart af honom sjelf — — — — böra först och främst icke kallas statsministrar (statsförvaltare), emedan statsförvaltningen i sin helhet tillkommer blott monarchen sjelf, och vidare ej eller (såsom i Sverige) statens råd eller statsråd, emedan staten hvarken behöfver eller kan emottaga deras råd, utan tvertom just är det förnuftiga väsende, med hvilket de sjelfva i alla sina åtgärder böra rådfråga sig. Och ännu mindre böra de kallas monarchens rådgifvare, emedan de i sjelfva verket ej äro det (om ej tillfalligt), och emedan benämningen innebär ett beskyymfande af monarchen samt följaktligen bör vara förbjuden. Ingen husfader vill hafva sina tjenare titulerade för sina rådgifvare.»

Man behöfver likväl endast läsa nästföljande paragraf, för att erfara, det förbudet mot rådgifning icke får tagas allt för strängt, då till ministrarnes befattning der hänföres, »att gå »monarchen tillhanda med alla möjliga upplysningar» och »att »säga sin mening om hvad ändamålsenligast kan göras.» Efter vanligt språkbruk ligger väl häruti ej någon annan bemärkelse, än den att gifva råd; och mera fordrar ju ej heller vår regeringsform af konungens rådgifvare; ty sjelfva de kraftiga föreställningar, som i vissa fall dem åläggas att göra, behöfva ju icke bestå uti annat, än ett grundligt, klart och allvarligt uttryckande af sin mening om hvad ändamålsenligast kan göras. Det är då icke sjelfva saken, utan endast dess rätta benämning, som så högligen misshagar vår berömda rättslärare.

§ 72.

Så vidt man må tilltro sig att tyda Grundliniernas mörka och orediga språk, talas här, under namn af »ensidig» tillsättning till embete, om utöfning af en makt att utnämna någon mot hans vilja. Dessutom förekommer här anmärkningsvärdt, att hr B:m icke känner någonting, som på svenska heter oafsättlighet, d. v. s. rätt att icke annorlunda kunna mot sin vilja afskedas, än genom laga ransakning och dom, följaktligen ej heller oafsättliga domare (likasom ingen af regeringen oberoende domaremakt). Att i dessa ämnen tvista, torde vara öfverflödigt, helst som vidlyftigheten dessförutan hotar att blifva mer än tillräcklig.

§ 73.

Lika litet är skäl att tvista om rigtigheten af det här nyttjade uttryck, att embetsmännen äro endast monarken, men icke folket ansvariga, då i allt fall ansvarigheten ej förnekas och meningen troligen ej heller är, att den skall bero af monarkens godtycke.

§ 74.

Hvarken med monarkisk eller annan laglig makt förlikar sig den satsen, att man ej är skyldig lydnad åt någon befallning, som strider mot lag. Men man eger hvarken pligt eller rätt att lyda befallning, som är af obehörig myndighet gifven.

Att urskilja, huru härmed förhåller sig, bör icke vara för svårt för någon tjenstemans omdöme. Huruvida åter befallningen strider mot lag eller ej, kan ofta förlåtligen blifva vanskligt att afgöra, och tvifvelmålen skulle störa ärendenas gång. Inom sin krets är derföre en hvar berättigad att på sitt ansvar blifva lydd.

KAP. XI.

Om Statens Medborgare och Folk.

§ 78.

Om än den filosoferande vetenskapligheten det tillåter; så fördrages det dock icke af sunda förnuftet, att man blifver politiskt missgynnad för någon »lefnadsrigtning,» som ej ådrager lagligt straff, eller för »politiska tänkesätt,» huru »kända» de än må vara, om icke äfven de skulle vara sådana, att de i och för sig kunde lagligen beifras, hvaraf dock intetdera här lär vara åsyftadt. Saken synes svårligen ens tänkbar; ty der ett sådant tyranni kunde utöfvas, vore säkerligen ingen politisk rättighet att förlora.

§ 80.

»Att folket har alla de privata personligheterna till sina »förnuftiga organer under sig,» skulle möjligen kunna tagas i den bemärkelse, att hvarje enskild person stode under folkets förmanskap, ehuru det är svårt att veta, huru ett sådant förmanskap skulle kunna utöfvas. Är detta verkligen meningen; så måste dervid anmärkas, att statens lagar och regering äro de enda förmän, under hvilka privata medborgare lyda. Folket deremot, såsom sådant, hvarken kan eller får taga sig någon makt öfver sina medlemmar.

§ 83.

Om rätta förståndet af den här omtalta »representanten eller representationen» är det för tidigt att bekymra sig, innan den antydda »speciella delen af Statsläran eller Författ-

»ningsrätten» ännu kommit i dagen. Endast det nu nyttjade språkbruket, hvori representationen heter folkets målsman, får ej lemnas obemärkt. På svenska är man icke målsman för den, af hvilken man blifvit vald till ombud. Man förer endast hans talan och kallar honom rätteligen sin hufvudman, hvilket dock längre fram också visar sig icke öfverensstämma med Grundliniernas språkbruk.

KAP. XII.

Om Folkets allmännaste Organer.

Här skall man då finna grunddragen till en folkrepresentation och grundsatserna för dess konstruerande. Ett helt system i denna väg lönar föga mödan att omtvista, derest frågan är endast om följdriktighet i uppställningen och grundsatsernes tjenlighet för systemet. Tillräckligt är då att veta, att åtskilliga intressen behöfva representeras, hvilkas verkliga eller sannolika representanter finnas spridda inom särskilda folkklasser; att dessa således böra finna organer för sin talan, och att sådana organer böra utgöra representationen. Härpå kan obehindradt användas den fullständigaste vetenskapliga grundlighet, så att hela byggnaden blifver oåtkomlig för logiska och metafysiska anfall.

Vill man åter veta, huru hela konstverket förhåller sig till det i verkligheten gifna (empiriska) samhället, och hvilka resultat der förverkligande der skulle åstadkomma; då blifver systemriktigheten till ganska ringa nytta, och en enda förbigående fråga uppstår, hvars lösning är viktigare och i verkligheten oändligen följdrikare än allt det öfriga. Denna fruktansvärda fråga är: huru man får valen af representanter verkställda med minsta möjliga korrption. Erfarenheten har nemligen visat, att de mest naturliga och sannolika representanter af ett visst intresse akta detsamma för ingen ting, när de icke förstå det, och att de då lätt nog köpas eller eljest förledas att gifva sina röster åt personer, som hafva helt stridiga intressen. Så har händt och måste under vissa omständigheter

hända, att lycksökare för drägligt pris tillhandlat sig folkets talan eller pluraliteten deraf. Att förebygga dylikt missbruk, är ett af de angelägnaste föremålen för en folkrepresentations stiftares omtanka, så framt han vill undvika, att valsammankomsterne blifva tummelplatser för stormiga uppträden, och i nationalförsamlingen utkämpas strider om representanternes, icke deras valmäns intressen.

För denna stora angelägenhet äro klassvalen (så länge man ej funnit annat medel) de enda tjenliga, välförståendes när man är valbar endast hvar inom sin klass. Härigenom utestänges lycksökares röstvärfning från de obildade klassernas valkretsar; och hos de bildade har deras arbete ingen framgång. Vid klassernas och representant-antalets fördelning är nödigt att tillse, det antalet af representanter för dem, som vidkännas statsutskylder, men ej kunna erhålla statens inkomstgivande beställningar, ej blifver mindre än af dessa senares representanter. Och vidare är angeläget, att bland valmännen upptagas alla sådana medborgare, som genom bildning eller embetsmannaförtjenst äro skickliga att sköta folkets och samhällets angelägenheter. Under dessa villkor må klass-indelningen och klassernes antal betraktas såsom ett ämne af endast underordnad vikt, och verkliga eller inbillade speciella klassintressen lemnas i det närmaste å sido. En enda klass gör härifrån undantag; och detta är af ingen mindre vikt, än att det gäller religionen, kyrkoförfattningen. Man förhaste sig icke med farhågor för hierarki och ofördragsamhet! Lekmännen i nationalförsamlingen skola alltid behålla sin majoritet och genom denna sin makt att stifta kyrkolag samt bestämma trosbekännelsen, så länge staten äger en sådan. Men det är icke rådligt, att denna bekännelse försvinner eller förändras, utan att höra deras råd, som i densamma böra vara de mest kunige; och derföre är det angeläget, att presteståndet äger sina representanter, dels valde inom detsamma och dels genom sitt företräde sjelfskrifna. För adeln, så beskaffad som den i Sverige finnes, bör intet undantag från valsystemet äga rum. Således skall adeln inom sig välja sina representanter, hvilkas antal derigenom blifver bestämdt äfven som deras skyldighet att infinna sig, så att de både kunna rösta samfäldt med öf-

riga klasserna, om så beslutes, och i allt fall icke lemna sitt samlingsrum vissa tider nära nog tomt.

Dessa i största korthet framkastade grunddrag angå blott den egentligen så kallade eller valda delen af en folkrepresentation. Det tarvas dessutom en annan, för dagen icke populär, men just derföre desto mer outhärlig d. v. s. ett Öfverhus. Ty det är icke nog, att folkets lagstiftningsmakt upplyses af de kunskaper, hvilka endast händelsevis inom henne finnas, angående statens förvaltning i alla dess grenar. Valen kunna nemligen så utfalla, att dessa kunskaper knappast finnas hos någon eller åtminstone hos alltför få af de valde representanterna; och deraf kunna förmedlas förhastade beslut i de viktigaste ämnen, hvaraf nödig kännedom saknas. Att bevara samhällsbyggnaden mot obetänkta rubbningar och regeringen mot en alltför häftig, någon gång oemotståndlig påtryckning af folkmaktens ifver, synes då annat medel svårigen användbart, än att förse representationen med ett ytterligare sjelfständigt element, i besittning af all den upplysning, som hämtas från handläggningen af embetsgöromål i hvarje gren af förvaltningen, och att i dess händer förlägga ett *veto*, som förstår afleda möjligen betänkliga konflikter imellan regerings- och folkmakt.

Innehafvarne af denna upplysning träffas uti de tjänstgörande embetsmännen, af hvilka i alla grenar de äldste till bestämdt antal skola vara sjelfskrifne, men af de högsta värdigheterna ingen saknas. De afsättiliges antal får icke blifva större än de oafsättiliges; och det sammanlagda talet blir då (i Sverige) icke ringare, än att det må ega värdighet att anses för en verklig senat. Icke är derföre att förvänta, det dagens opinioner skola dermed försona sig; men den som ärligt och allvarligen, länge och väl umgåtts med denna idé och funnit den utgöra ett oersättligt medel till vinnande af fasthet och förnuftig verksamhet i folkmaktens utöfning, kan icke låta lösa meningar hindra sig att öppet uttala sin öfvertygelse, änskönt den må beröfva honom en opinionsgunst, hvars värde försvinner, när den ej kan vinnas för det goda man åsyftar. Imedlertid är icke här tillfälle att i dess helhet eller i detalj genomföra den ifrågavarande idéen. Ett litet arbete, som utvecklar och motiverar den här antyddas aristokratiska läran, ligger fär-

digt; och huruvida det kommer att utgifvas, skall kanhända få bero af den bevågenhet, som det närvarande arbetet kommer att röna.

Men om det öfverhus, som förf. förordar, icke af tidsandan fördrages; så vore deremot ett egentligen så kalladt aristokratiskt, ett på börd eller rikedom grundadt, ej blott nu mera omöjligt att inrätta, utan alldeles oförenligt med det skick, samhället genom sin bildningsgrad erhållit. Sjelfva Englands pärskap, mäktigt så länge det stod främst i upplysning och dess medlemmar företrädesvis voro skicklige att förvalta statens embeten, och öfvermäktigt genom sitt oformliga inflytande på underhusets val, har dock visat sig för svagt att i längden utåhålla den strid mot upplysningens öfverlägsenhet, hvori pärskapsmakten omsider måste gå förlorad. Och hvad Englands öfverhus ej förmått, det skall väl svårligen för något annat blifva möjligt. Eger nu England icke en organisation af embetsmyndigheter på stadig fot, af folkväldet så oberoende, så erfarna i förvaltningen, att af dem kan bildas en i lagstiftningen deltagande makt, som förmår i samhället upptaga öfverhusets plats, göra nationens högsta upplysning gällande till skydd för laglig makt; då är härutinnan Sverige bättre lottadt, ty det behöfver icke för dylik brist afstå från en anstalt af denna beskaffenhet.

Hos hr B:m har förf. ej kunnat upptäcka något af hvad sålunda i förf:s ögon utgör det mest väsendtliga i konstruktionen af en folkrepresentation. Hvad han träffat, — utom det framdeles förekommande förkastandet af all aristokrati och allt öfverhus, hvarom hr B:s begrepp är skiljaktigt och temligen vanligt — är terminologi och sammanlänkning af begrepp, tjenliga att visa angelägenheten af fyra stånd, sådana de i Sverige finnas; men intet bevis på möjligheten af dessa begrepps användande i verklighet. Om ock förf. vore i tillfälle att företaga en genomgripande granskning t. ex. af den generaliserande abstraktionen i § 85, hvarigenom de »blott och bart privata stånden indelas i tvenne, nemligen: »a) det Materiella Ståndet, hvilket har att göra de delar af det sinnliga, som ligga utanför den menckliga organismen, till ändamålsenliga medel för förnuftet; b) det Andliga Ståndet, hvilket har att göra de delar af det sinnliga, som ligga inom menniskan sjelf och

»hennes organism (hennes sinnliga själs och kroppskrafter) till ändamålsenliga *organer* för förnuftet»; så skulle dock förf. genom denna granskning näppligen tro sig utröna någonting, som upplyste om annat, än den möjliga rättigheten eller origtigheten af konsttermerna och indelningsgrunden, utan att för öfrigt hafva någon verkan på det vetenskapliga resultatet. Det samma gäller om hela den argumentation, hvarpå de fyra ståndens indelning bygges. Ehvad man gillar eller ogillar denna argumentation; så skall derigenom antalet af den svenska ständindelningens anhängare troligen hvarken ökas eller minskas.

Det anmärkningsvärdaste och säkerligen äfven det svårastfattligaste ligger uti adelståndets motiverande, hvarom § 89 innehåller, att då »Folket ock är ett organ eller en medlem i »staten, likasom denna själf är det i statssystemet, så behöfves det ännu ett organ eller stånd, genom hvilket det närmare sammanhänger med det offentliga och kan förnuftslenligt »inverka på detta». Huru slutledningen här följer af premissen må lemnas derhän; men har samhället icke för annat ändamål behof af adel, än att deri finna ett organ, hvarigenom det närmare sammanhänger med det offentliga; då är visserligen adeln stödd på alltför svag grund. Ty folkets sammanhang med det offentliga eger dessförutan tillräckliga organer, och får dem svårligen större genom någon adel. Gemenskapen imellan folket och det offentliga, eller hvad som begripligare kallas statens förvaltning, befinner sig och vidmakthålles i och genom sjelfva förvaltarne af statsangelägenheterna d. v. s. embetsmännen, hvilka nödvändigt utgå från folket, till hela sitt antal, ehvad adeln dertill något bidrager eller ej. Hvad som deremot i § 91 förekommer mera lättfattligt, men också betänkligare, ligger uti den meningen, att »adelskapet i och »för sig själf intet annat är än besittningen af vissa politiska »företrädesrättigheter (functioner, handlingar), hvilka derföre, »likasåväl som andra rättigheter, alltförväl kunna ärfvas». Just det har varit den svåra förebräelsen mot adeln, att den vetat om sin bestämmelse ingenting annat, än att den egde rättigheter. Vore detta adelns bestämmelse; då egde den åtminstone i Sverige ingen. Dess företråde består här i fullgörande af pligt, i en representationsrätt, genom hvars utförning vinnes endast äran att på egen bekostnad tjena fäderneslandet, bevaka

fri- och rättigheter, som för alla medborgare äro gemensamma. Ändock har denna bevekelsegrund visat sig tillräcklig hos så många, och är för hvarje ädelt sinne så naturlig, att den icke med skäl torde kunna förkastas. På de af hr B:m använda grunder synes deremot försvaret af adelns tillvarelse blifva omöjligt.

Med allt detta vill förf. icke hafva uttalat någon obenägenhet för de fyra stånden, betraktade i deras elementer. Fast heldre anser han dessa elementer såsom alldeles ändamålsenliga, endast den samhällsbyggnad, som deraf uppföres, också får ändamålsenlig form. Härutinnan har förf. längre fram hr B:m emot sig, och får då tillfälle att gifva tillkänna sin tanka om denna fördelning i fyra särskilda kamrar, hvilken hr B:m tager i försvar.

KAP. XIII.

Om Folkets rättigheter i staten.

§ 95.

Angående rättigheten »att ej lyda en speciel befallning, »som bevisligen strider mot en generel d. v. s. mot en gällande »lag», har förf. yttrat sin mening i det afseende, hvarom då fråga var, eller så vidt skyldigheten åligger statens tjenstemän. Här behöfver endast tilläggas, att denna skyldighet ej kan vara annorlunda beskaffad för enskilda medborgare, än för tjenstemän. De senares lydriad utöfvas ej sällan genom att förskaffa sig lydriad; och när de dertill äro skyldige, måste de ock dertill ega rätt. Äfven en lagstridig befallning, gifven af behörig myndighet, är således lika förbindande för den enskilde som för tjenstemannen, men deremot gifven af obehörig myndighet lika litet förbindande för någondera.

§ 96.

Då här endast förutsättes möjligheten af det tillstånd, hvori ett folk kan betraktas såsom omyndigt, och deraf härledes nödvändigheten att åt dess regering öfverlemna utöfnin-

gen af folkets rättigheter; förekommer här ingen annan fråga än den om slutföljdens riktighet; och denna torde väl kunna lemnas obestridd. Huruvida förutsättningen kan inträffa, och i hvilka fall den må anses vara för hand, afhandlas i den följande

§ 97.

Här antages förutsättningens verklighet, och de omständigheter framläggas, under hvilka den skall förverkliga sig. Den första är brist »på erforderlig allmännare mensklig och »politisk bildning»; och en sådan mening har man ofta hört yttras, till och med temligen allmänt antagas. Eftersinnar man förhållandet något närmare; så blir det åtminstone icke lätt att bestämma måttet af den erforderliga bildningen. Ett obildadt folks angelägenheter lära icke gerna vara synnerligen utbildade (klyftiga). Våra förfäder för åttahundrade år tillbaka stodo visserligen icke på den bildningsgrad, som skulle gjort dem skickliga att förvalta Sveriges samhällsärenden, sådana de nu äro; och likväl voro dessa förfäder i besittning och full utöfning af en folkmakt, tillräcklig att upprätthålla deras frihet; och denna frihet var sådan, att den i alla följande tidevarf stått upprätt emot hvälfningar och politiska stormar af den äfventyrligaste art, och kvarlemnad åt afkomlingarna lagar, som i klokhed och rättvisa kanhända aldrig blifvit öfverträflade. Man föreställe sig, att under ett sådant förhållande, som hos detta obildade folk egde rum, en regering hade uppträdt med anspråk på bildning, förklarar folket såsom omyndigt vara ur stånd att utöfva sina rättigheter, och lyckats att tillvälla sig förmynderskapet; skulle väl folket derigenom blifvit bättre styrdt och dess frihet lika väl värdad, dess lagar lika rättvisa och frisinnade?

Finner man det vanskligt att bejaka denna fråga; så torde man hafva skäl att noga besinna sig, innan man fränkänner ett folk behörigheten att utöfva sina rättigheter. Om det ej bör bestridas, att införandet af en demokratisk representation d. v. s. en sådan, från hvilken det arbetande folket ej är uteslutet, hos alla folk ej skulle kunna med fördel ega rum; så synes hindret egentligen ligga deruti, att folken äro förslafvade och derigenom utestängda från tillgången till bildning. De hafva

icke fått af ålder utöfva sin menniskorätt och lära känna sina samhällsbehof; och det tillstånd af medvetlöshet, hvori de befinna sig, upphörer icke, så länge ingen ökad frihet åstadkommer en ökad utveckling. Men regeringens förmynderskap kan äfven så väl afstyra, som befrämja frihetens tillväxt; och någon rätt till förmynderskapet kan dock icke härledas från annat, än dess användande till frihetens fördel. Icke genom folkets oförmåga blir en regering berättigad att utöfva folkets rätt, utan endast derigenom att tjenliga åtgärder verkligen vidtagas till folkets upphjelpande från dess oförmåga. Huru detta tillgår, lærer ej kunna genom en allmän regel bestämmas, utan beror i olika fall af olika omständigheter. Exempelvis skulle dock möjligen kunna framställas det förhållande, att regeringen icke ensam utöfvade despotisk makt, utan magnater hvar inom sitt område vore herrar öfver folket. Hvad som då borde göras, vore kanhända att först använda regeringsmakten emot magnaterna, åläggas dem skyldigheter mot folket, och derigenom gifva folket rättigheter emot dem. I utbyte mot godtycket öfver slafvarna borde då magnaterna billigtvis erhålla rättigheter äfven mot regeringen, jemte dem de bibehölle öfver folket.

Att underkasta sig ett förmynderskap, som icke på detta eller annat tjenligt sätt utöfvades till folkets emanciperande, måtte icke något folk vara skyldigt; och när det likväl sker, må det säkerligen icke sägas, att regeringen *med rätt* utöfvar sitt förmynderskap. Men det är föga tänkbart, att anstalter till folkets upphjelpande någonsin begynnas annorlunda än genom att öfverlemna åt folket sjelft ett eller annat bestyr om dess angelägenheter; och länge skall det förmodligen icke dröja, innan folket kan lemna deputerade, som inom vissa, till en början trånga gränser bevaka folkets bästa och vinna någon kännedom af allmänna angelägenheter. Till denna punkt synes saken böra medhinna att föras inom samma herrskares möjliga lifstid, som gjort första början dermed. Sker deremot icke ett dylikt bruk af regeringsmakten, eller går det vida långsamare; då synes det högst tvetydigt, huruvida rättsläraren och statsmannen må kunna förklara regeringsmakten stadd i dess goda rätt, eller folket sämre berättigadt att bryta

fjettrarna och på eget äfventyr försöka sin lycka att bilda samhället till en form, hvars ofullkomlighet eller oduglighet väl tills vidare kan blifva större, än den var under förmynderskapet, men som dock har för sig åtminstone jemngod utsigt för framtiden. Ingen skonsamhet mot upproret; men att gifva våldet rätt, är just vägen till uppror.

Svårast af alla är och förblifver säkerligen de staters öde, der folkmakten för alla är lika tillintetgjord under enväldet. Man har sett den meningen yttras, att sådana stater skulle kunna endast genom sin undergång räddas; och lyckligt vore, om ens detta kunde ske. Huru länge Asiens despoter utöfvat sitt förmynderskap, vet kanhända historien. Troligen har det någon gång tagit sin början genom efterträdande af något annat regeringssätt; men under långa årtusenden har despotismen oförändrad fortgått, och all tanka på annan förändring, än ombytet af herrskare, försvunnit. Är det ännu möjligt att af de så beherrskade folken bilda lagbundna samhällen; så sker det dock näppeligen genom deras egen eller deras regeringars åtgörande — eller ock är det omöjligt att begripa, hvarföre det under så långa tidevarf aldrig skett. Kanhända hoppas man på en kultur, som genom främmande makts försorg införes och omsider skall blifva mäktig att befria folket. Lyckligt, än en gång lyckligt, om så kan ske.

Men beträffande det mått, som kulturen dessförinnan bör hafva uppnått, kunna reflexioner anställas öfver nyare historiska företeelser. Franska folket före 1789 års revolution var icke lottlöst i politiska rättigheter, och konungamakten kan ej sägas hafva ända till nämnde tidpunkt utöfvat förmynderskap öfver folket. Ej blott parlamenterna hade utgjort en motvigt mot denna makt, utan folket hade också egt sina *États Généraux*, bestående af adel, presterskap och tredje ståndet, och längst sina provincial-ständer, dessa dock endast i vissa landskap (Pays d'États). Denna folkmacht var icke minst betydande under den tid, då folket saknade bildning; och man skulle icke utan fog kunna säga, att hon just af den stigande bildningen undergräfdes. Onekligen låg det nemligen människokännedom och filosofisk upplysning i den kultur, som under närmaste tidevarfvet före revolutionen blifvit allmännare utspridd; men just derifrån spridde sig ock i ännu större all-

männelighet dessa liberala idéer, hvilka utgjorde fältropet i den rörelse, som störtade hela statsbyggnaden och bragte i gång anspråket på allas jemlikhet. Sedan detta anspråk lyckats att dränka i blod alla företrädes-rättigheter; har det haft rundligt tillfälle att pröfva sin förmåga att göra gällande allmän ordning och menniskorätt. Icke har folkets allmänna menckliga och politiska bildning härigenom sjunkit; och detta folk bibehåller sig säkerligen än i dag på en höjd af dylik bildning, som icke eftergifver något annat folk. Men de politiska rättigheterna försvunno först 1798 och voro borta till 1815, och sedan försvunno de 1851, och hafva åtminstone ännu icke återkommit.

Den mellantid af några och trettio år (1815—1848), hvarunder folket utföfve sin fulla politiska makt, är synnerligen lärorik. Då utfördes kampen först imellan reaktionen och folkfriheten, hvari den senare segrade, och derefter imellan allmänna ordningen och jemlikhetens aldrig mättade anspråk, hvilka slutligen lyckades att störta ordningen och efter ett ej fullt fyraårigt försök att begagna och stadga sitt välde, ändtligen öfvergaf sig sjelf och lät hela makten falla i en enväldsherrskares händer. *) Ännu glöda väl jemlikhetsanspråken här och der under askan och väcka farhågor för förnyade utbrott; men ehvad de lyckas eller ej att tillvägabringa nya hvälfningar; svårligen skall dock deraf uppstå ökad anledning att hoppas en fördelaktigare utgång för folkfriheten. Man har då af de flerartade öden, som detta folk genomgått, ej kunnat erfara mer till upplysande af hr B:s lärosats, än att den bildningsgrad, som franska folket uppnått, ännu icke fyller måttet af den erforderliga allmännare menckliga och politiska bildning, i brist hvaraf monarken är berättigad och skyldig att

*) Den art af jemlikhet, hvarom här talas, är den, som skall bestå i allas jemnstora förmögenhet och afskaffandet af alla företräden. Om det vore möjligt att ernå en sådan jemlikhet; så vore den dock icke gagnelig. Den sanna jemlikheten ligger i menniskovärdet. Om den ringa medborgaren känner sig sjelf och erkännes af samhället lika fri, lika sjelfständig, lika moraliskt förbunden och berättigad, som den rike och den högt uppsatte kunna vara; då råder i samhället verklig jemlikhet. Men hvarken ersättes den eller kan den utbildas genom afskaffande af alla skillnader i rang och förmögenhet, utan just derigenom skulle den sanna jemlikheten försvinna.

utöfva förmynderskap öfver folket. Hvad som återstår att veta, är då endast, huruvida man ännu må hoppas, att allmänna bildningen ytterligare stiger, och huruvida en högre grad deraf ännu förmår utträtta, hvad hon under sitt stigande icke kunnat, men som förut var möjligt, innan jemlikheten blef folkmassans fältrop.

Försvinner allt sådant hopp; då är det väl icke af förmynderskapet, som ett annat i stället kan tändas, med mindre man ser detta välde ofördröjligen och med allvar användas till ett organiserande af folkets makt på sådan fot, att densamma verkligen af folket kan utöfvas. Ty fåfång är säkerligen den väntan, att en dylik organisation skall med tiden komma af sig sjelf, eller af folket under dess omyndighetstillstånd förberedas. Endast då kan enväldet vara nyttigt, när det begagnas att stifta helsosamma lagar, hvilka folkets söndring sätter det ur stånd att stifta. Men inträffar detta förhållande hos ett folk, som redan hunnit långt i allmän bildning, och blir enväldet begagnadt för andra ändamål; då uppstår naturligen den fruktan, att antingen nya hävlfningar ej länge skola uteblifva, eller ock utsigterna för framtiden begränsas af det asiatiska regeringssättet.

Ibland de öfriga brister, som göra folket, enligt Grundli- nierna, omyndigt, skulle någon vigt kunna synas ligga på bri- sten af »enhet i språk». Vid tillämpning häraf på svenska statens fordna sammansättning från folkstammar, som talte flera olika språk, skulle man komma till den slutföljd, att Sveriges folk ej kunnat utöfva politiska rättigheter. Då uppstår likväl först den frågan, om ej blott lydländerna, utan äfven det egent- liga Sverige bordt vara underkastadt omyndigheten, och deref- ter den om möjligheten af lydländernas delaktighet i myndig- hetstillståndet. Den svårighet, som visar sig, ligger deruti, att folkrepresentanterna icke förstå hvarandra, och derföre ej kunna hålla gemensamma öfverläggningar.

Otvifvelaktigt måste det hafva händt ännu vid de sista riksdagar, som höllos före Finlands afträdande, att i bonde- ståndet uppträdde finska riksdagsmän, som för bristande språk-

känedom endast ganska ofullständigt kunde få del af hvad der förhandlades. De förut förlorade tyska och slaviska orterna hade aldrig deltagit i Sveriges riksdagar. Hälften af svenska området före förlusterna hade således varit dels fullkomligen politiskt omyndigt och dels i en ofullständig utöfning af politiska rättigheter. Hade då deraf bordt följa, att äfven det egentliga Sverige skulle förlorat sina? Hade de omyndiga provinserna derpå något vunnit? Visserligen kunde det befaras, att hufvudlandet drog otillbörlig fördel af omyndigheten genom för hård beskattning på lydländerna. Men icke var detta farligare, än att låta en enväldsherrskare godtyckligt utarma det ena med det andra. (Se Carl den XII:s historia — och äfven en mindre krigslysten despot kan vara lika elak hushållare.)

Men det behöfves icke, att någon för språkets skull utestänges från den allmänna representationen. Tillträdet kan lemnas, om än dess begagnande måste ankomma på deras omsorg, som skola begagna det, att dertill vinna nödig skicklighet. Så som det, ehuru långsamt och ofullständigt, tillgick i Finland, hade det både der och i de öfriga lydländerna kunnat tillgå, nemligen att man infört någon undervisning i svenska språket; och snart nog hade man kunnat komma derhän, att mera utmärkte medborgare, sådane som voro själfskrifne riksdagsmän eller kunde hafva utsigt att dertill väljas, befunnit sig nog kunniga i detta språk, för att kunna utöfva riksdagsmannakallet. Sjelfva bevistandet af öfverläggningarna och lefnaden i hufvudstaden skulle satt dem i tillfälle att hastigt föröka sin språkkunskap. Hade imedlertid de härifrån uppkommande svårigheter för representationsrättens begagnande icke blifvit undanröjda; så hade väl ej annat varit att göra, än låta densamma vara obegagnad efter innehafvarnes eget godtfinnande. Icke hade de då haft att klaga öfver vägrad andel i lagstiftning och i bevakande af folkets rätt. Och icke hade af sådan orsak svenska folket bordt afhändas dess fullmyndighet och regeringen sättas till dess förmyndare. Men hvad sålunda i Sverige varit onödigt, lärer väl icke annorstädes finnas mera nödigt.

I samma punkt inbegripes vidare en brist på enhet i »intressen i följd af statens origtiga uppkomst och utbildning.»

Skiljaktigheten i intressen torde väl näppeligen inom någon stat kunna vara större, än den är imellan europeiska länder och deras ultramarina kolonier. Det stolta Albions monark regerar på detta sätt öfver en vida större mängd af undersåter, boende tusentals mil aflägsse från moderlandet, än dem som befolka detta senare. Nu vill likväl brittiska nationen icke derföre erkänna sig omyndig eller underkasta sig monarkens förmynderskap. Hvem har rätt, hr B:m eller denna nation? Skulle sjelfve de förtryckte Hinduerne finna sitt öde mildradt derigenom, att de såge sig underkastade en engelsk regerings envælde, i stället för det, som utöfvas af regering och parlament efter lagliga former? Allt efter som denna fråga besvaras, torde man ock lätteligen finna svar på öfriga likartade, vida mindre vidtutseende frågor; och slutföljden synes vilja blifva, att folkens rättmätiga anspråk på politiska rättigheter aldrig kunna till intet göras genom stridiga intressen, de må hafva uppstått genom staternas utbildning eller sjelfva deras uppkomst. Länders skiljaktighet härutinnan torde sällan vara mera hinderlig, än skiljaktigheten imellan yrken inom samma land. Men skulle händelsevis länder finnas under en spira sammanförda, hvilka vore aldeles oförenliga; så borde väl intetdera derföre mista sina rättigheter. De borde skiljas, för att erhålla antingen särskilda regeringar eller ock hvar för sig blott särskild representation. Om politiken drager andra följder af deras verkliga eller föregifna oförenlighet; så är det dock icke rättsläran, som skall sanktionera en dylik politik.

Den i tredje punkten angifna »brist på de förutsättningar »eller elementer, som erfordras för åstadkommandet af en förnuftig representation,» skulle genom sin obestämdhet kunna blifva förfärande för hvilket folk som helst. Man ser nemligen här endast, att förutsättningar och elementer kunna tarvvas, i brist hvaraf folkfriheten blifver orättmätig; och då man icke upplyses, hvilka dessa bristande requisita äro, kan man alltid befara, att man icke äger dem; men också är härom intet vidare att säga.

Föga annorlunda förhåller sig med det i fjerde punkten omtalta »fordrandet af ett representationssätt, som är förnuftsstridigt och följaktligen också ändamålsvidrigt.» När svenska folket fordrade och stadgade sina representanters befattning

med granskningen af statsrådets protokoll, införde det i sin representation ett förfaringssätt, hvilket säkerligen enligt hr B:s lära är förnuftsstridigt. Men huruvida denna förnuftsstridighet, hvilken af hr B:m kallas en nedrighet, skall anses vidlåda sjelfva representationssättet, må man kanhända icke våga afgöra. Tilläfventyrs förhåller det sig likaså med riksdagsmännens rätt att fritt tala och utlåta sig, hvori oundvikligen äfven ligger rättighet till opposition, hvilken hr B:m kallar en skam. Och med brödrafolket förhöll det sig icke bättre, då detta fordrade och äfven erhöll uteslutande af konungens absoluta veto, hvarigenom representationen ställde sig öfver konungamakten. Man vågar här ingenting bestämdt antaga, men endast finna det oförmodadt och rätt hårdt, om båda brödrafolken skulle på detta sätt hafva förverkat sin fullmyndighet och gjort sig förfallna under sin regerings förmynderskap. Förnuftets fordringar äro icke vanligen så ofördragsamma. An den ene och än den andre syndar deremot emellanåt. Folkdeputationerna och sjelfva regeringarna råka någongång göra sig skyldiga till, hvad som icke väl förlikar sig med dessa fordringar; och den allmänna bristen på ofelbarhet kräfver öfverseende, åtminstone drägliga straff. Så grymt som förlusten af ett helt folks politiska rättigheter, vore väl lika säkert oförenligt med rätt, som det innebure för svårt straff för den allmänna svagheten att hafva en gång resonerat falskt.

Likaså synes någon mildring vara skälig i strängheten mot ett folk, som enligt femte punkten, »ådagalagt oförmåga att »erforderligt begagna fullmyndigheten, när den har varit vunnnen och medgifven». Det vore nemligen vanskligt att tillerkänna något folk en aldrig svikande förmåga att rätt begagna sin fullmyndighet; och säkerligen vore det hårdt, om hvarje prof af oförmåga att reda sig i möjligen brydsamma omständigheter skulle beröfva folket dess rätt att vara ett fullmyndigt folk. Detta vore imedlertid en verkligen ådagalagd oförmåga; och straffades icke den så strängt, som hr B:m vill; så kunde en dylik äfven andra gången fordra öfverseende, hvilket äfven kunde sträcka sig till tre eller flera gånger, eller ock borde man hafva någon regel, hvarefter graderna och antalet af oförmågans prof kunde mätas, för att veta, när straffet skulle drabba. Billigare och rättsenligare måtte det vara, att

folket, med en alltid nödig inskränkning af dess makt, begagnar sin större eller mindre förmåga, för att arbeta sig upp och förvärfva den skicklighet, som endast på detta sätt kan vinnas, i stället att förlora sin rätt och underkastas ett godtycke, hvaraf det aldrig med visshet har att vänta någon förbättring i sitt öde.

Så vidt förf. kunnat förstå, är det då icke grundadt, att »ett folk förblifver omyndigt af ungefär samma orsaker som »den enskilde statsmedlemmen»; och hr B:m synes honom ej ens på något sätt hafva visat, huru och af hvad skäl ett folk någonsin kan befinna sig i ett rättsenligt omyndighets-tillstånd, som kunde berättiga dess regering att öfver folket utöfva förmynderskap.

§ 99.

När man påminner sig, huru hr B:m förklarar hela statsmakten vara en enda och odelbar, samt ansett monarken nödvändigt ensam böra innehafva den; faller det sig svårt att fatta rätta betydelsen af en dylik makt, så kringskuren som den här befinnes genom folkets »absoluta veto,» hvilket sträcker sig ej allenast till »alla monarkens lagstiftningar», utan ock alla »andra regerings-åtgärder, som antingen direkt eller indirekt strida mot dess förnuftiga ändamål.» Att hafva makt till allt och att dela denna makt med ingen, det vill då icke säga att kunna verkställa sina beslut efter eget godtfinnande, utan äfventyra att se deras fullbordan hämmad, när helst en motståndskraft uppreser sig, hvilken väl icke får kallas makt, men icke dess mindre gör om intet, hvad makten vill. Svenska folket eger icke på långt när ett så vidsträckt veto; och likväl är det ej mindre långt ifrån, att dess konung ensam innehafver makten. Ej allenast hans regerings-åtgärder inom deras rätta behörighet äro fritagna från allt veto, utan han stiftar ock ensam lag i åtskilliga ämnen, nemligen dem som röra allmänna hushållningen. Visserligen har denna lagstiftningsmakt varit ämne för tvist och skulle säkerligen få att inskränkas; men att alla regeringsåtgärder skulle kunna dragas inför rikets ständer och förklaras direkt eller indirekt strida emot statens förnuftiga ändamål, det vore att i verkligheten återkomma till frihetstidens regeringssätt; och detta torde vara

nog, för att praktiskt ogilla folkets Boströmska *veto*. Vetenskapen må deraf göra, hvad den kan; men icke stiftar den dermed lag för det verkliga samhället.

Det anses väl af hr B:m högst »oskickligt» att gifva namn af folkets beskattningsrätt åt dess rätt att -inskränka de äskade »statsmedlen till deras insedda rätta mått.» Men han medgifver likväl sjelfva saken, då, äfven efter hans terminologi, utskylderne ej kunna blifva större, än folket vill hafv dem; och så länge svenska folket bibehåller denna rätt, torde det äfven bibehålla det klandrade uttrycket, att folket genom sina ombud beskattar sig sjelft — de lärde må gilla eller ogilla detta uttryck.

§ 100.

Utän tvifvel är det någonting nytt i rättsläran, att en minister skall vara skyldig att offentligen besvara »de anmärkningar som offentligen (i Representationen eller i Tidningarne) »göras af folkets medlemmar öfver regeringens åtgärder». Må äfven härom tvisten vara vetenskapen förbehållen; men icke tvingar hon någon embetsman att erkänna sig skyldig till libellerande med alla tidningar och alla talträngda riksdagsmän om hvilka anmärkningar som helst. Det är nog, att man försvarar sig när man sjelf finner det nödigt; och åtminstone behöfves ej förr något derutöfver, än då man ställes till rätta inför laga domstol.

§ 101.

Det må icke bestridas, att ministrar böra ega både tillfälle att höras i nationalförsamlingen och äfven en tidning till sitt förfogande. Men att i brist af beggedera förklara det för »en tanklöshet eller en nedrighet» att granska och klandra deras handlingar, det synes föga hofsamt emot dem, som t. ex. just i vårt eget land på god tro begagna den riksdagsmannarätt, våra grundlagar lemna ej blott att klandra, utan ock till ansvar befordra ministrar, hvilka hos ständerna sakna tillfälle att höras, och ej heller ega någon tidning till sitt förfogande. Man tillåter sig hoppas, att äfven hädanefter ingen riksdagsman låter afskräcka sig från fullgörande af sin pligt, änskönt han

må beklaga, att det ej kan ske på tjenligare sätt, än det grundlagen medgifver.

§ 102.

Äfven på folkrepresentationen tillämpas här samma lära, som hr B:m förut drifvit angående monarken, nemligen att giltigheten af besluten beror af deras öfverensstämmelse med »representationens ändamål,» eller att de »icke uppenbart strida deremot och följaktligen mot folkets och statens rätt.» Den ena statsmakten kan lika litet som den andra fullgöra sin befattning, utan att blifva lydd inom kretsen af sin behörighet; och lydnaden skulle i oberäknelig grad kunna uteblifva, i fall folkets medlemmar kunde vägra att ställa sig till esterrättelse, hvad representationen inom sin behörighet beslutit, emedan det ansåges strida mot folkets och statens rätt.

KAP. XIV.

Om Statens författning.

§ 109.

Här bekräftas ytterligare det begrepp, man har att göra sig om betydelsen af den bristande regeringsrätt, som förut är antagen för möjlig, men hvars påföljd syntes vara tillintetgjord, när all dethronisering förklarades oloflig. Här heter det nemligen, att uti grundlagen böra bestämmas »de vilkor, under hvilka monarken kan förlora regeringsrätten». Men inskrifvas dessa vilkor i grundlagen; så måste denna, när vilkoren inträffa, äfven kunna verkställas genom afhändande af regeringsrätten. En dethronisering måste således kunna rättsenligt ske — eller hvad ville det eljest betyda, att monarken i grundlagen förklarar vara dertill förfallen?

§ 111.

Man finner här någon okunnighet i våra ständers Justitiæombudsmans instruktion, hvilken har en bestämmelse af helt annan art, men icke den, att »åtala förbrytelser mot mo-

narchen». Han kallas ej heller Folkets Rättegångsombud; och de förbrytelser, han åtalar, bestämmas icke efter personerna, mot hvilka de äro begångna, utan endast efter personerna, som dem begått, och hvilka aldrig äro andra än embets- och tjänstemän i tjensteutöfning. Huruvida annorlunda borde vara, och i stället intagas uppdraget att beifra förbrytelser emot konungen, ankommer på sakkunniges omdöme. För sin del tycker förf., att Justitiæ-kanslerens obegränsade åklagaremaktskan vara tillräcklig att åtala brott äfven af förevarande beskaffenhet, när nemligen konungen dertill gifver bifall.

KAP. XV.

Om Statsförfattningars indelning.

§ 115.

Sedan vår rättslärare förut inrymt åt folket absolut *veto* emot all monarkens lagstiftning; förklarar han här så betydelsen af detta *veto*, att den blir, om möjligt, ännu något mörkare för det allmänna förnuftet. Af det absoluta *veto* följer, att folket kan hindra monarken från all lagstiftning, med mindre lagarne blifva sådana, som folket önskar dem. Har nu folket äfven den af hr B:m beviljade petitionsrätten; så kan det obehindradt låta monarken veta, hvilka lagar det önskar; och så länge dessa icke äro beviljade, kan det göra hela lagstiftningsmakten overksam. Nu heter det ej destomindre, »att »om tvenne eller flere personer i en stat kunna lagligen stifta »en enda lag, så är ock den statens författning lagligen re- »publikansk, den må för öfrigt bära hvad namn som heldst.» Monarken ensam är nemligen lagstiftare, och folket får icke kallas i lagstiftningen deltagande, ehuru mycket det ock verkligen må deruti deltaga.

Hvad det af vetenskapen okufvade förnuftet här af tror sig begripa, är, att vetenskapens hela förtjenst i dessa lärosatser inskränker sig till godtycklig tolkning af ett par ord. Det får icke heta lagstiftning, hvarken när folket föreslår och monarken bifaller, eller när monarken föreslår och folket bifaller. Det får ej heta ett folkmaktens beslut; det måste heta en folk-

maktens petition, som föranleder monarken att stifta den lag, folket önskar. Det är ej nog att beslutet icke gäller utan hans bifall; det är icke detsamma som att lagen utgår från monarken, men icke gäller utan folkets bifall. Sådana klyftigheter får man lära af vetenskapen; så rikhaltiga frukter bär emellanåt hennes för oss andra obegripliga djupsinnighet.

§ 118.

Folkets absoluta veto får här ännu en förklaring, som dock innebär ingenting nytt. Det heter att »inskränkningen »(genom folkmakten) icke afser monarchens regeringsrättigheter, utan endast hans privata godtycke, och den innebär hvarken något deltagande i hans statsförvaltning eller ens något »kontrollerande af hans verksamhet, utan endast folkets självständiga utöfning af sina egna rättigheter.» Det lärer då gifvas en möjlighet att tänka sig föremålet för denna folkets självständiga utöfning af politiska rättigheter, utan att tänka sig deltagande i statens makt eller kontrollerande af denna makt utöfning. Folket kan nemligen genom sitt veto ej allenast hindra hvarje lagstiftningsåtgärd, utan ock göra överksam hvarje annan monarkens åtgärd, som strider emot statens förnuftiga ändamål; och det är förut visadt, huru detta i lagstiftningsfrågor kommer på ett ut, som att folket med monarken delar hela statsmakten, men att hr B:m likväl förbjuder en sådan benämning af förhållandet. Om nu folket äfven i de ämnen, som af andra kallas regeringsärenden, eger det *veto*, som hr B:m det inrymmer; så är det lika lätt visadt, huru detta tillsammans med petitionsrätten sätter folket i stånd att ej blott kontrollera regeringsrättens utöfning, utan ock deltaga deri. Att hindra vissa åtgärder kan nemligen ofta innebära att framtvunga andra. Men om detta allt ej kan bestridas; så måtte det ej heller kunna nekas, att hr B:m på ena stället upphävit, hvad han på det andra statuerat.

§ 119.

Den satsen är visserligen icke ny, att »det rätta icke kan »vara på mer än ett enda sätt.» Men svårligen har denna sats blifvit yttrad med någon allvarligare besinning; ty det rätta i ofullkomlighetens verld är icke detsamma som det ab-

soluta. Detta senare, i hvad ämne som helst, är ej mer än ett; men i verkligheten, der allt begränsas af omständigheterna, måste det rätta vara det bästa, som omständigheterna i hvarje fall medgifva, och kan således på olika tider och under olika förhållanden blifva rätt mycket skiljaktigt. Att icke medgifva eller icke inse detta, är ej den praktiska vetenskapen tillständigt, när hon vill gifva regler för verkligheten, huru djupsinnigt hon än må spekulera. Man skulle eljest i vissa fall kunna komma derhän, att ingenting kunde göras, emedan det rätta ej stode att upphinna.

§ 121.

Att kalla despotismen endast »missbruk af makt,» är icke att taga ordet i dess kända bemärkelse, hvilken äfven Montesquieu bibehöll. Despot är hvarje regent, som innehar en icke lagbunden och af folkmakt icke inskränkt enväldsmakt, utan afseende på sättet, huru den brukas. Men om så vore, att han borde heta despot endast när han missbrukar makten; så skulle dock benämningen icke derföre passa på oligarki eller ochokrati såsom utgörande missbruk af folkmakt. Ej sällan har man väl hört republikanska våldsamheter kallas despotism eller tyranni; men dessa ord hafva då haft egenskapen af en rhetorisk figur; och deras bruk i sådan betydelse synes icke rätteligen finna plats i vetenskapen.

KAP. XVI.

Om Stats-författningars förändrande.

§ 125.

Det låter mer än lofligt konservatift, när det heter, att man i staten ej får »förbättra vare sig planen (här statsidéen) »eller de delar deraf, som äro verkställda, utan endast vidare »fortsätta arbetet, och fortsätta det så, som planen det »fordrar.» Men troligen är meningen mindre farlig, än den synes. Med de redan verkställda delarna af statsidéen torde nemligen icke menas andra än sådana, som med statsidéen

verkligen öfverensstämma; och förbättringsrätten står då öppen öfver alla dem, som från denna idé afvika. Skulle deremot annorlunda vara; då tarfvades protest emot en lärosats, som fredlyste allt hvad dugligt eller odugligt, i en stats inrättning finnes, och endast medgäfvde att fortsätta dess byggnad, sådan den redan vore.

§ 126.

Valrätt och valbarhet till folkrepresentant skulle således hafva sin grund deruti, att man behöfde dem för att kunna i sitt yrke fullgöra sina skyldigheter. Vi kunna då verkligen umbära dessa rättigheter, vi andre svenskar, som icke höra till de fyra stånden; ty icke hindras vi häraf att fullgöra våra skyldigheter, sköta våra tjenster, drifva våra näringar. Behöfver fäderneslandet icke vårt biträde i riksförsamlingen; så hafva vi der intet att göra. Kallas vi af ingen allmän fördel; så hafve vi ingen rätt att blifva kallade till nationalförsamlingen.

Men våra yrken hafva rättighet, endast så vidt de befrämja allmänt gagn; och vi hafve dessutom att bevaka rättigheter, som äro våra, emedan de äro allas. Icke är representationens idé, att endast det enskilda, yrket eller personen, skall draga fördel af det allmänna; utan ock att det allmänna skall hafva gagn af det enskilda. Det helas båtnad, allmänt väl, skall sprida välfärden till alla; men alla skola bero af det hela, och finna ingen välfärd annorlunda, än under vilkor af allmänt väl. Endast så kan representationens idé blifva idéen af en organisation. Endast så kan man föreställa sig ett folk organiseradt till verksamhet för sina allmänna angelägenheter genom de enskilda, och för de enskilda genom det hela. Men så låter icke folkrepresentationen tänka sig, när man för dess elementers bildande antager grunder, sådana hr B:m på förevarande ställe angifver dem, då han yttrar, att »om det icke kan visas, att »husegare i städerna eller läkare och advokater och dylika »såsom sådana nödvändigt behöfva valrättighet och valbarhet »till representationen, emedan de i saknad deraf ej kunna full- »göra eller betrygga fullgörandet af sina åligganden, så är det »ett uppenbart fel af statsmannen att tilldela dem dessa onyt- »tiga och moraliskt obrukbara rättigheter, i synnerhet om de »doek äro förenade med några utgifter.»

I förbigående kan här anmärkas, att valrätt och valbarhet för läkare, advokater och sådana husegare i städerna, som böra tillhöra de literata valkretserna, ej behöfva försvaras såsom utöfvade samfält med borgerskapet. Men orsaken, hvarföre dessa rättigheter kunna ogillas, är endast den, att det illiterata borgerskapet ej bör kunna välja literata kandidater, eller utsträcka sin valrätt utom sin egen krets. Grunden härtill är ofvanför angifven, och gäller äfven om bondeståndet eller samtliga de till menigheten hörande valmän. Detta hindrar dock icke, att omförmälte husegare, läkare och advokater må välja och väljas inom de literata klasser, hvartill de rätteligen höra.

§ 128.

Man kan vara rätt konservatif, utan att gilla den stationära politik, som här med ena handen uppbygges och med den andra åter nedrifves. Man borde icke fördöma all reform, när man ändock medgifver, att det, »som uti det närvarande» kan vara felaktigt och orätt, må af statsmannen aflägsnas», samt »hindren för det förnuftiga lifvets framträdande undanrödjas.» Om än språket kunde upphöra att kalla sådant reform; svårligen skulle dock hvarje statsman förmås att tro på hr B:s försäkran, att det »förnuftiga lifvet sjelfmant utvecklas och gör gällande sia bestämda form;» och det visligen tillagda behofvet af hindrens undanrödjande skall således finnas ganska behöfligt; men låter det sig icke göra, utan att sätta något litet nytt i stället för det undanröjda; så skall statsmannen af hr B:m tillförse sig ursäkt derför.

§ 129.

Varningarna mot nyhetsbegäret äro i sig sjelfva ingalunda öfverflödiga. Men de förlora sig i öfverdrift och kunna derföre ingenting uträtta. Vore alla »reorganisationer och ombildningar» så svåra, att de fordrade en »större förmåga och vishet, än man kan vänta sig af någon dödlig;» då vore det visserligen sannt, att de aldrig böra företagas. Men att icke så förhåller sig, det torde temligen klart framlysa jnst ur det exempel, som hr B:m hämtat från läroverken. Visst hafva lärdoms-skolorna i våra dagar blifvit ganska illa reformerade,

och man saknar icke anledning att önska dem tillbaka i deras gamla skick; men om detta ofelbart var bättre, än det nya blifvit; så följer häraf icke, att det gamla borde lemnas oförändradt, och att all reform deraf till verkligt gagn öfverstege hvarje dödligs förmåga. Hvad som ej mindre högt påkallar en genomgripande reform, är undervisningen vid högskolorna, hvilka, lemnade åt sig sjelfva, icke visat någon benägenhet eller ens tanke på att öfvergifva ett nu mera alldeles odugligt, för ändamålet overksam undervisnings sätt (föreläsningarres) infördt redan vid första anläggandet af ett universitet, och ju längre dess mer blifvit olämpligt, allt sedan boktryckeri och bokhandel kommo i gång. Det är således fara värdt, att den outhärliga reformen i detta ämne uteblifver, derest icke en mensklig förmåga griper sig an att göra, hvad som icke af universiteten sjelfva kan förväntas.

(Här är icke stället att utveckla beskaffenheten af de antydda bristerna eller sättet att afhjelpa dem. Förf. har här om yttrat sig uti en ej längesedan utgifven liten skrift, kallad *Idéer till en Universitets-reform.*)

ANDRA AFDELNINGEN.

KAP. III.

Om den inskränkta Monarkien i allmänhet.

§ 157.

Den här yttrade meningen, att »skrifna och underskrifna »dokumenter, hvaruti uttryckas gränserne för folkets och monarchens rättigheter, icke äro väsendtliga,» innehåller någonting ovanligt, eller som man knappast hörer yttras ens af dem, hvilka minst värdera de skrifna grundlagarna. Det gifves vederligen ett exempel af en konstitutionel monarki, som saknar skriven konstitution; men få torde väl neka, att detta är en brist, och så väsendtlig, att man måste önska den afhulpen.

Minst vore det rådligt att i vår tid göra ett försök med grundlagsstiftning utan skrifvet dokument.

§ 158.

Man stöter sig naturligen på ordalagen, att »den inskränkta monarchien icke är någon blandning eller sammansättning af monarchie och demokratie eller aristokratie,» då detta slag af monarkiskt regeringssätt ej kan i verkligheten vara annat än beroende af demokratisk eller aristokratisk motvigt, om icke af en sådan, i hvilken båda dessa beståndsdelar ingå. Men när man jemförer detta ställe med hvad som eljest i frågan yttras; finner man farhågan för en syftning till envælde undanröjd, och folkmakten mindre förknappad, än den här förekommer. För öfrigt har det sin rigtighet, att makterne i staten böra vara bestämdt åtskilda, hvaraf följer, att hvarken aristokrati eller demokrati får inblanda sig i det, som tillhör regeringsmaktens rätta verkningskrets.

§ 159.

»Constitutions-utskottets domarefunction i Sverige» är en föreställning, som saknar grund i Sveriges grundlagar. Det är en åklagare-funktion, som tillkommer konstitutions-utskottet, jemte den befattningen att hos Rikets Ständer anmäla, om utskottet skulle finna rikets sannskyldiga nytta icke vara rätteligen iakttagen af konungens rådgifvare och tillstyrka underdånig hemställan af Ständerna, att rådgifvarne derföre måtte från embetet skiljas. Men domsrätten i senare fallet tillhör konungen, och i det förra Riksrätten.

§ 160.

Det är här, som ordet »Opposition» undergår en så svår fördömelse, att det till och med kallas »en skam ej blott för den medlem af representationen, som yttrar sig vara i opposition med regeringen, utan ock för representationen och folket i det hela,» att detta förhatliga ord blifvit begagnadt. Men i detta, såsom i andra fall, är det blott ordet, som synes hr B:m farligt — icke saken; ty att verkligt motstånd emot regeringen får göras af representationen och dess med-

lemmar, det visar sig nogsamf, då ej ens verkliga regeringsåtgärder tillåtas, i fall representationen finner dem strida mot »statens förnuftiga ändamål.»

§ 163.

De uttryck, på hvilka man här skulle kunna stöta sig, nemligen att »ministrarne böra vara ställda sjelfständiga mot monarken och folket,» finna sin närmare förklaring i § 169; men det är dock icke rätt säkert, om ej här åsyftas en större sjelfständighet, än som låter förena sig med begreppet om ministrar, hvilka tillsättas och entledigas efter monarkens godtfinnande. Sådana män kunna ega ganska mycken sjelfständighet, och kunna icke sakna den, ifall deras karakterer äro vuxna deras kall, hvilket är det mest smickrande för en ädel ärelystnad. Men just denna moraliska sjelfständighet blifver umbärlig, lätteligen förfalskad derigenom, att man *ställes* sjelfständig, så vidt härmed menas, att man blifver oberoende af regeringens och sjelfva monarkens öde; och detta är derföre icke, hvad som åsyftas med en monarks konstitutionella rådgifvares belägenhet. Gifver man dem en sjelfständighet, hvarigenom de kunna trotsa monarken, i stället att allvarligen bemöda sig om hans upplysande och öfvertygande; då ställer man bredvid honom en makt, lika oförenlig med hans egen, som med de äkta monarkiska begreppen.

KAP. IV.

Om monarken i den inskränkta monarkien.

§ 167.

I den inskränkta (konstitutionella) Monarkien ankommer det icke på monarken »att låta ministrarna anföra motivena »till sina handlingar och få dessa nedlagda i de offentliga akterna.» Det är efter ett lagstadgande, som detta sker, der ett sådant stadgande finnes. Eljest vore det väl ingen rättighet för ministrarna att i tjensten offentligen tvista med monarken; och detta behöfdes visserligen icke för deras urskul-

dande, när de genom sin vägran att utfärda hans beslut undginge all ansvarighet derför. Denna utväg är derföre den enda tjenliga och behöfliga. Hr B:m använder den också mer än tillräckligen, då han förmenar, att när ministrarna »ej kunna instämma i monarchens beslut, de derföre ovilkorligt måste »frånträda sin befattning.» Att detta går för långt, är väl icke svårt att inse; och derföre måste skilnad göras imellan mindre betydliga saker och de viktigare eller så kallade kabinettsfrågor. Endast de senare äro sådana, för hvilka ministrar äro skyldige att undandraga sig ansvar genom vägran att samtycka till besluten, när de finna dessa stridande mot deras öfvertygelse. Men så förhåller det sig icke med de mindre betydande ärendena, om hvilka meningarna kunna vara delade, utan att ansvarigheten för besluten i något fall blifver vådlig, emedan föga eller ingen skada af dem uppstår. Skulle ett kabinettt sprängas, hvarje gång som skiljaktighet i en sådan fråga yppade sig imellan monarken och några ministrar; så vore fara värdt, att intet kabinettt kunde sammanhänga rätt många dagar. En sådan rörlighet vore kanhända knappast möjlig, åtminstone icke helsosam, och den undvikes genom den naturliga utvägen, att låta en minister åtaga sig ansvarighet, i hvarje fall, der han ej önskar undandraga sig densamma, änskönt han icke gillat åtgärden.

§ 169.

Det är här som man kunde taga sig anledning att tro, det med ministrarnes sjelfständighet menas endast deras ekonomiska oberoende. Imedlertid är det visserligen godt, om sådant kan erhållas, utan att derföre uppoffra andra större angelägenheter. Men detta visar sig icke så alldeles klart. Det »skäliga underhåll», hvarom hr B:m vill hafva ministrarna försäkrade vid deras afgang, så snart den icke inträffar i följd af »bevislig felaktighet,» skulle kunna blifva en förförelse att onödigtvis lemna den besvärliga tjensten, för att i maktighet och ro tillbringa sitt öfriga lif. Häraf åter kunde härleda sig täta misstag på de personers afsigter och tänkesätt, hvilka förstode att tillvinna sig monarkens förtroende och blifva ministrar, till märklig skada, i stället för all båtnad åt det allmänna — oafsedd en betydlig förlust, som skulle kunna

statsverket tillskyndas genom oberäkneligen många ministerpensioner.

§ 171.

Huru det skulle tillgå, att monarken missbrukade ministrarnes sjelfständighet, är kanhända icke svårare att begripa, än huru de sjelfve skulle kunna missbruka den, nemligen utan monarkens vilja, som i hvarje ögonblick eger makt att göra slut på deras välde och dess missbruk.

§ 173.

Hvad här säges om benådningar och personliga distinktioner, afskiljer dessa ärendens behandlingssätt från alla andras, enär ministrarne, fastän de höras äfven i dessa mål, dock ej skola hafva rätt att på besluten deröfver vägra kontrasi- gation. Härmed måtte åsyftas att undanrödja allt hinder för monarkens godtfinnande i dessa ämnen; och likväl kan deruti, lika lätt som uti andra, orätt och skada ske. Någon tviflare kunde dessutom fråga, huru det skall tillgå att aftvinga en minister hans kontrasi- gation, sedan han nedlagt embetet, hvilket kan ske i samma ögonblick, som monarken tillkännagifver sitt beslut i benådnings- eller distinktions-frågan.

KAP. V.

Om representation i allmänhet.

§§ 176—184.

Onekligen förekomma här egenskaper, hvarmed en folkrepresentation anses böra vara försedd; och vetenskapsmannen lär ej underlåta att fränkänna den oinvigda all behörighet att pröfva dessa egenskapers vetenskapliga halt. Låt så vara; och den oinvigde begär ej att pröfva, huru praktiskt användbara föreställningarne (egenskaperna) äro. Men skall han ej heller få fråga, huruyida de äro sådana, att de kunna användas vid konstruerande af ett begrepp om folkrepresentation? Står vetenskapen (och sjelfva den sig kallande praktiska) så skild från

den praktiska verkligheten, att denna af den förra ingenting kan hämta; då har väl ej heller vetenskapen någonting att meddela åt verkligheten. Den förra behåller ostörd sina formler, och världen behåller, ostörd deraf, sin gång.

Så får åtminstone vetenskapen icke skötas i offentlig undervisning. Denna är icke dertill ämnad och inrättad, att vetandet skall skilja sig ifrån det praktiska lifvet, utan att detta skall af vetandet draga nytta. Må de lärda spekulera i en högre region, och sig imellan uppdrifva sina transcendentala begrepp utöfver det allmänna förnuftets sfer. Men då handla de såsom blott författare, icke såsom ungdomens lärare. Icke i läroböcker är det, som deras spekulerande skall nedläggas; icke från lärostolen, som den skall låta höra sig. Hr B:m har icke hållit sig inom sitt lärarekall, i fall det finnes, att han fördjupat sig i en för praktisk tillämpning obrukbar spekulatiön. Förevarande kapitel synes härutinnan utmärka sig.

»Att representera en person i ordets praktiska bemärkelse» kallar han »att sjelfständigt innehafva och utöfva alla hans »pligter och rättigheter, eller att vara det högsta bestämmande »organet för allt hans förnuftiga handlande inom sinneverlden.» Det behöfver icke frågas, om en sådan representation kan i sinneverlden förverkligas. Det är tillräckligt att fråga, huru man derom gör sig ett begrepp. Förmodligen skall det vara en like, en dödlig människa, som skall innehafva och utöfva en annan människas alla pligter och rättigheter. Låter det begripa sig, att en människa så representeras af en annan, utan att upphöra att sjelf vara människa? Eller låter det sig begripas att man så representerar någon, som icke är människa? Är nu intetdera möjligt; hvad begrepp fäster man då vid en sådan representation? Men om det vore möjligt att föreställa sig en människa så entledigad från hela sin mensklighet, och denna öfverflyttad på en annan, vore det väl också möjligt att föreställa sig en dylik öfverflyttning såsom efter sedelagen loflig? Hvad svarar en sedelärans professor härpå?

Han svarar, att man icke genom »något så kalladt val» blifver representant, och menar förmodligen, att det icke sker genom något den representerades begifvande. Men lemnom derhän huruvida det på annat sätt är tänkbart, och frågom blott, huru man tänker sig, att den människa, hvars alla plig-

ter och rättigheter innehafvas och utöfvas af en annan, tillika sjelf innehafver och utöfvar dem; huru han i annat fall kan fortfara att vara menniska, och huru representanten, som innehar och utöfvar den andres hela mencklighet, kan förena densamma med sin egen, eller om han från denna skall afstå. Visserligen kan en menniska för en annan fullgöra en pligt eller utöfva en rätt; men detta sker, när ett uppdrag dertill är möjligt, efter hvars utförande pligt och rätt kunna återgå till rätta innehafvaren. Helt annat är att fördubbla sin varsel, ikläda sig en annans hela menniska jemte sin egen. Kan man tänka sig detta såsom möjligt eller lofligt, om man än förutsätter, att ingen kollision imellan den enes och andres pligt, eller imellan den enes och andres rätt någonsin vore att befara?

Den fullkomligaste möjliga representation ligger troligen i fadersväldet; och det vore väl således i detta, som man borde kunna företrädesvis tänka sig all pligt och rätt utöfvad af representanten. Så synes man hafva gjort, när man lemnade fadren makt öfver barnets lif; och likväl kan, inom en viss gräns, denna makt snarare försvaras, än barnets bibehållande vid lif utan mensklig rätt och pligt. Ej ens under barnets minderårighet, då fadren förvaltar dess angelägenheter, kan det sägas, att han är barnets representant i den B:ska bemärkelsen; och vid upphunnen myndighetsålder, eller sedan barnet eger intellektuelt och moraliskt medvetande, är en sådan representation för barnet lika litet tänkbar hos fadren, som för någon annan hos en annan.

Denna inbillade (men otänkbara) egenskap i hvarje praktisk representation, att omfatta den representerades alla pligter och rättigheter, eller att vara det högsta bestämmande organet för allt hans förnuftiga handlande inom sinneverlden, ligger nu till grund för hr B:s hela lära om folkrepresentation. Ingen sådan gifves, efter hans tanka, utan att antaga denna logiskt och moraliskt omöjliga egenskap hos representationen. Än mindre gifves det då i verkligheten någon inrättning bygd på sådan grund. I en verklig folkförsamling, tillkommen genom val af folket eller genom laglig sjelfskrifvenhet, bevakar man folkets rättigheter och fullgör dess pligter, så vidt beggdera äro i lag åt folkets ombud uppdragna; och man tror sig

*Representation är endast för det lokala utöfningssätt af den representerades verklighet för
i självet.*

icke innehafva vare sig hela folkets eller flera eller färre dess medlemmars hela rätt eller pligt. Att ingenting dylikt af hr B:m fåles, det inhämtar en hvar af hans arbete. Må hvem som vill och kan utröna, hvad det är, som han sätter i stället, begripligt, möjligt att i begrepp uppfattas. — Men fortsättnom kriterierna.

Till dessa hörer att representanten »ej kan vara mera än *en enda*, så att man aldrig kan utan orimlighet tala om flera representanter för en och samma personlighet.» *) Men i sammanhang härmed förklaras, det sådant »icke hindrar att den »representerande viljan dock kan till formen vara antingen en *»Individuel*, d. v. s. en enda (physisk) persons, eller en *»Generel*, d. v. s. flera personers gemensamma». För att begripa detta, behöfver man kunna tänka sig en hos flera personer befintlig generel vilja, hvilken dock utöfvas såsom tillhörande en enda personlighet. Att en generel (kollektiv) vilja, sammansatt af fleres förenade viljor, kan verka gemensamt och såsom *en* i någon viss handling eller vissa handlingar, det är visserligen en känd sak. Men en sådan förening af viljor för tillfället är icke hvad hr B:m begär. Hans generella vilja skall (såsom representant) innehafva och utöfva en annan persons alla pligter och rättigheter; och huru tänker man sig möjligheten af viljor så i allt förenade, som härtill fordras? Men om ock detta vore möjligt; huru förlikar sig begreppet af denna nödvändigt sammansatta, generella vilja med satsen, att representanten ej kan vara mer än en enda för en och samma personlighet? Att nemligen äfven den generella, bestående af flera personers gemensamma, representerande vilja, skall kunna representera en och samma personlighet, det är väl just, hvad här skall bevisas, då meningen ej kan vara att bevisa den aldrig i fråga ställda satsen, att flere kunna af flera representeras, hvartill ingen generel vilja är af nöden. När för öfrigt i sammanhang härmed påstås, att representant på svenska heter »hufvudman»; då vändes förhållandet alldeles om; ty på svenska heter hufvudman just den, som representeras, icke tvertom. En »målsman», såsom det vidare heter,

*) Således kan ingen på en och samma gång låta genom ombud bevaka rättigheter på särskilda orter?

är visst representant; men att hvarje representant skall kallas målsman, det öfverensstämmer icke med språkbruket.

Man skulle göra hr B:m orätt, i fall man påbördade honom att hafva velat använda sin lära på individers representation. Han yttrar sig nemligen i det följande tvertom, att »den »representerade personligheten måste vara en sådan, som aldrig kan handhafva sina rättigheter omedelbart genom sig »sjelf»; och ändtligen förklarar han bestämdt, att »detta in»träffar endast med de ändligt förnuftiga väsenden, hvilka man »rätteligen kallar menskliga samhällen eller samfund». Men samma skäl, som visa omöjligheten att på det beskrifna sättet representera den individuella förnuftiga varelsen, den enskilda människan, gälla äfven emot möjligheten att så representera ett samhälle eller samfund, hvilket nemligen alltid måste bestå af individer. Ty kan man icke ikläda sig en enda människas pligter och rättigheter; så kan man väl ej heller göra det med fleras, då nemligen fråga är icke om vissa bestämda pligters och rättigheters utöfning inom gifna gränser, utan om öfvertagande af all den pligt och rätt, som för alla möjligen kan utöfvas. Det hjälper icke, att samhällets pligter och rättigheter äro andra än människans individuella. De kunna icke derföre oinskränkt öfvergå på en eller flera representanter, så vida de skola vara af annan beskaffenhet, än att de kunna inom gifven gräns och genom uttrycklig fullmakt uppdragas. Men en så beskaffad representation är för ingen del, hvad hr B:m under detta namn godkänner. Ingenstädes får man veta, huru den skall tillkomma, hvarpå hans spekulation går ut. Vi andre förstå ej, huru ett samhälle, som icke i sitt fulla antal kån föra sin talan, skall blifva representerad eller få denna talan utförd, utan att dertill gifva uppdrag åt vissa, som för tillfället utses, derest icke andre finnas dertill sjelfskrifne, i följd af en gifven lag.

Troligen är det följdbegäret, som här drivit hr B:m att förneka möjligheten af en praktisk representation för menskliga individer. Men hans mening lär dock icke vara, (och han säger det sjelf längre fram), att ej privata uppdrag till skyldigheters och rättigheters utöfning kunna vara giltiga, endast de icke äro af så stor (så omöjlig) omfattning, som han gjort till vilkor för deras benämning af praktiska. Således lär det

vara, här såsom flerstädes, egentligen om ord som frågan handlar.

Härofvän är redan talt om den af hr B:m förutsatta möjligheten att befria en monark och hans familj från alla privata intressen. Denna egenhet återkommer här, då det skall utredas, för hvilka och af hvilka en representation må vara möjlig. Huruvida familjen här anses subordinera under stånd och korporationer, torde icke förefalla alldeles tydligt, men lär dock så vara. De mensklige samhällen, som skola omedelbart representeras, äro således blott »de öfriga, nemligen Communer, Privata stånd och Corporationer, som icke äro under hvarandra subordinerade». För dessa vill det då blifva nödigt att finna generella representanter. Hvari ligger deras qualification, och huru känna de den sjelfva? eller huru blifver den af andra känd? Finnes här framlagdt något begrepp om deras bemyndigande? och är det möjligt att göra sig ett annorlunda, än att det utgår från de representerades uppdrag, eller ock från en beskrifven lag, som bestämmer qualificationer, genom hvilka de äro sjelfskrifne?

Personlighetsprincipen är så med rötterna här uppryckt, att lycka är, om icke sjelfva personligheten följt med. Andre motståndare af denna princip hafva nöjt sig att påstå, det blotta personen utan annan qualification ej kunde utöfva politiska rättigheter. Här läser man (§ 181) att »physiska personer eller enskilda menniskor ej kunna representeras; att de, såsom omyndige, endast hafva förmyndare, och såsom myndige äro sina egna representanter eller målsmän; att något representerande ej eller kan komma i fråga för sådana enheter af menniskor, som äro endast tillfälliga sammanfattningar eller temporaira föreningar af enskilda personer, såsom folksamlingar eller folkhopar, anstalter eller inrättningar och sällskaper eller bolag». Detta tyckes väl temligen klart utesluta all fysisk personlighet från representationsrätt; men det förekommer anledning nog att sätta det i fråga, då man i samma paragraf läser förbehållet »att myndiga personer ej kan åläggas att låta sina rättigheter handhafvas af någon annan, om de ej sjelfva finna för godt att göra det (genom frivilligt utsedde fullmäktige eller ombud).» Svårt är nemligen

att veta, huruvida härmed menas, att de fullmyndiga personerna ega makt att frivilligt göra, hvad som ej kan mot deras vilja dem åläggas; men bör man vid tolkning häraf taga i betraktande det näst föregående förkastandet af enskilda personers rätt, hvilket sammanhänger med öfriga yttranden i ämnet och särskildt utdömandet af alla val; så kan väl icke gerna resultatet blifva något annat, än att den enskilda personens representationsrätt anses för omöjlig.

För personligheten — den individuella, sådan hela världen föreställt sig den i tvisten om personlighetsprincipen — lärer, vid detta förhållande, annan tillflykt ej återstå, än den, som kan finnas i hemligheterna af den B:ka ständs- och korporations-organismen. Men huru organisera sig stånd och korporationer utan individuel personlighet? Och hvartill dessa korporationer, om de icke bestå af individer, för hvilkas bestämelse de organiseras? Låter det då tänka sig, att de sjelfve äro berättigade, om icke deras grundämne och deras ändamål, den individuella personligheten i och för sig, är berättigad? Huru det i allt fall tillgår med dessa korporationers bildande och deras representanters eller representationers bemyndigande, om detta gör sig sjelft genom en naturverkan, genom en handling af individernes egen frihet eller genom något omedelbart gudomligt uppdrag, det har författaren icke förmått i det lärda arbetet uppleta. Men vore ock sjelfva föreställningen möjlig; så skall dock någon verklighet väl aldrig komma att dermed öfverensstämma. Ett samhälle, som skall bestå af människor och vara till för människors skull, kommer aldrig att förnuftslenigt konstrueras, utan att personen, människan, erkännes för grundelementet i samhälls-byggnaden. Att detta element icke ensamt och helt naket kan uttaga sin rätt, är enda orsaken dertill, att det måste omgifvas med kvalifikationer, hvilka ingalunda utgöra ändamålet, men dock innefatta oöndgängliga medel till ändamålet, hvaraf alltid personlighetens rätt och dess bestämmelse förblifva den väsendtliga beståndsdelen — gånge sedan huru det kan med den fromma önskan att i sjelfva staten realisera »ett lefvande, sjelfmedvetande och »organiskt väsende d. v. s. en förnuftig vilja eller personlighet.»

Att uppdrag till representation ej kan lemnas genom fullmakt eller beslutas genom val, det finner man af följande §

(182). »Från blotta Fullmäktigen eller Ombudet skiljes nemligen här den individuella Representanten eller Målsmannen »så fullkomligt, att der någon kan vara det ena, han ej skall »kunna vara det andra;» och tydligare kan det väl icke sägas, att en representant, äfven bestående af en enda individ, ej kan vara fullmäktig eller ombud, såsom den valde oundvikligen måste vara. Vidare heter det, att han måste »uppträda såsom representerande, icke på grund af en annans vilja eller »fullmägt, utan endast på grund af en praktisk (förnuftig) lag; »ty äfven om han utses af samhällets medlemmar genom ett »så kalladt val, så afser dock detta endast bestämmandet af »hans person, och måste dessutom ske i följd af en gällande »lag.» Ett »så kalladt» val betraktas här visserligen icke såsom giltigt bemyndigande för en representant; och sjelfva den gällande lagen, efter hvilken valet sker, länder icke till bristens afhjelpande. Ty denna lag står endast såsom motsats till den praktiskt förnuftiga, från hvilken allena bemyndigandet skall kunna härröra; och det bestämmande af representantens person, hvilket medgifves kunna tillkomma derigenom att han utses af samhällets medlemmar, vill säkerligen intet annat säga, än att valet tjenar till ett intyg, att personen är densamma, som utan val eger det nödiga bemyndigandet. Hvari detta verkligen består, derpå blir man här således lika klok som förut.

All den rätt och sjelfständighet, som tillägges denne representant och uppräknas i följande § (183), är ingenting annat, än som öfverensstämmer med det allmänt vedertagna begreppet om ett folkombud; och denna af kommitenterna oberoende ställning är så litet stridande mot grunderna för vårt svenska representationssätt, i hvilket ingår val och ombudskap, att just våra representanter befinna sig i denna oberoende ställning, fastän hr B:m försäkrar, att derutinnan skall »gälla motsatsen om Fullmäktigen eller Ombudet.» Imedertid är det naturligt, att hr B:m förkastar våra grundlagars talesätt, som benämner Rikets Ständer för Svenska folkets representanter, emedan »detta» (Rikets Ständer) »då vore ett »vidunder med fyra hufvuden,» hvilket åter icke lärers anses inträffa på de fyra stånden, derest de ej kallas Folkets representanter. Men hvad hr B:m (§ 184) afkunnat öfver oss,

skulle lyckligtvis med samma skäl drabba alla hittills kända folkrepresentationer, enär nemligen deras medlemmar kallas Folkets ombud eller representanter. Ty alldeles ny är den satsen, att endast den sammanstående viljan (i Sverige de fyra stånden) hos representationen är folkets representant; och från denna nyhet uppstår ingen annan följd, än att världen, om den så vill, kan af hr B:m lära, att ej mer kalla sina valda ombud, utan endast deras sammanstående vilja, för folkets representant.

Den egna föreställningen, att omyndiga barn ej skulle kunna hafva målsman, emedan de hafva inga mål, strider ej mindre mot alltmänt språkbruk, än mot de uppenbaraste rättsbegrepp. Meningen härmed, i fall den är någon, måste väl vara, att en omyndig eger ingen angelägenhet i staten; men att så ej kan förhålla sig, utan att fränkänna honom all rätt i samhället, det lärer väl en hvar inse; och hvem är det väl, som påstår, att man är rättlös derföre att man är omyndig?

KAP. VI.

Om falska former af folk-representation i staten.

§ 185.

I anledning af den här återkommande satsen, att »det rätta ej kan vara på mer än ett enda sätt,» hänvisas till hvad som redan i det föregående är härom sagdt.

§§ 186—194.

Sjelfva grunddraget af En-kammarsystemet är vid dess definierande förbigånget. Ty detta grunddrag ligger icke deruti, att hela representationen sammanträder på ett rum, utan den kan, såsom i Sverige, sammanträda äfven på fyra, och icke desto mindre tillhöra en-kammar-systemet. Rätta skillnaden emellan detta och två-kammar-systemet är, att under det förra ett enda beslut i hvarje ämne fattas, och ej kan underkastas ny pröfning hos en annan kammare; hvaremot två-kammar-systemet består deruti, att den ena kammarens be-

slut kan af den andra förkastas och icke gäller, utan att af den andra gillas. Hos oss kunna samtliga riksständen på en gång fatta sina beslut, af hvilka sedermera intetdera undergår pröfning hos annat stånd, och intetdera gäller, enligt regeln, utan att minst två andra ständs beslut dermed sammanstamma. Men när detta skett och sålunda ett Rikets Ständers beslut är fattadt, då kan detta ej på annat sätt häfvas, än att antingen regeringen vägrar sanktionera det, eller ock ämnet vid nästa riksdag ånyo förekommer och då annorlunda afgöres.

Allt det missnöje hr B:m yttrar öfver en-kammar-systemet såsom oorganiskt och genom sjelfva valsättet alldes förkastligt, kan åtminstone icke träffa det i Sverige befintliga, hvars organisation hr B:m gillar, såsom den fullkomligaste och alltså, enligt hans föreställningssätt, den enda möjligen fullkomliga, som låter tänka sig. Hela svårigheten borde då äfven vara afhulpen och en-kammar-systemet kunna tålas, endast det blefve, i afseende på representanternes kvalifikation och bemyndigande, organiseradt i närmaste enlighet med det svenska, i fyra stånd fördelade en-kammar-systemet. B:ska läran må derefter gälla hvad den kan, och förstås af hvem det kan, så väl om folkvalens ogiltighet, som om den mysteriösa utväg, hr B:m tänker sig, att annorlunda erhålla en folkrepresentation. Hvad särskildt angår den i detta ämne yttrade kraftsatsen, att »allt förnuftigt är organiskt och allt förnuftslöst nödvändigt oorganiskt;» så förekommer senare delen deraf något hårdsmält för oinvigda, då den i deras ögon innebär, att hvarken växtriket eller ens den del af djurriket, som ej med människan är delaktig i förnuftets gåfva, skulle kunna kallas organiskt.

I den slutliga sammanfattningen af en-kammar-systemets svåraste lyten, hvarom här torde vara öfverflödigt att tvista; saknar man *ett*, hvars inflytande åtminstone icke eftergifver något i skadliga verkningar: den vid allmänna val hardt nära oundvikliga korrupsionen. Emot detta onda gifves ett enda botemedel, klassval, i brist bvaraf folkmakten faller i lyckökarens händer, hvilka derefter använda henne till regerinsmaktens underkufvande. Men för hr B:m äro ju alla val lika för-

hatliga; och skola de ändock vara; så lära de i hans tanka alla vara lika förderfliga.

När han utlåter sig om sin andra falska form af folkrepresentationen, två-kammar-systemet, ser han äfven der ingenting annat än beståndsdelarne, pröfvar ingenting annat än deras förmenta brist på rättsgrund, icke deras kallelse och användbarhet för densamma. Om behofvet af ett öfverhus har hr B:m icke gjort sig ett begrepp. Att utdöma det, behöfver han intet annat skäl, än att dess medlemmar derigenom ej förlora någon rättmätig fördel. Han frågar sig således icke, om staten behöfver detta omtvistade, modererande element, som skall afleda kollisionerna imellan regeringsmakt och folkmakt. De gångbara meningarna innehålla också ej andra utvägar till dess erhållande, än majorater och rikedomar och historiska namn. Man söker i öfverhuset icke, hvad det en gång var och än en gång skulle kunna blifva, kärnan af den personal, som innesluter landets högsta praktiska upplysning; och man begär ej det, som denna korporation skulle kunna åstadkomma, utkräfvande af upplysningens rätt, så väl hos regering som folkmakt, eftersinnar icke, om något annat sätt finnes att imellan dem afstyra kollisionerna och upprätthålla samhällsbyggnadens bestånd. Man ser hos öfverhuset endast ett fält för regeringens inflytande, icke dess inflytande på regeringen.

Men utom förbiseendet af öfverhusets förnuftsensliga bestämmelse, träffar man i våra grundlinier ett lika beskaffat misstag i begreppet om de båda kamrarnes förhållande till hvarannan, som redan visade sig vid afhandlande af en-kammar-systemet. De båda kamrarnes maktutöfning beskrifves alldeles på samma sätt, som de fyra svenska kamrarnes, nemligen att »de öfverlägga och besluta i tvenne särskilda rum» och således i hvarje fråga afgifva tvenne särskilda beslut, »hvilka i händelse af sammanstämmighet utgöra hela folkrepresentationens» (§ 189.). Här förbises således det väsendtliga i två-kammar-systemet, att icke båda kamrarna kunna på en gång besluta i ett och samma ämne, utan den ena kammarens beslut måste hos andra kammaren undergå pröfning och således ärendet ej kan der förekomma förr, än det hos den andra är afgjort, hvilket deremot ej kan inträffa när re-

presentationen, såsom hos oss, endast är delad i stånd, af hvilka intetdera pröfvar det andras beslut.

Med historien låter det ju icke förena sig, hvad som säges i § 190, att »Två-kammar-systemet har i sin rena och ursprungliga form först uppkommit i England.» Åtminstone hvad ursprungligheten beträffar, står det engelska två-kammar-systemet tillbaka för det gamla romerska; och mindre rent kunde väl det senare ej heller vara, derest senatens och folkets beslut ej skulle samfäldt kunna gälla utan att vara sammanstående. Men två-kammar-systemet låg ej blott i romerska historien, utan ock i de romerska statsmännens begrepp om samhälls-byggnadens fullkomning. Cicero ansåg den oundvikligen böra bestå af tre särskilda makter: regering, senat och folkmakt, hvaraf de två sistnämnda således skulle utgöra de båda afdelningarna af engelska parlamentet. Huruvida systemet ännu länge kommer att i England bestå, skall tiden visa. Men skälen hvarföre det så länge bestått, äro möjligen just att söka uti sjelfva systemet samt öfverhusets länge fortfarande ostridiga öfverlägsenhet i upplysning; och de skäl, som hr B:m anförer, åtminstone så vidt de hämtas från folkets lynne och karakter, kunna äfven så väl hafva varit frukter af det goda representationssättet, som alla de öfriga stora fördelar landet deraf dragit.

Huru det öfverhus skulle vara beskaffadt, hvilket förf. föreställer sig såsom ändamålsenligt, är här ofvan som hastigast antydt; och dermed torde han böra undgå beskyllningen att gilla de odugliga beståndsdelar, hvaraf hr B:m föreställer sig det sammansatt (§§ 191 och 192). Utan att vitsorda dem allesamman, vill dock författaren särskildt anmärka blott en, som förekommer i § 193, eller olämpligheten af all valcensus. Denna hörer väl ingalunda mera till två-kammar-systemet, än till det en-kamriga; men icke skulle det i allt fall, enligt författarens tanka, kunna anföras till grund för klander af systemet. Hvad hr B:m i stället önskar infördt, lemnas derhän, i brist af upplysning derom; men en hvar, som icke önskar ochlokrati, lärer svårligen finna en möjlighet, bland de hittills kända nemligen, att undvika en eller annan form af census, såsom grund för valrätt och valbarhet.

Kronan på detta kapitel kommer dock till slut, då i sista § »folkrepresentationens bestämmelse och ändamål beskrifves »såsom den der icke har att styra och leda, vare sig staten »eller regeringen, och således ej eller behöfver några statsmannakunskaper». Med detta begrepp om folkmaktens behof af upplysning torde visserligen en öfre kammare kunna umbäras, men också är väl då ej att förvänta någon lösning af kollisionerna imellan folkmakt och regeringsmakt; och hvad utväg återstår då, om ej att låta den ena råda och den andra undertryckas? En folkförsamling så okunnig, att »dess enskilda »ledamöter blott känna sina egna intressen eller rättigheter »såsom medborgare och stånds-medlemmar, hvilket man kan antaga att de åtminstone i allmänhet skola göra», underlåter icke derföre att tvifla och att efterforska, huruvida regeringen eger och utöfvar all tillbörlig statmanna-upplysning, eller huruvida, såsom hr B:m uttrycker sig, »statsmannakunskaperna verkligen finnas hos monarken och ministrarne.» Men ju mindre man förstår, desto bittrare skall man klandra, desto mera hårdnackadt skall motståndet blifva. Är det då detta, som med flit bör sökas i samhällsinrättningens organiserande?

KAP. VII.

Om den sanna Folkrepresentationen.

Det är här, som den svenska riksdagsinrättningen upphöjes till typ för all folkrepresentation. Och det sker på ett sätt, som må behaga dess fiender, ingalunda dess vänner. I sanning tyckes det vara här, om någonsin, som dessa senares protest emot de tanklösa kombinationerna är på sitt ställe. En utförlig granskning torde deremot vara desto heldre öfverflödig, som allt det väsendtliga af kapitlets innehåll är på särskilda ställen här ofvan upptaget. Förf. bör dock här äfven nedlägga sin protest, anmälade sig bland vännerna af den svenska statsförfattningen, öfvertygad såsom han är om ändamålsenligheten af dess grundämne och den obotliga skadan af detta ämnes förspillande, i stället för dess användning i tidsenligt utbildade former. Men till rättfärdigande af denna pro-

test vågar förf. tro sig i det föregående hafva gjort nog genom att vederlägga, på sitt ställe, hvar och en af de satser, som utgöra förnämsta beståndsdelarne af det ifrågavarande lärda försöket. Må läsaren häröfver döma endast efter nedanstående sammandrag af satser, dem förf. ej annorlunda än med några de knapphändigaste noter besvarar:

Det enda sätt, hvarpå folket i staten kan förnuftsgiltigt representeras, är, att dess representant är den gemensamma (generella) viljan hos (de fyra) representanterna för de väsentliga Folkstånden — — — — Detta följer med nödvändighet af folkets och representerandets allmänna begrepp *) — — —

De *Blandade* såväl som de *Tillfälliga* stånden hafva ej något behof af att representeras i folkförsamlingen och böra följaktligen af detta skäl ej heller kunna förekomma der. **)

De Blandade eller Tillfälliga stånden skulle, om de vore deltagande i representationen, ofta komma att votera och besluta om rättigheter, som icke egdes af dem sjelfva, ***) utan tillhörde endast de väsentliga stånden, hvilket vill säga m. a. o. att de skulle der ofta komma att med sken af lag och rätt begå uppenbara rättskränkingar. — — — —

Det är en orimlighet, att en moralisk personlighet skall hafva just sina egna organer till motståndare, och i allmänhet är det rättsstridigt, att några andra skola votera tillsammans än de, som måste anses i sjelfva verket hafva fullkomligt samma interessen, ehuru de kunna tänka olika om hvad dessa fordra i speciella fall. †)

Det offentliga ståndet (Embetsmannacorpsen) i sin helhet

*) De blandade och tillfälliga stånden, hvarom straxt fråga blir, höra således icke till de allmänna begreppen af folk och representation. De finnas likväl, och det är kanhända detta som är orätt? I annat fall måste det vara begreppen, som icke äro nog omfattande.

**) Och derföre kunna de ej heller förekomma i ett eget stånd (?).

***) Men när beslut öfver dessas rättigheter fattas i de rena stånden, då votera och besluta således desse senare om rättigheter, som egas af dem sjelfva?

†) De stridiga interessena skola då aldrig komma till diskussion och aldrig kunna försona sig, aldrig upplysa hvarandra.

och äfven alla och hvar och en af dess särskilda medlemmar måste såsom blott sådana vara fullkomligt uteslutna från folkrepresentationen — — — — de bilda den rena motsatsen mot de privata stånden och folket. *) — — — —

Endast magistratspersoner i städerna hos oss kunna uppträda såsom representanter för borgenskapen inom sina kommuner, emedan de egentligen ej äro annat än deras sjelfvalde (private) styresmän och derföre äfven af dem erhålla sin hufvudsakliga aflöning. **)

Adelns medlemmar kunna (dock) bestrida publika funktioner, så väl som privata, utan att derigenom utestängas från Folkförsamlingen; ty deras bestämmelse inom denna är af den egna art och beskaffenhet, att den icke förhindras, utan snarare befrämjas genom deras offentliga verksamhet. ***)

De fyra Rena och Väsentliga Folkståndens rättigheter kunna sinsemellan collidera såsom sinnliga, ehuru de visserligen harmoniera med hvarandra såsom förnuftiga. †)

Om de (stånden) än skulle någon gång misstaga sig om det rätta, så finnes dock ingen, som är befogad att besluta någonting rättare i deras ställe. ††)

De lägsta stånden utgöras omedelbart af familjer och hafva följaktligen hvar och ett den gemensamma viljan hos deras fullt berättigade husfäder till sin *omedelbara representant*. Och om denna då behöfver bevaka sitt stånds rättigheter å annan

*) Dessa *rena* motsatser måste antingen icke vara farliga eller ock är det icke rättsenligt att de finnas. Är det senare icke meningen, hvarföre skola de då uteslutas från folkförsamlingen.

**) Hvarigenom borgmästarens interesse således blifver alldeles enahanda med handtverkarens (?) I allt fall, hvarföre hörer då presten lika litet som borgmästaren till det offentligaståndet? Han aflönas af sin församling. Ja, men han representerar icke sin församling.

***) Nu är likväl arten och beskaffenheten af dessa medlemmars verksamhet alldeles densamma som andra riksdagsmäns, så vidt den nemligen utöfvas i riksförsamlingen.

†) Men all kollision ligger ju i det sinnliga, och med förnuft måste förnuft alltid harmoniera.

††) M. a. o. det som är illa, bör så vara, emedan det så är. Om man än borde vara "befogad", så får man dock icke blifva det.

ort, der han ej kan eller ej vill infinna sig i sin omedelbarhet, *) så utser han en af husfäderna i sitt ställe, hvilken då uppträder med samma rätt som han sjelf, men endast i anseende till de funktioner för hvilkas utöfvande han blifvit utsedd. **)

— — — — — så böra individuella representanter utses från särskilda kommuner. **)

De trenne rent privata ståndens representanter hvar för sig representera ståndet inom den kommun, i hvilken de blifvit utsedda. ***)

Sådant skulle förhållandet äfven vara med Borgmästare (som med Biskopar, nemligen att vara sjelfskrifna) om de ej hade offentliga functioner att bestrida utom sina borgliga. †)

— — — — — Capita Familiarum eller Ättemännen ††) — — — — — Ättemännen (hufvudmännen för adeliga släkter) hafva äfven att bevaka slägträttigheter, och endast med detta vilkor motsvara de sin adeliga bestämmelse och character. †††)

Ståndens individuella representanter böra ovilkorligen sammanträda och besluta på fyra serskilda rum, så snart den fråga som skall behandlas, är af en practisk beskaffenhet, d. v. s. så snart den inverkar bestämmande på ståndens intressen eller rättigheter ††††) — — — — — hvartera ståndet måste då fråga huru den allmänna frågan förhåller sig till dess eget förnuftiga ändamål, och om något

*) Han bör då få infinna sig sjelf, om han kan och vill — alla rikets husfäder böra således ega talan på en riksdag?

**) Är då detta någonting annat än val? Eller är fråga om annat än riksdagsfunktioner?

***) Skall då ett stifts presterskap kallas kommun?

†) Biskoparnes funktioner äro således icke offentliga. (?)

††) Capita Familiarum heta på Svenska hufvudmän. Öfrige adelsmän kallas ättemän.

†††) Slägträttigheter äro antingen politiska, och då angå de alla stånd — eller ock enskilda, och äro då icke riksdagsärenden.

††††) Såsom den alltid gör när den angår lagstiftning eller beskattning. Eljest har man trott, att fastän hvarje klass valde inom sig, detta dock ej hindrade, att de valde ombuden arbetade tillsammans.

annat än detta får det ej eller bekymra sig vid hennes afgörande. *) — — — — —

Att vilja behandla och afgöra henne tillsammans med de öfriga stånden, vore att vilja behandla fyra särskilda frågor på en gång. **)

Annorlunda är onekligen förhållandet, när en fråga är af blott theoretisk beskaffenhet, så att hennes afgörande beror endast af theoretiska insigter, t. ex. om det skall bestämmas, huru stort anslag kan vara tillräckligt för det eller det ändamålet. ***) En sådan fråga kan och bör visserligen och först behandlas inom hvartera ståndet särskildt, emedan det leder till tidsbesparing, †) då fyra talare kunna yttra sig på samma gång, och hvardera bäst fattas af medlemmarne inom sitt eget stånd.

I allmänhet sker alltid en orättvisa i folkförsamlingen, så snart någon eller några der få votera och besluta om rättigheter, som icke äro deras egna. ††)

KAP. VIII.

Om Fyrståndsrepresentationens fördelar och förmenta olägenheter.

De verkliga olägenheterna har man således här icke att vänta. Meningen måste vara, att de icke finnas. Att skriftställaren icke velat se dem, får man ej föreställa sig. Han har således icke sett dem. Men en sådan fullkomlighet i det

*) Hvem skall då bekymra sig om frågans förhållande till det hela?

**) Skall då beslutet, innan det gäller, icke slutligen blifva ett?

***) Såsom händelsen är i hvarje beskattningsfråga. Men är det då mindre theoretiskt att afgöra huruvida anslaget alls är af nöden? Eller är hvarje lagstiftningsfråga mindre theoretisk?

†) Och det leder isynnerhet dertill, att hvarje stånd kan handla utan kännedom af upplysningar, som i de andra stånden förekomma.

††) Alla de rättigheter, öfver hvilka riksdagsmännen besluta för hemmavarandes räkning, äro således riksdagsmännens egna rättigheter. Men hvar finnes, i allt fall, skälet dertill, att man heldre må besluta om egna rättigheter än om andras? Är man icke tvertom mera jäfvig, när man dömer öfver egen rätt?

ändliga och det verkliga förekommer kännaren, och än mera tänkaren, otrolig. Att i en mensklig inrättning icke varseblifva olägenheterna, kan ej vara annat än att illa känna henne. Och det hjälper icke att med hr B:m föreställa sig staten och dess representation såsom ett organiskt, lefvande, sjelfmedvetande väsende, således af högre ordning än allt människoverk. Ty äfven de mest fulländade organiska, lekamliga eller andliga, väsenden måste hafva sina ofullkomligheter. En allena är fullkomlig. Minst kan något, som i sinneverlden förekommer, vara fritaget från sina brister och olägenheter.

Huru härmed tvärtom förhåller sig i vår omtvistade fyrstånds-inrättning, kan ty värr utan synnerlig skarpsynthet upptäckas i temligen ansenlig mängd och icke ringa betydighet. Den olägenhet, som lämpligen kan ställas främst, eftersom den af hr B:m blifvit främst förnekad, är den att blott ofullständigt »svara mot sitt begrepp», när nemligen uti detta innefattas en samling af de mest upplysta medborgare i allt hvad samhällets angelägenheter beträffar. Ty när ämnet från denna synpunkt betraktas, kommer ganska litet derpå an, om alla individer noggrannt utbekomma sin rätt att representeras, och den stora frågan är helt annan, nemligen huruvida samhället utbekommer sin tillständiga rätt att representeras ej blott af dem, som veta försvara sina rättigheter, utan ock af dem, som bäst förstå samhällets och den allmänna nyttans kraf. Det är joller, det är narri, att föreställa sig en folkmakt utan upplysning, som ändock skulle tjena till något, under det regent och minstrar ostörde ega allt vetandet för sig. Det var för sent att drifva denna lära redan i Thorgny-Lagmans tid, hvilken i *bondehärens* namn föreläste sin konung diplomatisk politik. Ej kan i våra dagar Thorgnys upplysning vara mindre behöflig för en riksförsamlingens talare.

Men denna upplysning är, i Riksförsamlingens varande tillstånd, visst icke hvad den borde och kunde vara. Intet annat stånd än presteståndet är genom sin inrättning försäkradt att bestå af bildade ledamöter. Till och med adeln, som hittills vanligen företett den största upplysning och de mest fosterländska tänkesätt, skulle tillfälligtvis kunna befinna sig någon gång utgöras af en personal, hvilken utan all sakkännedom afgjorde de viktigaste frågor. Det är då högst af nöden,

dels att detta stånd genom en ny organisation, grundad på val inom sig, försattes i en belägenhet, der de mest upplyste bland dess medlemmar naturligen böra komma att utgöra flertalet af dess representanter, och dels att hela det nu från folkförsamlingen uteslutna antalet af bildade medborgare kommer i tillfälle att välja och väljas, äfvenledes inom sig, till utgörande af ett särskildt stånd, i talrikhet ungefär svarande mot presteståndet; hvarefter det kunde bero af ytterligare pröfning, huruvida stånden skulle förblifva fem eller ock sammangutas till ett enda, hvaruti antalet af hvarje förutvarande stånds ledamöter sättes i sådant inbördes förhållande, som rätteligen svarar emot hvartderas bestämmelse.

Men äfven om på detta sätt den största af vår folkrepresentations brister afhulpes, vore den dock derigenom icke befriad från all olägenhet, som står att afhjelpa, oberäknad all den alltid vidlådande ändliga skräpligheten. Det skulle nemligen ännu kunna fela mycket af det ljus, som folkförsamlingen behöfver att påräkna och som hos nationen finnes att tillgå. Denna brist kan ej annorlunda fyllas, än genom inrättande af ett öfverhus enligt den plan, som här ofvan blifvit antydd. En sådan inrättning är derföre af nöden; men den innefattar en aristokrati, hvilken genom sin motsats till underhuset vållar, att detta måste få namn af demokratiskt. Intetdera kan således vinna bifall af hr B:m, hvilken förkastar både demokrati och aristokrati. Det vore dock en reform, som ej skulle rubba något af den goda grundval, hvarpå fyrstånds-inrättningen hvilar, lika litet som något deraf rubbades genom det femte ståndets införlifvande med de öfriga. Hvad som med visshet deremot kan påräknas, är lika liten framgång i tillvägbringande af dessa reformer, som i bevarandet af »de rena och väsentliga Folkstånden», hvilka hr B:m tilldömer anseendet af den enda sanna folkrepresentationen, den han fritager från alla olägenheter. Ty missnöjet med dessa olägenheter skall ej desto mindre fortfara att växa, och dess verkan ej kunna länge uteblifva.

En stor olägenhet af adelns närvarande organisation är onekligen den, att hvar och en, som adlas, i och med det samma är sjelfskrifven ledamot af ståndets representation, hvilket åter skulle afhjelpas, om inträdet berodde af ståndets val.

En icke obetydlig olägenhet ligger i den del af presterliga privilegierna, som angår presters aflöning, då tolkningen häraf blifvit sådan, att deruti skall innefattas ett ståndsprivilegium. Denna brist består visserligen endast i en villfarelse, och borde således kunna botas utan lagförändring. Men villfarelsen har dock sin grofva anledning i sjelfva lagen, och har nu fortfarit ett halft århundrade, så att det är fara värdt att icke sällan presteståndets riksdagsmän föreställa sig sin egentliga kalkulle vara att vaka öfver egna och kamraters fördelar, ett föreställningssätt, som också icke undanrödjes af våra grundlinier. En annan villfarelse, hvilken säkerligen äfven har sitt upphof uti presterskapets ståndsrätt, är den inbillningen, att vår troslära i religionen hörer under presteståndets domsrätt i hvad angår godkännande af läroböcker för folkundervisningen och af gudstjenstens ceremoniel. Regeringens lagstiftningsåtgärder i detta ämne, betraktadt såsom hushållningsmål, hafva nemligen skett i samråd med presteståndet. En hushållslagstiftning af denna art kan dock hvarken bemanteras eller urskuldast. Hvertill kyrkoförfattningens helgd under folkets och regeringens gemensamma makt att stifta kyrklag, om folkets religionslära skulle vara handlost lemnad åt den andliga och världsliga maktlystnaden? Den troslära, som skall folket bibringas, är i kyrkolagen bestämd. Huru skulle den då kunna ändras af den, som ej eger ändra kyrkolagen? Men om denna fråga kunnat så länge förgätas; så blir det väl slutligen nödigt, att den upptages och besvaras på ett sätt, som afhjelper denna stora och vådliga olägenhet.

I borgareståndets sammansättning ligger den ansenliga inkonsekvensen, att ståndet icke uteslutande representeras af borgare, utan möjligen kan komma att föreställas af borgmästare i ett vida öfverlägset flertal. Dessa tjenstemän höra dock till den klass, inom hvilken ej böra kunna väljas riksdagsmän för de tvenne industriella, med anspråk på befordran minst bildade stånden, de der skola hålla jemnvigt mot de tvenne öfriga. Borgmästarnes och de literata rådmännens valrätt och valbarhet kan ändamålsenligt utöfvas endast i förening med hela den klass, af hvilken femte ståndet skall bildas; och deras uteslutning från borgareståndet behöfver icke härröra från någon motvilja för dessas, mer än andra tjenstemäns del-

tagande i folkförsamlingen. Redan det innebär en skriande orimlighet, att städernas samtliga borgmästare utom hufvudstaden skulle kunna komma att föreställa ett helt riksstånd, under det alle andre ofrälse civile tjänstemän befinna sig från riksförsamlingen uteslutne (så framt de icke händelsevis kunna genom städernas nya valsätt inkomma i borgarståndet).

En anmärkning, som drabbar bondeståndet, men hvaraf dess inrättning icke efter författarens, utan endast efter hr B:s tanka graveras, är den valcensus, som der verkligen eger rum. Det är nemligen socknarne, som välja elektor, af hvilka ständens riksdagsmän utses; och rösträtten inom socknarna utövas efter hemmantal, hvilka åter ej kunna vara fördelade i mindre lotter, än att de utgöra hvar för sig en besutenhet. Utan att innehafva en sådan med full eganderätt eller ständig besittningsrätt, kan följaktligen ingen deltaga i socknemäns elektorval. Men om detta icke innefattar en census; så är det icke lätt att fatta, hvad detta ord betyder. Ett visst penningbelopp är väl icke utsatt, hvartill hemmanslotten bör vara skattad; men värdet af denna lott kan dock icke vara lägre, än att det utgör en rätt betydlig census; och dess påföljd, att utesluta hela den andel af socknens befolkning, som ej uppfyller vilkoret, är just det skyddsvärn, utan hvilket svenska bondeståndet aldrig skulle blifvit fredadt från pöbelväldets öfersvämmning, eller kunnat bibehålla sig i den utmärkta ställning framför andra länders allmoge, som ådragit sig så mycken rättvis beundran. Författaren inser ej huru detta skall kunna medgifvas af hr B:m, utan att återtaga förkastelsen af census; och ettdera vore väl oundvikligt, så framt denna tankegång ej kan undanrödjas.

Hvad nu census i öfrigt beträffar, har det visat sig just af de senast förehafda valreformer inom städerna, att census hitintills varit och ännu är de flesta städernas valgrund, ehuru stundom nedsatt till ett kanhända alltför ringa belopp. I sjelfva verket är det ock föga begripligt, hvad utväg som skulle kunna användas till pöbelväldets undvikande, om ingen art af census vore hjälpmedlet. Den tillflykt hr B:m tyckes söka uti sina husfäder, såsom naturliga representanter, befriar icke borgare- och bondestånden från hela svärmen af proletärer, då den ej aflägsnar andra än sådana personer, som ej ega famil-

jer eller som stå under andras husbondevælde. De farligaste bland armodets söner i en valförsamling äro de, som enligt hr B:s system utöfva representationsrätt.

Är nu detta sannt; så förfaller dermed en af de fördelar, för hvilka våra grundlinier prisa vår fyrstånds-inrättning; men oss öfriga torde tillåtas att lyckönska oss till hvad de kalla en olägenhet och som vi räkna bland de stora fördelarna. Här äro deremot framlagda olägenheter nog, hvilka antingen icke kommit i öfvervägande hos motståndarna, eller ock af dem förnekas. I grundlinierna äro de förbigångna, och hafva här i största korthet blifvit angifna, för att tjena till motsida af den höga belåtenhet, som ensam uttalar sig i de B:ska begreppen. Mätte det lyckas att, utan för stor vidlyftighet, upptaga det förnämsta af deras innehåll. I det mesta torde väl vara tillräckligt att hänvisa till hvad redan här är yttradt.

Då hr B:m räknar icke för en olägenhet, utan tvertom för en fördel, att det på hans språk kallade offentliga ståndet (statens tjenstemän) icke äro representerade; föreställer han sig ej, att motsatsen verkligen eger rum, och att flertalet af stånden, nemligen alla utom bondeståndet, dels uteslutande består och dels till majoriteten kan komma att bestå af statens tjenstemän. Han döljer för sig detta förhållande, i det han förnekar presters och borgmästares tjenstemanna-egenskap och dispenserar sig från sin regel, hvad adeln beträffar. Härmed är dock ingenting annat vunnet, än att undgå sakens rätta benämning. Ty eftersinnar man, hvad grunden skall vara, till tjenstemäns uteslutande; så kan man väl icke förneka, att denna inträffar på borgmästare och prester så väl som på adliga tjenstemän, att de nemligen allesamman hafva tjenstemanna-intressen, dem hr B:m sjelf betraktar såsom motsatta de rena och egentliga ståndens d. v. s. det representerade folkets intressen. — Hr B:m skall fråga oss andra, som föreställa oss pluraliteten af ståndsförsamlingen vanligen bestå af tjenstemän, huru vi det oaktadt kunna klaga öfver tjenstemäns uteslutande. Svaret är att hämta i det föregående, nemligen att, oberäknad adelns ökade sjelfständighet genom införande af val, hvilka kunde så utfalla, att flertalet ej vore tjenstemän, dessas öfvervigt i riksförsamlingen ej skulle förstärkas genom vårt fem-

te stånd, när deremot Borgmästarnes majoritet i borgare-ståndet upphörde, men att, så länge en allmän representation af tjenstemän saknas, riksförsamlingen ock är i saknad af deras upplysning, samt ändtligen att, om borgare- och bondestånden i beskattningsfrågor erhöle en nu saknad jemnvigt mot öfriga stånden, statens materiella intressen vore tryggare bevakade, än som nu är händelsen.

När det heter (§ 206) att »målsmanskap och fullmäktigskap äro fullkomligt oförenliga» och dessas sammansättning i en representation kallas »rättskränkande och förnedrande;» måste det anmärkas, att detta härrörer från villfarelsen om representanters egenskap af målsmän, och således med denna villfarelse försvinner.

Den mycket omsagda satsen (§ 207), att de orepresenterade äro i sjelfva verket representerade, skulle vara sann, i fall det vore likgiltigt, om hvarje intresse representerades af många eller af få. I vidrigt fall är det icke så likgiltigt, som här förespeglas, att »hafva äran och nöjet att deltaga i väljandet af en riksdagsman.» Från en annan något viktigare synpunkt, nemligen det allmännas och upplysningens, är det dock förnämligast af vigt, att de bildade icke äro från valen uteslutna. Härmed är ock nog svaradt på tillmälena i § 208 emot försvararne af de orepresenterades rätt. Qvickheten om »sandhög och myrstack» går förlorad för den, som ej lyckats intränga i hemligheten af hr B:s representationsgrund, och torde således hos rätt få läsare hafva verkan.

Märkligt är i § 209 det sätt, hvarpå bevisas att »i Sverige allt talande om en aristokratie eller ett junkerparti eller »något dyligt endast vore ett tanklöst eller illvilligt sladder.» Beviset är nemligen, att ingen aristokrati eller demokrati inom folket här skall vara möjlig. Om nu detta är sannt; så lærer dock den tänkande svårligen deraf öfvertygas om omöjligheten af ett politiskt parti, som önskar sig aristokratisk makt, helst man i annat fall skulle lika lätt få den öfvertygelsen, att intet parti funnes, som hyllade den radikala demokratin, emedan denna hvarken finnes i statsförfattningen eller ännu tillvunnit sig folkets allmänna bevägenhet.

En ny och lysande sida af vår statsförfattning visar sig, när hr B:m (§ 210) försäkrar, att om »ett beslut fattas rätts-

»giltigt endast af trenne stånd, det ock alltid är lika förmånligt för det fjerde som för de öfriga, emedan det är omöjligt »att det annars kan fattas rättsgiltigt.» Härmed skulle ingenting vara sagdt, om det icke mentes något mer, än att beslutet är rättsenligt d. v. s. länder ingen till förfång, i fall det är rättsenligt. Men detta vore ju blott att hafva sagt en platthet; och gör man sig annat begrepp om meningen; så måste den vara, att de tre ståndens i vederbörlig ordning (formrättigt) fattade beslut är lika förmånligt för det fjerde. Således i fall två stånd stadna emot två, är det icke gifvet, att de två besluta till fördel för de öfriga; men om ettdera öfvergår och tre sålunda blifva ense; då ligger deruti beviset, att beslutet är fördelaktigt äfven för det fjerde. Om t. ex. borgare- och bondestånden afskaffa presttjenden, men adel och prestestånd bibehålla den; då kan de två förra ståndens beslut vara ofördelaktigt för presteståndet; men om vid påföljande riksdag adeln instämmer med de två stånden i afskaffandet; då blir detta tre stånds beslut fördelaktigt äfven för presteståndet. En sådan fördel af fyrståndsinrättningen var det icke en hvar gifvet att upptäcka.

Hvad som i § 211 anföres till urskuldande af arbetets långsamhet i de fyra stånden, innefattar icke det försvarsskäl, som förf. anser för det mest afgörande, nemligen att fördelningen i sjelfva verket icke vållar annan långsamhet, än som i allt fall är ett nödvändigt vilkor för ärendenas tillbörliga behandling. Utskottens hörande har blifvit mera påtagligen nödvändigt genom denna inrättning, än det dessförutan skulle varit; men dermed går ingen tid förlorad, utan vinnes tvertom mycken tid, och dessutom den stora fördelen, att flera motioner i ett och samma ämne samfäldt bearbetas och ett förhastadt afgörande af någondera särskildt förebygges.

Om regeringen skulle företaga sig att efter grundliniernas tillstyrkande »på förhand gifva ständerna tillkänna, hvilka motioner den genast finner sig ej kunna bifalla» (§ 212); så skulle endast missnöje kunna deraf uppstå, men motionärerna icke derföre finnas benägna att återtaga sina förslag, hvilkas lagliga behandling ej kunde dem vägras. Man har ej ansett med riksdagsmanna-friheten förenligt, att regeringen ensam skulle ega initiativet till alla ständernas beslut; och när detta

tvrtom blifvit äfven hvarje riksdagsman medgifvet, är dermed nogsamnt ådagalagdt, att ett sådant förfarande, som hr B:m tillstyrker, vore stridande mot grundlagens anda. Riksdagsärendens behandling är ämnad att ömsesidigt upplysa regering och folkmaktt i hvarje ämne, innan det afgöres.

Om förf. rätt minnes, så var det under namn af urskillnings-deputation, som man under frihetstiden någon gång försökte en inrättning af den art, hvarom grundliniernas § 213 handlar. Men hr B:m tyckes icke hafva gjort sig reda för grunden till förkastandet af detta försök; och denna grund var likväl för ingen del sådan, att den borde undfalla en filosof. Visserligen kan det hända representanter så väl som andra menniskor att »lägga större vikt på egna oförståndiga hugskott än på folkets rättmätiga fordringar;» men olyckan är, att om hvarje hugskott skall afvisas utan närmare undersökning, det minst oförståndiga då lika lätt kan drabbas af detta öde, som det oförståndigaste. Man har derföre vid något eftersinnande och efter erfarenhetens lärdom kommit till den upplysningen, att afvisandet ej borde ske annorlunda, än efter ämnets tillbörliga utredning och genom ordentlig handläggning i ståndens plena; hvilket allt, i fall hugskottet är handgripligen oförståndigt, föga behöfver upptaga längre tid, än som kunde åtgå i ett »utgallrings-utskott», särdeles om intrigen der med något större nit drefve sitt spel.

Hvad § 214 innehåller om sättet hvarpå stånden »förhindras att öfverskrida sina tillbörliga gränser», när nemligen någotdera ståndet skulle kunna lida mehn af de öfrigas beslut, vore väl användbart i många ämnen, under förutsättning af det skydd, som hr B:m väntar af regeringen, för det öfverröstade ståndets fördelar; men dels kan detta skydd också uteblifva och dels måste det blifva overksamtt i beskattningsfrågor, der tillfälle likväl gifves till förnärmande af någotdera ståndets interessen genom de öfrigas samverkan.

KAP. IX.

Några grundsatser för Folkrepresentationens verksamhet.

En bland dessa grundsatser är stödd på bevis, de der verkligen hänga riktigt tillsamman. Det är den, som försvarar grundskatterna; och man måste hålla hr B:m räkning derför, att han ej låtit hänfära sig af den opinionsström, som i detta ämne bemäktigat sig nästan alla våra politiska skriftställare. Bevisen för det rätta äro dock ingalunda en uppfinning af hr B:m, utan hafva blifvit i riksdagsdebatterna, åtminstone af den berömda Hartmansdorff nitiskt och kraftigt, om ej af flera talare med samma skicklighet använda. Imedlertid är detta glanspunkten af hr B:s hela filosoferande och kan anses för ett undantag från hans vanliga tankegång.

I kapitlets öfriga innehåll förekommer ovanligt litet anmärkningsvärdt, och upptages här korteligen i följande punkter.

Uti § 217 tages för afgjort, att »monarchen fullföljer ett annat ändamål än representationen». Hr B:m menar då ej alenast, att ofta så är, utan ock förmodligen att så bör vara eller åtminstone oklanderligen kan så vara. Huru detta förlikar sig med hr B:s öfriga statsåsigter, må lemnas derhän; men icke kan en sann statsmans mening vara, att monark och folkmakt hafva olika ändamål att fullfölja.

I samma § har hr B:m funnit tillfälle till uppreparande af sin sats, att folket ej eger rätt att beskatta sig sjelft; men det har skett endast för att gifva åt detta talesätt en förut okänd bemärkelse, då det omedelbarligen derefter heter, att folket har »rättighet att afkorta hvad regeringen fordrar utöfver behofvet». Hvad i sammanhang härmed vidare yttras om olofligheten af total skattevägran, rörer ett ämne bland de svåraste i statsläran; och derom finner läsaren i senare delen af våra betraktelser de reflexioner, som förf. i detta ämne förmått åstadkomma.

En tänkande statsman lärer väl icke underskrifva, hvad i § 218 påstås, att i något fall ministrar kunna vara obekymrade om folkets förtroende, endast de ega monarkens; och denna sats tarfvar säkerligen ingen vederläggning. Men skälet, som

anføres, utmärker sig för ovanlighet. Detta skäl är nemligen, att »Folkrepresentationen ej bör fordra att ministrarne skola ega dess förtroende, när den sjelf icke visar dem något sådant;» hvilket vill säga, att om den, som borde förtjena förtroende, likväl icke befinnes förtjena det och derföre ej heller det vinner, han då kan urskulda sig dermed, att man icke visat honom förtroende.

Ett fall antages kunna inträffa, der ett rikssånd »bör icke onödigtvis tracassera regeringen, utan hålla sig till sjelfva monarken personligen» (§ 221). Skulle detta råd följas; så måste man föreställa sig monarken personligen hafva makt att handla utan biträde af ministrar och således för tillfället öfvergifva det lagbundna regeringssättet. Värst är, att ärendet skulle angå »ett understöd, hvilket borde allvarligen fordras», åt det ifrågasvarande riksståndet. Det visar sig icke klart, huruvida detta understöd skall bestå i penningar, hvilka då förutsättas kunna af monarken utan ministrars biträde användas; men äfven om fråga blefve att i annan väg utöfva den monarkiska makten till ståndets fördel, vore företaget ej derföre mindre inkonstitutionelt.

Anmärkningsvärd är den sats, hvilken förekommer i § 222, att läroverken äro inrättade hufvudsakligen med det andliga ståndets egna medel. Detta föreställningssätt var onekligen presterskapets före reformationen, då all den rikedom, som genom vantrons missbruk blifvit kyrkan tillskansad, sades tillhöra de andliga. Men sedan både kyrka och presterskap upphört att såsom stat i staten stå under papistiskt öfverherrska, och de andliga blifvit statens tjenstemän, innehafva och förvalta desse i och för tjensten ej annan egendom, än som med eganderätt tillhör staten, och som staten funnit nödigt att för kyrkans och läroverkens behof bibehålla, efter skedd indragning af det öfverflödiga; och hvartill i senare tider kommit ansenliga från statens sida gjorda anslag, förnämligast till läroverken (bland hvilka särdeles Upsala akademi haft att hugna sig af konungslig frikostighet). Samma rätt, som nu andliga ståndet egde till de medel, det på läroverkens inrättning använde, egde det äfven till de gods och inkomster, som reformationen indrog. Var detta verklig eganderätt eller, såsom hr B:m uttrycker sig, medlen ståndets egna; då var indragningen olöflig och

våldsamt; och hr B:m kan följdriktigt ej annorlunda betrakta den. Skedde åter genom kyrkogodsens reduktion ingenting annat, än hvad staten kunde rättmätigt företaga; så har andliga ståndet aldrig haft giltig eganderätt till de reducerade godsen; och lika litet till de medel, som ståndet på läroverk använt. Ettdera måste förkastas, reformationens verk eller hr B:ms grundsats.

För öfrigt betraktar han här allmänna undervisningens och upplysningens sak såsom företädesvis en rättighet för andliga ståndet, likasom vore den icke allas gemensamma och samhällets allmänna rättighet. Det är endast i förbindelsen att arbeta för denna angelägenhet, som läroståndet eger företräde, i följd af samhällets uppdrag och sitt åtagande emot åtnjuten vedergällning. I denna idé om ett målsmanskap för allmänna bildningen fratskymtar ånyo den förut anmärkta andan af papistisk vördnad för presten såsom »gudomlighetens organ»; och hr B:m slutar ej förr, än han fullt uttalat sin lära om det andeliga ståndets oberoende af staten, i hvilken det således skall utgöra sin egen stat. Hans trosbekännelse i detta ämne skall här fullständigt intagas, lydande i den citerade § 222 sålunda:

Det andliga ståndet »bör vidare och kraftigt afvisa alla försök att beröfva ståndet de nödiga materiella medel, af hvilka det för tillfället är i besittning, isynnerhet när dessa redan äro för mycket kringskurna; och om någon jemkning behöfves i fördelningen emellan medlemmarne, så bör det se till, att denna sker endast efter ståndets egen ompröfning och icke för något annat ändamål än dess eget». — — — — —
 »Andtligen bör det ock lära de öfriga stånden, att dess egna medlemmar icke aflönas af dem eller deras medlemmar, utan endast af ståndet sjelft med dess egna medel, ehuru detta för en yllig betraktelse kan synas annorlunda, då ståndet i allmänhet har sina medel ingående i den egen- dom, hvilken innehafvarne vanligen betrakta såsom helt och hållet sin egen, ehuru detta härleder sig endast från deras tanklöshet och okunnighet».

Man träffar här prestväldets yttersta grundval, utan hvars undanröjdande detta välde skulle finna sig tryggadt. Att denna grundval är falsk, följer af här närmast föregående reflexioner

om eganderätten till det så kallade andeliga ståndets medel. Lika litet som de andeliga med sina egna medel inrättat läroverk, lika litet aflönar sig det andeliga ståndet med sina egna medel. I ett lagbundet samhälle, befriadt från ultramontant prestvälde, är staten ensam den laglige egaren till all den egendom, som står *extra commercium privatorum*. Presteståndet må vara genom sina privilegier huru försäkradt som helst om bibehållande af de grundskatter, de boställen och andra fastigheter, som det efter reformationen eger kvar; det gifves dock, i hvilken tidpunkt det vara må, ingen person, ingen ståndets medlem, som kan härpå grunda någon annan rätt, än att för sin tjänstetid bibehållas vid de fördelar, som honom enligt privilegierna tillhöra. Ett prestestånd, som skulle kunna för samfald räkning och för blifvande medlemmar påyrka rättigheter emot samhället, gifves här icke. Hvarje medlem af ståndet är en statens tjänsteman och har såsom sådan jemngod rätt med hvarje annan tjänsteman att af staten fordra fullgörandet af de villkor, hvarunder han i tjensten ingått; men ingendera kan för egen eller samtliga kamraters räkning göra någon annan fordran härutinnan gällande. Äfven såsom riksstånd ingår presteståndet i statens organisation, för att i lagstiftningen deltaga, men ingalunda för att på eget bevåg stifva lagar; och lika litet som något annat stånd eger det att af lagstiftningen fordra andra fördelar för sig sjelft, än som äro gagneliga för samhället i det hela.

Skulle presteståndets privilegier, innebärande försäkran af dess inkomster, rätteligen förklaras inbegripna under de ståndsprivilegier, hvilka såsom grundlag ej kunna ändras utan samtliga ståndens bifall; så följer deraf väl, att presternas inkomster förblifva oförändrade, till dess presteståndet medgifver förändring; men derigenom förvandlas icke inkomsternas natur eller det af staten gifna, icke sjelftagna eller från inhemsk eller utländsk andelig makt erhållna försäkringsbrevet, som fått namn af ståndsprivilegium. Från sin början ett föremål för statens allmänna lagstiftning, har ämnet aldrig upphört att vara ett sådant, hvilket just bevisas deraf, att utan en fullständig lagstiftnings-åtgärd förhållandet ej kan ändras, och presteståndet ensamt lika litet eger fränsäga sig, hvad det innehafver, som tillegna sig något mera eller förändra

vilkoren, hvarunder det är anslaget. — Mera torde väl icke behöfva sägas, för att visa, huru vår rättslärares begrepp förhåller sig till de sanna rättsbegreppen i detta ämne. Den högdragna ton, hvori han förkunnar sin trosbekännelse, synes icke egnad att göra proselyter.

Vore det ej möjligt att hafva en kyrka och ett prestestånd utan den vantro och det prestvälde, mot hvilka förf. nitälskar; då skulle han nödgas frångå sin öfvertygelse om kyrkans och presteståndets nödvändighet för samhället. Han tror tvertom, att just till skydd mot prestväldet och mot vantrons alla vådor vår fria och fördragsamma kyrkas bestånd samt ett med lagstiftningen införlifvadt prestestånd äro nödvändiga. Angående grunderna för denna mening hänvisar han till de afhandlingar om religionsfriheten, som finnas intagna uti Justitieombudsmans-berättelserna för åren 1849, 1852, 1856, hvilka möjligen komma att äfven sammanförda särskildt utgifvas, så vida lifstid och krafter det tillåta.

KAP. X.

Om Republiker.

Man vet, hvad man i detta ämne har att vänta; och föga lönar det att sträcka granskningen äfven dit. Här träffas nemligen endast ovillkorlig förkastelse af allt hvad republik heter, men ingen undersökning om republikens bättre eller sämre inrättning. Ingen anhängare af detta slags samhällsinrättning lär således här söka upplysning om dess rätta beskaffenhet; och svårligen skall en motståndare af den republikanska läran här kunna hämta vapen till dess bekämpande.

Huru litet man än må gilla denna form af folkmakten, vare sig rent aristokratisk eller rent demokratisk, och hvad företräde man ock må gifva åt den lagbundna monarkiska formen; så lär man väl aldrig lyckas att förfäktas en lära sådan som den, hvars utgångspunkt är att »rätten aldrig kan i och för republiker blifva den bestämmande samhällsprincipen,»

eller hvilken antager såsom historisk sanning, att de »endast »såsom kommuner och följaktligen hörande till de privata samhällena någorlunda motsvarat sitt begrepp och varit berättigade; men att i samma mon de mera utvidgat sig, utan att »likväl öfvergå till egentliga stater; — de ej kunnat länge »behålla sig, utan antingen blifvit upplösta eller ock öfvergått »till monarchier, och vanligen till militairdespotier.» Vål torde det kunna sägas, att rätten ensam lika litet i republiker som i andra stater varit den bestämmande samhällsprincipen; men säkerligen är det för mycket sagdt, att rätten der varit mindre verksam än annorstädes. Sannt är, att forntidens republiker mera offrade medborgares rätt åt samhället, än som skett under andra styrelseformer eller i de moderna republikerna; men med undantag af denna samhällets företrädesrätt gjorde säkerligen enskild rättvisa sig lika mycket gällande i dessa fornda republiker, som den kunde under deras tidevarf i något samhälle göra det; och så sker väl ännu i vår tids republiker jemförelsevis med de flesta stater. Att detta förhållande skulle hafva egt rum endast i följd af de gamla republikernas egenkap af privata samhällen, finner åtminstone icke någon grund i historien från den tid, då dessa samhällen erhöilo sin egentliga organisation till republiker; ty de privata samhällenas patriarkaliska sammansättning hade långt förut upphört genom inrättandet af monarkier, hvilka föregått republikerna både i Grekland och Rom. Också voro dessa republiker hvarken af så kort varaktighet, eller upplöstes de genom den brist på privaträtt, som hr B:m föregifvit. Snarare var det tröttheten vid enskild försakelse åt det allmänna och således förhöjda anspråk på enskild rätt, som utrotade den republikanska andan och beredde dessa statsformers undergång.

Skulle de moderna republikerna likaledes eller ännu skyndsammare gå sin upplösning till mötes; så lærer det komma att ske mindre genom deras underlägsenhet i den privata rättens handhafvande, än genom den brist på försakelse af privat fördel åt det allmänna, hvilken brist störtat forntidens republiker och vidare utvecklat sig under den moderna bildningens hela fortsättning. I förening härmed verka de förskämde sederna, hvilka hade så stor del äfven i de gamla republikernas undergång. Mycket är utan tvifvel att säga om frihetens och

kulturens vanskligare utsigter under det absoluta folkväldet, än under en väl ordnad lagbunden monarki, särdeles den i Sverige befintliga. Men vill man upplysa sig i detta ämne; säkerligen behöfver man då forska efter bättre grunder än dem, hvarpå republikerna blifvit af vår rättslärare förkastade; och en republikan låter sig, såsom sagdt är, visst icke af honom omvändas.

Granskningen i detalj är fulländad; och torde hafva gifvit anledning nog till ett allmänt begrepp om det förevarande arbetet.

Ett arbete, som blifvit föremål för så olika omdömen, har derigenom vunnit en vigt, oberoende af dess verkliga värde, och derföre påkallat en så utförlig granskning. Det var ej nog att framlägga en och annan enstaka punkt, hvari ett misstag inträffat och den frejdade förmågans halt syntes röja någon brist. I fråga om arbeten af så högt anspråk bevisar nemligen ett tillfälligt misstag allt för litet; och om det äfven vore rätt betydligt, kunde det alltid vara endast en snilletts förvillelse. Derföre är det, som jag nödgats pröfva mina läsa-res tålmod med en utförlig utredning af alla de hufvudsakligen anmärkningsvärda ställen i den förevarande skriften.

Frågar man sig efter en förklaringsgrund till detta stora uppseende, som hr B:m gjort med sina föreläsningar, afhörda af studenter, som dock icke bordt vara ur stånd att för dem göra sig någon reda; så torde man väl dels få tilltro honom en mer än vanlig intalningsgåfva, ej alltid oförenlig med måttlig skarpsinnighet och ej endast verksam på sjelfva den obildade hopen, men dels också höra eftersinna, att hans välta-lighet endast verkat muntligen, ända tilldess hans läror först nyligen genom läroboken i tryck allmängjordes. Det kommer att visa sig, om icke härigenom uppstår någon förändring, om icke dessa anhängare, som erkänt hr B:m för sin mästare på hans muntliga ord, skola närmare besinna sig, när de skåda den mindre flygtiga, tryckta bokstafven, och fordra något ljusare begrepp, än hvarmed de under ynglingaåren åtnöjt sig,

och inrymma sitt eget förnuft någon domsrätt i de stora förnuftsfrågorna.

Imedertid hade jag mycken lust att se, huruvida en areopag af lärda, som upptoge till pröfning hela läroboken med de dervid gjorda anmärkningarna, skulle vara i stånd att godkänna denna bok, såsom innehållande vetenskaplig sanning. Men om de än förklarade sig öfvertygade, att alltsammans är sådan sanning; så vore dock senare delen af frågan ingalunda dermed afgjord. Onyttig är en lärobok, som ej förstås utan föreläsningar; och öfverflödiga för undervisningen äro föreläsningar, när goda läroböcker finnas *). Rätta sättet att bibringa de studerande statsläran kan icke vara att sätta dem i hand en obegriplig, af motsägelser öfverflödande anvisning till vetenskapen, med tillsägelse att ej försöka begripa den, innan upphofsmannens förklaringar få i hans föreläsningar inhämtas; och på annat sätt är det för en nybegynnare uppenbarligen omöjligt att ur den erbjudna boken hämta något klart begrepp i ämnet, om än det skulle ligga under de sällsamma orden förborgadt. Häraf uppstår den ytterligare olägenheten, att bokens läsning måste åtfölja lärarens föreläsningskurs, och lärjungen således afbida slutet af denna kurs, innan han kan blifva färdig till examen. Hvarföre skulle icke kommenterandet af hr B:s bok kunna upptaga några årtal? (Det går annorlunda med en bok, som utan föreläsningar förstås).

En rätt bekymmersam fråga återstår; gifves det väl en möjlighet att tilbörligen sköta den akademiska undervisningen i rättsfilosofien under förevarande brist på vetenskapliga arbeten i detta ämne? Och huru skall denna brist afhjelpas, då de lärde förgäfves derpå arbeta? Svårligen skall hjälpen komma förr, än alla goda gåfvors gifvare tackes hos någon dödlig inblåsa en fläkt af upplysning i detta svåra ämne.

Att man imedertid måste låta sig nöja, säger sig sjelft. Men deraf följer icke, att uppenbar villfarelse i stället för kunskap skall vid en högskola bibringas landets ungdom. Vi hafva censur öfver akademiska lärdomsprof, som i tryck utgifvas. Hvarföre mindre öfver de böcker, ur hvilka ungdomen skall

*) Se ofvan oberopade lilla ströskriften: *Idéer till en Universitetsreform.*

undervisas — och öfver sjelfva examina, som den skall genomgå? Må på denna väg åtminstone den uppenbaraste, anstötligaste villfarelsen utrensas från läroboken, och sedan någon slags tillsyn hållas, att de i examina icke återkomma. En lärofrihet, som häraf vore förnärmad, kan icke hämtas från tankens och yttranderättens allmänna frihet. Allmän vård om den offentliga undervisningen är en af upplysningens stora angelägenheter.

Till slut, i fall jag lyckats att uppdaga bristerna i den skrift jag granskat, och dermed är visadt, i hvad skick en vetenskap befinner sig, der ingen större upplysning ännu är att tillgå; i fall således behovet af förkofran deruti är trängande; bör jag utan förmätenhet kunna erkänna, att mina tankar angående elementarbegreppen eller grundämnet till rätt och makt, så vidt de innehålla sanning, icke böra vara förgäfves uttalade, och att de utan tvifvel då skola en gång komma att återfinnas fullständigare afhandlade i det arbete, hvarigenom rättsläran och samhällsläran gemensamt skola göra det stora steget till en sann vetenskaplig grundläggning.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

BETRAKTELSE I SAMHÄLLSLÄRAN.

SENARE DELEN

Bestående för det mesta af äldre uppsatser.

Början må göras med de äldre uppsatserna, författade före och inom loppet af år 1845, under nedanstående med bokstafsordning tecknade öfverskrifter.

A. *Tiden. Framskridandet.*

Att ömsom godt och ondt går framåt, stundom på samma tid och samma ställe, stundom på olika orter och tider, torde vara en temligen allmän iakttagelse af hvar och en, som utan fullkomlig tanklöshet betraktat händelsernas gång. Att ej annorlunda kan förhålla sig, måste ock för hvarje tviflare blifva klart, om han blott frågar sig, huru världen, i annat fall, skulle se ut. Svårligen tviflar man, att den fordom varit annorlunda, än den är, och att således förändringar egt rum. Hade genom dem endast det goda vuxit; så borde väl det onda, efter så lång tids förlopp, vara temligen obetydligt, om ej alldeles försvunnet. Hade åter det onda alltjemt vuxit, så länge människor funnits; säkerligen vore då tillståndet långt svårare än det är.

I trots af dessa sanningar, hvilka synas ligga så öppna för hvarje eftertanka, råder dock hos dem, som företrädesvis kalla sig tidens män, i våra dagar den inbillningen, att det goda måste gå framåt, och det onda oupphörligen tillbaka. Det är en uppenbarelse, hämtad från menniskonaturens eget medvetande. Upplýsning och sedlighet utgöra människans kallelse; och människans kallelse måste uppfyllas. Till upplýsning och sedlighet måste således människan fortskrida. Detta

har utan tvifvel redan tagit sin början; men det kan ej vara fullbordadt, dels emedan man ser af erfarenheten, att mycket deruti brister, och dels emedan mensklig bestämmelse aldrig kan i sinneverlden uppnås, utan endast ett närmande dertill i oändlighet är möjlig. Således måste det antagas, menar man, att den menskliga bestämmelsen har framför sig ett omätligt fält, på hvilket ett obegränsadt framskridande eger rum; och deraf följer oemotsägligen, att det goda, hvilket ligger i människans bestämmelse, är det, som oundvikligen har framgång.

Så räsinnerar menniskan, drifven af ett oemotståndligt högre behof. Men hon irrar sig ofelbart i tillämpningen, när hon glömmar, att tillfredsställandet af detta behof ligger utom förgänglighetens krets. Hon är kallad till oändligt fortskridande: så vittnar hennes odödliga ande; men det oändliga fortskridandet inom ändligheten är en motsägelse. Och emedan det icke kan ske, vittnar ock erfarenheten, att det icke egt rum. Först och främst följa upplysning och sedlighet icke nödvändigt med bildningen. Dernäst följer med bildningen lika litet någon nödvändig förbättring i människans tillstånd, någon större timlig välfärd. Men i upplysning och sedlighet och i förhöjd timlig välfärd skulle ju all den framgång bestå, som med så mycken tillförsigt väntades, enär den skulle här i verlden ega rum. En annan bemärkelse måste det obegränsade framskridandet hafva. Inom sinneverlden ligger icke fältet för människans högsta utveckling, och det är dock endast i denna utveckling, som menniskan eger anspråk att oafbrutet fortgå. I alla öfriga förhållanden måste hon vidkännas den sinnliga varelsens vilkor.

Om endast det goda kan hafva framgång; så måste allt det, som har framgång, också vara godt. Att vi tro oss finna det annorlunda, kan då ej vara annat än en villfarelse. Lika säkert, som frihet och upplysning äro framsteg, måste sjelfva trældomen eller mörkrets öfvervälde vara det. Med ingen ting ege vi fog att vara missnöjde; och för ingen ting kunne vi arbeta. Vårt arbete är onödigt; då allt, hvad som sker oss förutan, i alla fall är godt; och om vårt arbete hade någon verkan på ändamålsenligheten af hvad som sker; så skulle denna verkan kunna vara menlig, då den syntes oss fördelaktig, och tvertom. Under inbillningen att här se den menskliga

bestämmelsen uppfylld, skulle allt föremål för moralisk handling och all förbindelse dertill, således allt, hvad som verkligen utgör den menliga bestämmelsen, försvinna. Genom att famla efter ett inbilladt tillstånd af fullkomlighet, hvarpå ingen invisning inom sinneverlden blifvit oss gifven, skulle vi förspilla det förnuftsbruk, som är den enda ledare till pligt, vi erhållit, och upphöra att i pligtens uppfyllande se den bestämmelse, för hvilken vi äre kallade att arbeta.

Följe vi förnuftet och handle efter medvetande af pligt; så dröme vi icke om ett tillstånd af högre fullkomlighet, till hvilket menkligheten i sinneverlden skall fortgå. Vi använde vårt yttersta bemödande att urskilja det rätta och goda, för hvilket vi hafve att använda vår verkningsförmåga. Hvad vi dermed skole uträtta, bedöme vi medelst denna urskillning, och befrämje derefter, hvad oss synes rätt och godt, men motarbete det, som synes oss leda till motsatsen. Vi inbille oss icke att härmed utleta den eviga vishetens råd, och vete väl, att vår allvarligaste forskning kan missleda. Men vi fullgöre samvetets föreskrift, när vi ärligt forske och derefter bestämme våra handlingar. Hvad Försynen nu eller framdeles ämnar låta här i dödligheten fullbordas, bekymrar icke vårt förvett. Vi hafve hittills i ändligheten ingen fullkomlighet sett, men endast förnummit vexlingar imellan förhållanden, som efter det allmänna sunda förnuftet varit mer eller mindre gynnsamma eller ock menliga för menlig välfärd och utveckling; och vi tro oss icke äga någon grund att vänta, det dessa vexlingar hädanefter skola upphöra eller förvandla sig i en oafslutlig framgång — eller ens till slut stadna i en sådan.

Skulle man försöka att med begreppet om det obegränsade fortskridandet inom samhället förena en möjlig verkningskrets för menlig frihet; så vore det ju nödvändigt, att meniskan bestämde sin verksamhet för samhället efter sitt begrepp om samhällets gagn eller skada. Men denna frihet låter icke förena sig med inbillningen, att endast det goda kan hafva framgång. Man måste föreställa sig, att äfven det onda kan blifva rådande, i fall man skall finna sig uppmanad att motverka det och söka befrämja det goda. Vi kunne också icke utan våld på sunda förnuftet föreställa oss, att allt, som hän-

der, är godt. Och hvilken af sjelfva optimisterna har väl tilltrött sig att förfäktat, att vidskepelsen och upplysningens förtryck voro önskansvärda och välgörande? Hvem utaf framtidens män uppgifver icke, såsom hörande till det framtida goda, han väntar, ljusets seger och vidskepelsens och mörkrets undergång? Och hvem af dem vill icke förebygga dessa senares framgång? Medgifva de då icke sjelfve, att äfven det onda är att befara, och skulle kunna hafva en framgång, som likväl genom menniskoåtgärd kan hämmas?

En hvar hoppas gerna, hvad han önskar. Alle de, som önska frihet och upplysning, äro benägne att hoppas en framtid af ljus och frihet. Men endast de, som se deras befrämjande uti radikala reformer, öfverlemnade sig med full tillförsigt åt sitt hopp. Förgängelsen är det säkraste af allt; och den som i denna ser sitt hopp betryggadt och ej begär annat, än undanrödjande af hvad som finnes, för att ernå allt, hvad han önskar, har lättast af alla att göra sig förhoppningar; ty att allt skall förgås, derom kan intet tvifvel ega rum. Ingenting är sannare, än att

»Hvad föråldradt är skall ramlas

»och det friska nya vexa

»upp utur förgängelsen.»

Men beskaffenheten af detta friska nya? Skall det sjelfmant gifva endast välsmaklig frukt? Kan det ej också blifva tistel och ogräs? Och förgängelsen, när den inträffar, är den väl alltid oundviklig? Är det säkert, att allt gammalt är föråldradt derföre, att det ramlar? Det bästa kan ju förgås i brist af omvårdnad eller genom en åverkan, som äfven det friskaste icke motstår. Och hvad åldern beträffar, hvem har bestämt, huru gammal en samhällsinrättning måste vara, för att heta föråldradt?

Här är det, som erfarenheten vill höras. Är det alltid det goda, som längst motstått förgängelsen? I annat fall bevisar ju förgängelsen icke, hvad som bordt förgås, bordt handlost öfverlemnas åt fiendtliga krafters åverkan. Historien måste vara full af exempel på motsatsen. Och ännu mer måste den öfverflöda af bevis derpå, att det, som förgås, godt eller ondt, icke alltid åtföljes af förbättring — att menniskoögat ej ens alltid kan upptäcka en anledning till hopp derom, att det

nya, som efterträdt det förgångna, innebär något frö till en framtida förbättring. Ett och annat af historiens innehåll framkommer härvid sjelfkraftigt i minnet. — Onekligen är den europeiska världen mycket bättre nu, än den var blott för 300 år sedan. Och sämre var den ännu längre tillbaka under påfven Gregorius den sjunde eller under kejsar Nero. Men om man går tillbaka äfven från dessa båda herrskare; kan man väl säga, att likaledes under dem världens tillstånd var bättre, än under romerska republiken? Och var den då bättre, än under de grekiska republikernes lysande tid? — Ja, svarar man, så vidt dessa republiker beträffar; men frågan är, om icke världen för öfrigt och i det hela alltid var sämre, ju längre tillbaka i tiden. — Man skulle då tro, att Asiens tillstånd var sämre i de grekiska koloniernes tid, än under romerska väldet, och sämre under detta, än under det turkiska; och sämre under Cyrus och Hystaspis, än under de nuvarande persiska Schakerna; och Afrikas tillstånd sämre under Carthagos blomstringstid, och Ptolomeernes, för att ej nämna Pharaonernes, välden, än under Kabylnes besittning och Mehemed Alis och hans föregångares turkiska länsregering; och Peru och Mexico sämre lottade under Incas och Montezuma, än under spanska utrotelsekriget eller derpå följande slaveri, eller negerlafvarnes belägenhet under tre århundraden bättre, än lifegenskapen dessförinnan.

Sådana frukter kunna hvälfningarne bära. Sådant växer ej sällan det friska nya upp utur förgängelsen. I den andra frågan åter, eller huruvida det, som ramlar, alltid är föråldradt, torde historien ej heller vara alldeles utan tillgång på exempel. Ett framställer sig företrädesvis för en svensk betraktare: den med skäl så högt prisade odalmanafrihetens undergång. Skulle ultrademokraterna vilja medgifva att den borde såsom föråldrad lemna rum åt det friska nya, som växte upp ur hennes förgängelse; nemligen adeln och prestväldet? Var odalmanafriheten för obehvämlig att utöfva under en framskridande kultur? Den var mest obehvämlig under kulturens lägsta ståndpunkt, och landets bristande odling. (Sammankomsterne måste mer besvara de dit tågande, ju mindre banade vägarne voro. Lättare skulle de skett, ju mer kommunikationerne blifvit öppnade.) Och för öfrigt är det svårt att förstå, hvilken förål-

dring som kunde hafva åkommit den enkla och vördnadsbjudande samhällsinrättningen. Den var åtminstone just det, som man nu vill återkalla till ny verksamhet. Men den föll; och det friska nya, som uppväxte, frågade föga, vid dess störtande, om den var behörigen föräldrad, så att dess ruiner voro tjenliga endast att nära det uppväxande. Detta har imedlertid funnit sin näring. Men odalmanafriheten, som störtades, hade visserligen kunnat kvarblifva och utveckla sig, om de uppvuxna nya krafterna varit mindre öfvermäktiga. Hon hade kunnat utveckla sig med en uppväxande bildning, införlifva sig i de klassförhållanden, som genom bildningen — utan prestvälde eller adelsförtryck — nödvändigt måst i all händelse uppkomma. Hon hade kunnat låta dessa klassförhållanden utveckla sig harmoniskt med folkfriheten och utan förfång af någon denna tillhörig rätt. Det felade henne blott, hvad som under de varande tidsomständigheterna var tillgängligt, en politisk upplysning tillräcklig för det företaget att uppföra en samhällsbyggnad efter genomtänkt plan. Och så uppstod i stället en strid på lif och död, der vidskepelsen i förbund med odalmanaaristokratien — de mest bemedlade odalmännen, som bildade sig till adel — vann seger öfver folkfriheten. Och de, som segrade voro af samma tanka med våra dagars radikala, att endast det friska nya borde växa upp utur förgängelsen. Allt radikalt är förstörande. Nytt, friskt växer deraf — men frihet växer icke. Den är ej så ny, ej så frisk, ej så felfri, så fullkomlig, som inbillningen drömer föremålen för sina förhoppningar.

Det der frimodiga ropet, hvarmed man härleder sin lärorens förträfflighet från hoppet om deras framgång, skall då icke imponera på oss andra, som vete, att det just är mot historien, som detta anspråk upphäfver sig, och att ondt gått framåt genom långa tidevarf, äfvenså väl som stundom det goda. Vi vilja undersöka halten af detta goda, som utbjudes med så mycken tillförsigt — undersöka, om det är godt eller ondt — icke tviflande, att det i båda fallen kan hafva framgång, men bestämmande vår verksamhet för eller emot denna framgång allt efter det begrepp, hvarvid vår forskning stadnar.

B. *Fullkomlighetsanspråk.*

Framskridandets svärmeri leder oundvikligen till dessa anspråk på någonting visserligen obestämdt och som man svårigen vågar nämna med dess rätta namn, men som antingen upplöser sig i ingenting eller ock stadnar vid denna i sinneverlden omöjliga fullkomlighet, hvarom redan är talt. Men om man skyr att bekänna detta orimliga anspråk på fullkomligheten, positift utsagdt; så är det blott en omväg, som man tager, för att i negativ form tillfredsställa sin inbillade fordran. Man vidgår icke förblindelsen att fara efter fullkomlighet; man är nöjd, endast man får fördöma allt ofullkomligt; ty då sådant är allt, hvad som i verkligheten funnits och finnes; drabbar fördömmelsen utan svårighet allt, hvad man önskar fördöma. Sådan måste framåtskridandets reformlära oundvikligen blifva; och sådan är den i sjelfva verket. Förkastligheten af allt det gamla, som redan upphört, och af allt det, som ännu består, tarfvar i radikalismens predikningar intet annat bevis, än att allt detta haft och har sina större och mindre olägenheter. Som inga sådana kunna tålas; så kan ingen förskoning åt det bestående beviljas. Det måste ersättas med nytt, hämtadt ur inbillningen, der ofullkomligheterna sjelfmant utelblifva. Det är först i erfarenheten eller i den grundliga undersökningen, som dessa visa sig; och som allt detta icke besvarar den lösa och lediga spekulationen; så gå reformförslagen obehindradt genom reformatorenes hjernor. När nu deras autoritet är trosnormen för deras anhängare; hvilka visserligen icke bråka sina hjernor med grundligt eftersinnande eller studium af erfarenhetens läror; så kan genomdrifvandet af hvarje koryfeernes förslag här icke möta synnerligt motstånd.

Att fullkomnas är utan tvifvel människans kallelse. Och äfven på en stigande samhällsutveckling få vi för ingen del uppgifva våra förhoppningar. Det är blott nödigt att bättre känna dessa förhoppningars beskaffenhet och deras grund, än att man förblandar dem med hvarje tillfällig företeelse, i hvilken man tror dem uppenbarade, eller lofvar sig af dem annat, än hvad vårt tillstånd i sinneverlden medgifver att förvänta. Att intränga i det tillkommande, är människan lika litet för-

unnadt inom denna värld, som i den öfversinnliga, på hvilken vi hoppas. Grunden för våra förhoppningar måste vara, att genom förädling skall åstadkommas förbättring i vårt tillstånd; och att vänta sig den ena, utan den andra, måste vara fanatisk förvillelse. Ett lyckligare samhälle måste vara ett ädlare samhälle; och lyckan fortskyndas icke framom förädlingen. Vid hvarje steg till påstådt högre åtnjutande af menniskorätt och frihet är nödigt att veta, på hvilka renade, bättre utvecklade begrepp om rätt och frihet denna högre njutning skall hvilas. Är det endast djuret, som påstår att med djuret jemnare dela rofvet af materiella fördelar; då uppkommer från denna jemnare delning lika litet någon välfärd, som någon förädling. Och härrörer hela drömmen om politisk pånyttfödelse från ingenting annat, än dessa jemlikhetsanspråk; så kan denna dröm hvarken nu eller någonsin realiseras.

Huru högt vi på denna jorden skola hinna, lærer föga vara oss gifvet att veta. Hvad som deremot ej synes tvifvel underkastadt, är att vi kunne sjunka i ett sämre tillstånd än det, hvori vi oss nu befinne. Vår kallelse, ehvad den här på jorden sträcker sig högre eller ej, måste då säkerligen åtminstone vara, att förebygga sjunkningen, så vidt af oss beror. Sjunkningen är ej detsamma som den naturliga råheten. Huru mycket bättre vi äro än de vildar, som vi anse stå så långt under oss, är kanhända ingen lätt fråga att afgöra; men bättre äro vi, än vi måste blifva, när jemlikheten börjar anställa plundring, och den varande allmänna ordningen skall blifva ett rof för lössläppta materiella krafter. Då inträder en förnedring till vida lägre ståndpunkt, än den vi på odlingens bana någonsin lemnade. Menskligheten förtrampas af vida föraktligare passioner, än dem hon under vildhetstillståndet utvecklat. Girigheten och glupskheten efter djurisk njutning framträda ej blott ännu råare och mera ottyglade, än i vildhetstillståndet. De uppjagas dessutom af fruktan och afund på ett sätt, hvaraf vilden ej har erfarenhet. Terroristerne eftergifva icke kannibalerna i grymhet; men de utsträcka sin grymhet till en mängd af föremål och till en grad af låghet, som kannibalerne skulle afsky.

Detta nedsjunkande är imedlertid det enda, som går lätt och säkert. Uppstigandet, närmandet till fullkomlighet, är svårt,

såsom allt uppstigande, och går långsamt, långsamt stundom ända till omärklighet. Ty det sker icke genom stora fabriks-anläggningar, stora uppfinningar i mekaniken eller chemien, som göra revolution i industrien — icke genom den läsande eller icke läsande massans omvändande till vissa satser och meningar, helsosammare än dem hon förut bekänt — eller ens genom proklamerande af slaveriets eller lifegenskapens upphörande — eller något högtidligt och allmänt erkännande af människans rättigheter — svårligen, med ett ord, genom något stort och lysande steg, hvarmed store regenter eller store folkledare göra uppseende i världen. Den verkliga förädlingen i samhället, likasom hos människan, är ett Guds rike; och detta kommer, såsom derom är skrifvet, icke med utvärtens åthäfvor. Det fordras skarpsynthet, att varseblifva symptomerna af detta ett samhällens uppstigande. Det säkraste af dem alla, likasom det lättaste att skönja, lärer väl vara det, när ett samhälle, der något ännu finnes att förlora, der människonaturen ännu icke blifvit till fullo förtrampad, förblifver längre tid till utseendet oförändradt, utan att undergå inre försämring. Så vida nemligen med trygghet kan antagas, att allt försämrar sig, om det icke förbättras; måste deraf följa, att allt förbättras, som icke försämrar sig.

Men om ock detta symptom vore det enda, som kunde antagas för alldeles säkert; så blefve dock deraf ingen följd, att ej förhållanden gifvas, der stora reformer äro nödvändiga. Deras nödvändighet inträffar just då, när samhället ej kan oförändradt bibehållas, utan måste undergå förändring, för att icke försämrans. Men man föreställe sig ett ännu icke till yttersta graden förnedradt samhälle, som längre tid utan försämring består, ett föga utbildadt samhälle, och hvars grundvalar derjemte så till sägandes äro lagda af naturens egen hand eller med föga märklig människotillhjälp, och der följaktligen ännu föga uppstått det behof af ständig förnyring, som åtföljer hvarje människoverk. Låt ett sådant samhälle t. ex. vara ryska enväldet. *) Då skulle om detsamma kunna sägas, att det blott

*) Grunden till den här följande idéen om ryska samhället kan ännu närmare förklaras. Ryska sjelfherrskaren är ännu icke så enväldig, som den turkiska och persiska. Menniskorätt och politisk rätt äro kanhända i aftagande ännu efter det förtryck, Ryssland undergått; men rätt och

behöfver bibehålla sig i möjligaste måtto oförändradt, för att undergå en oupphörlig inre förbättring genom verkningarna af samma naturens skapande hand, som byggt grundvalarne. Ser man ej Czarens eller Knesarnes välde förtyngas öfver folkmassan; så växer ofelbart folkmassans inre bildning, och växer troligen så starkt, som det utan brytningar kan ske. Och ej blott bildning, utan hvarje moralisk kraft utvecklar sig. En samhällsbildning har fått lif, om än ett omärkligt, och fortgår, på huru olika sätt som helst, likväl i samma riktning, som den fortgått i Europas öfriga stater, under den tid, som föregick de bestämda statsförfatningarnes uppgörande.

Skulle ryska samhället (eller något annat) kunna på detta sätt någonsin upphinna idealet af våra reformatorers samhällsfullkomlighet? Och vore denna väg till det stora målet ej alltför långsam? — Jo, för den, som uppfattat idealet och tror dess realiserande möjligt på revolutionernes väg. Ser man åter någon betänklighet i sjelfva idealet, och än mer, tror man, att dess realiserande vore förderligt, så länge någon betänklighet vid dess ofelbara förträfflighet återstår; då erbjuder sig helt naturligen den tanken, ehuru stor dess paradox i må förefalla, att förbättringens skyndsamhet alltid är stor nog, endast dess verklighet är gifven, och den nemligen går en naturlig gång, så att framstegen icke, lika med samhällsmakares halfmesyrer, afbrytas. Ja, man skulle t. o. m., under sådant vilkor, kunna komma på den tanken, att långsamheten i framåtskridandet vore i och för sig ett ändamål att önska. Man glöme nemligen icke att vi här lemnat idealet å sido, och således hålla målet obekant, hvartill förbättringarne syfta. Under denna förutsättning blir det ju föga möjligt att önska mer, än att förbättringen måtte fortfa. Dess verklighet röjer sig i erfarenheten; och denna verklighet, så länge man föreställer sig den fortfarande, utgör sjelfva det goda, som här är i fråga. Icke framstegens storhet, endast deras verklighet — icke det absoluta

mensklighet hafva dock icke alldeles upphört. Rätt till lif och egendom erkännas ännu; och sjelfve den lifegne är ännu icke slaf. Det är därför, som förtryckets tillväxt blott behöfver upphöra, för att lemna rum åt bildningens och frihetens omärkliga tillväxt. — Naturligtvis följer häraf icke, att detsamma kan inträffa, der allt redan är förstördt och förtrycket ej ens mer kan växa.

goda, för hvilket vi ege ingen måttstock, utan endast det *bättre*, sådant vi med visshet ege det och kunne jemföra det med ett föregående *sämre*, är hvad som tillfredsställer oss. Det sanna goda är sjelfva förbättringen, huru långsamt den än går; och ju mindre den brådskar, desto längre och desto säkrare njute vi den. Det bättre är i ändligheten det enda sanna goda. Det absoluta goda, om vi någon gång upphunne det, skulle just derigenom försvinna. Ty vi äre ej skapade för fullkomligheten; men i hvad belägenhet vi än må finna oss, äre vi lycklige, så snart vi se den förbättras och kunne hoppas, att förbättringen ännu icke är slutad.

Så förnhåller det sig icke med ett samhälle, i hvars grundläggande eller utbildande människohanden haft en väsendtligare del. Menniskoverk tarfva nästan oupphörliga förbättringsåtgärder. Ty människohanden ästadkommer, af egen kraft, ingen organisk skapelse. Ett tillstånd, sålunda tillkommet, hvilket i sig innebär frö till upplösning, befrias i allmänhet ej annorlunda från detta frö, än genom en inverkan utifrån. Menniskohanden måste förbättra felen i sitt verk. Ett fel, sådant som fördelningen af svenska folkrepresentationen, måste genom en positif lagstiftning afhjelpas, om ej hela inrättningen skall sönderfalla. Och på samma sätt i hvarje samhälle med alla de förhållanden, hvilka icke kunna lemnas ovidrörda, utan att gå till försämring — att förtiga dem, i hvilka ligger ett absolut ondt, öfvervägande alla samhällets fördelar. Så är nödvändigt att i alla samhällen, der den stora industrien och det stora åkerbruket fått insteg, upphäfva de förderfliga verkningarna af dessa olycksbringande uppfinningar, och att hämma deras vidare utöfning. Så fordrar hvarje samhällstillstånd, att slafveriet med makt utrotas, (icke derföre lika ovilkorligen, att hvarje art af lifegenskap med ett enda slag förstöres). Så måste vissa arter af personligt våldförande hämmas, qvinnofred skyddas etc.

C. Förhoppningarne.

Vi sträfve efter idealet. Lika litet för oss, som för de mest svärmande folkdyrkare och framtidsmän, är den redan i

erfarenheten företedda verklighet tillfredsställande. Allt hvad som varit och är, är visserligen ofullkomligt, är så bristfälligt, att deri omöjligen kan ligga uppfyllandet af mensklig bestämelse. Vi förmode, att under den oafslåtliga vexlingen af framsteg och återfall, som samhällenas historia i våra ögon synts framvisa, någon plan kan ligga förborgad, hvarefter menniskoslägtet ledes till någonting bättre. Men med antagande häraf tro vi oss blott icke böra förbise den säkra och från vårt bättre medvetande oskiljaktiga kallelse, som betecknar våra pligter. Den förnufts verksamhet, som oss härigenom är ålagd, kan icke låta oss glömma skillnaden imellan godt och ondt, eller tillstämja oss att förblifva sysslolöse åskådare af det senares framgång. Det åligger oss att använda våra yttersta bemödanden till motarbetande af det onda, och icke fåkunnigt tro, att det goda ligger derunder, när vår synförmåga ej kan upptäcka det.

Att inbilla oss ett fullkomlighetstillstånd, är oss deremot omöjligt. Om det för ett ögonblick än kunde uppkomma; så måste dock ofullkomligheten ligga i dess hastiga förgänglighet. Men äfven från det ofullkomliga, det högst bräckliga goda, som här kan förekomma och som består endast i ett obetydligt bättre, kan afvexlingen med ett sämre, med ett således jämförelsevis ondt, ej skiljas. Och när det goda eller det onda kommer eller är för hand, uppenbaras oss på intet annat sätt, än genom användande af förnufts pröfningsförmåga. Men vi måste vid pröfningen noga taga oss till vara, att icke med reel fullkomlighet förblanda felfriheten i abstrakta föreställningar, eller tro, att verkligheten skall så felfri framkomma endast genom förstöring af det med fel och brister behäftade, som nu förefinnes. Vi tro oss begripa, såsom den enklaste af all praktisk sanning, att ofullkomlighet i allt måste fördragas; och vi frukte mer, men ej mindre, den ofullkomlighet, vi ännu ej sett, men hafve att befara, än den vi redan känne. Det är derföre, som vi så ogera beqvåme oss till omstörtning och utrotande, och föredrage, i möjligaste måtto, att i allt, hvad för oss finnes, urskilja ondt från godt, för att endast borttaga det onda, men kvarlemna det goda. Hvad godt vi på detta sätt kunne bibehålla och mot intrång af det onda freda, anse vi oförlikneligen säkrare och tillförlitligare, än det goda, vi

genom nyskapning kunne hoppas att tillvägabrinda; och på osäkra förhoppningar vilje vi, så litet som möjligt, våga uppoffringen af hvad samhället redan eger.

Skola nu de radikala reformerna hafva framgång, och allt det nya, som tillskapas, blifva bedömdt endast efter löslig spekulation eller föresynen af främmande, i erfarenheten ännu icke halfförsökta mönster, hvilkas användbarhet på våra förhållanden dessutom vore föremål för ett särskildt studium; skall på detta sätt allt, hvad vårt samhälle hittills varit, beröfvas sin grundval, och allt dömas förkastligt derföre, att det har sina svaga sidor, på hvilkas förbättrande man borde arbeta; — då hafve vi för vår del inga andra förhoppningar, än dem som kunna sträcka sig utöfver verkningarna af sådana omstörtningar. För att göra oss förhoppningar om en närmare tid, eller sådana, till hvilkas realiserande vi må kunna något bidra, måste vi förutsätta välbetänkta, grundliga reformer, sådana som inskränka sig till afhjelpande af olägenheter, de der med visshet kunna afhjelpas, och kunna det utan uppoffring af mera väsendtliga fördelar. Detta är, hvad vi förstå med reformerande; och *vi erkänne så villigt dess nödvändighet, att vi just derföre förkaste det radikala förfarandet, emedan det icke innebär något verkligt reformerande.*

Framåtskridande vilje vi, och fäste dervid vår förhoppning, om än med framåtskridandet ej kan förknippas den öfverjordiska föreställningen om slutligt uppnående af idealisk fullkomlighet. Vi hålle för framåtskridande hvarje steg till återvinnande af ett förloradt godt, äfvensåväl som till uppnående af ett i spekulationen uttänkt. Vi gå framåt, tänke vi, när vi lyckas att förbättra ett tillstånd, som eljest skulle försämra sig, änskönt vi ingalunda föreställe oss, att det skall upphinna fullkomligheten eller ens bestå emot en framtida försämring. Om vi ock, för all framtid, ej skulle kunna hoppas att genom våra egna och våra efterkommandes mödor hinna längre, än till en belägenhet, jemngod (ehuru icke enahanda, hvilket vore omöjligt) med någon, som förut någonstädes varit; så skulle vi dock icke derföre tro, att framåtskridandet saknat eller förfelat sitt mål. Och det rätta föremålet för vårt hopp ligger deruti, att oss alltid må tillåtas arbeta på denna förbättring, denna oafslutliga reform, utan hvilken en fortgående försämring ej kan

uteblifva. När ett sådant bemödande om förbättring aldrig afstadnar; då tro vi, att allt sker, hvad på oss ankommer; och hvad för öfrigt af vårt arbete skall blifva, tillvälle vi oss icke att utröna.

Vi skilje sålunda imellan den högre kallelsen och den jordiska verkningskrets, som af densamma innefattar endast, hvad utom oss kan åstadkommas. Med hvad nit vi än begagne hvarje tillfälle, som här erbjuder sig till utförande af pligtens bud; så glömmе vi dock icke, att värdet af vår verksamhet är viljan förbehållet, och att vår tillfredsställelse redan här ej kan hämtas utom oss. Fullkomlighet utom oss skulle ej heller till denna tillfredsställelse någonting bidra. Och hvad den ändtliga bestämmelsen angår, den stora planen, hvori den moraliska ordningen blifvit uppförd och efter hvilken dess stiftare sjelf förer dess styrelse; så finne vi dess hemlighet lika outransaklig i den yttre erfarenheten (historien), som i våra egna förmögenheter. Men just därför och emedan vi dock ej kunne förneka dess tillvarelse, nedböje vi oss för lifvets gifvare i tyst förhoppning om ett kommande högre tillstånd; och i denna förhoppning allena finne vi de fordringar uppfyllda, hvilka förgäfves efterjagas i allt, hvad människan i och utom samhället kan inom sinneverlden tillvägbringa eller utan sjelfförvillelse föreställa sig.

D. *Autoritet.*

Sanningen gäller icke därför, att den är sann. Den som vill blifva hörd af sina likar, måste vara trodd af dem; eljest talar han förgäfves.

Utvägarne att blifva trodd äro olika efter olika åhörare. De som tänka och pröfva, kunna icke alltid vägra att tro. De öfrige göra, såsom dem behagar, eller rättare såsom det behagar de rådgifvare, hos hvilka de hämta sin tro.

Icke alltid kunna de, som tänka och pröfva, undgå att gifva sanningen rätt; men också låta de icke alltid förmå sig dertill. Så klar kan hon vara, att intet motstånd mot henne af den tänkande är möjligt; men så klar är hon icke alltid.

Ej sällan har det händt, att en fullt bevisad sanning mötte allmänt motstånd hos dem, som skulle pröfva; och då berodde det nästan af slumpen, om den någonsin skulle blifva gällande.

De som icke tänka och pröfva, antaga sanningen endast på deras tillstyrkan, som äro af dem trodde. Desse rådgifvare förstå någon gång, hvad de tillstyrka, och tillstyrka hvad de tro vara rätt. Men de kunna också hämta sina råd från andra bevekelsegrunder.

I många fall äro de fullt säkre, att deras tillförlitlighet ej kommer på ytterligare prof, sedan de troende en gång gifvit sitt bifall. Detta bifall kan, i alla de ämnen, som äro föremål för hvad man kallar allmänt tänkesätt, åberopas såsom afgörande, mot hvem det vara må. Under denna klass af ämnen hänföras i synnerhet politiska frågor, som kunna blifva föremål för lagstiftning. Villkoret för rådgifvarnes kredit är, att ingen hos allmänheten ännu bättre betrodde motsätter sig dem.

I andra ämnen är svårigen så mycket att befara af dessa rådgifvare. Sällan drifvas de af ett nog mäktigt intresse, vare sig att förneka den sanning, de inse, eller att yttra sig öfver, hvad de icke begripa. Dels säga de, hvad de tro sannt vara, dels taga de råd af dem, som de tro sakkunniga, och dels afhålla de sig från dessa ämnen, af hvilka de föga intresseras, då de icke känna dem.

De verkligen sakkunnige hafva således utsigterna för sig i alla de ämnen, der de icke komma i kollision med detta allmänna tänkesätt, som i flertalets namn fordrar att afgöra. Och så långt de sakkunniges utsigter sträcka sig, så långt har äfven sanningen utsigt för sig. Ty i allmänhet gifva de sakkunnige vika för skäl och bevis; och det är blott sällan, som sanningen af dem förkastas.

Att allmänheten tror på autoritet, lärer aldrig kunna förbyggas. Hvad man kunde önska, vore blott, att allmänheten trodde de sakkunniga, hvartill hörer, att hon skulle känna dem. Kan man hoppas, att så en gång skall ske?

Allmänheten — den mindre och den större, den läsande och den icke läsande — tror föga på sig sjelf, så föga, att den knappast någonsin åberopar sig sjelf, sitt eget tänkande och vetande, utan citerar vanligen sin autoritet, citerar den all-

tid, när frågan rörer annat, än egen omedelbar erfarenhet. Hvad som i allmänhet leder menniskan, är vanan; och hvad som icke bestämmes af bepröfvad och långvarig vana, måste hos den vanliga menniskan bestämmas af tro.

Den man tror, anser man naturligtvis för sakkunnig. Huruvida han är det, kan den troende icke sjelf afgöra. Han anlitar då någon att säga sig det. Huru ofta och huru länge den troende må blifva bedragen; så kommer dock sanningen vanligen en gång fram. Den sakkunnige blir känd sällan tidigt nog, för att kunna af den troende rådfrågas, men åtminstone efteråt, sedan saken är afgjord, i hvilken rådet skolat gifvas. Den som behöfde det, fick det icke; men efterverlden får det. Sanningen och förtjensten njuta en gång rättvisa — den kommer blott icke saken till godo.

Imedlertid åberopas denna allmänhet, som icke åberopar sig sjelf — och sakerne afgöras, samhälls-angelägenheterne, de största med de minsta, afgöras efter allmänna mening. Man strider mycket om denna menings verklighet, och tyckes taga för afgjort, att den vore ofelbar, i fall den vore verklig. Ingenting är dock för sanningen ligkiltigare, än denna verklighet. Huru många villfarelser hafva icke mången gång varit allmän mening? Må det då gerna medgifvas, att t. ex. mängden af svenska folket anropat eller ännu anropar de allmänna valen, såsom högsta räddningsmedlet från alla dess verkliga eller inbillade, botliga eller obotliga lidanden — icke är dermed någonting bevisadt om detta medels duglighet. Några få hafva förordat det — på dem har allmänheten stödt sin tro — de undandraga sig att tvista med dem, som tvifla och vederlägga — och de, som ingifvit allmänheten hennes tro, behöfva och anlita intet annat försvar, än samma tro. De vidmakthålla den genom allahanda tjenliga medel, utom upptagande af sådana argumenter, som de ej kunna vederlägga; och tron imponerar genom de troendes mängd; men icke bevisar den derigenom sin sanning.

Så många anhängare, heter det, bevisa dock, att uti satsen måste finnas någonting antagligt, åtminstone någonting af *le gros bon sens*. — Lika mycket, som ett ännu större antal bekännare en gång bevisat *gros bon sens* i den satsen, att trolldom funnits eller att solen lupit omkring jorden. — Nej,

le gros bon sens sträcker sig icke till så långväga ämnen; dess område är den egna omedelbara erfarenheten — eller ock tillhör den denna bon sens endast dem, som bygga sina enkla och dagsklara förnuftsoperationer (ty sådant måtte innefattas i gros bon sens) på en rätt grundlig underbyggnad af bildning.

Allmänheten skall således alltid ledas, det har så alltid skett, och kan ej upphöra att så ske. Det sker äfven med den läsande allmänheten, och skulle alltså ej upphöra derföre, att hela allmänheten vore läsande. Men läsande kan dessutom icke hela allmänheten blifva. Äfven med den grad af välstånd, som arbetaren i Sverige ännu, såsom sjelfegande jordbrukare, bibehåller, låter det sig icke göra, att han får öfverlemnas sig åt studier; och utan studier förstår man dock icke så mycket af hvad samhällsinrättningen tillhör, att man deri kan undandraga sig beroende af rådgifvare. Men ännu mindre blir det för arbetaren möjligt att studera, när den stora industrien och det stora jordbruket hunnit så mycket utveckla sig, att allt arbete blir vida mindre lönande för arbetaren, och slafveriet *de facto* således allmänt gängse.

Allmänheten måste ledas — det återstår blott en förhoppning, och det är denna, som i frågan antydes: att allmänheten måtte lära känna dem, af hvilka hon ledes. Vet hon blott, hvilka som i sjelfva verket äro sakkunnige; så är det af dem, hon låter leda sig. Men när hvem som behagar gifver sig ut för sakkunnig, och alla yttra sig lika fritt; huru skall allmänheten, som aldrig dömer af egen kännedom, urskilja de verkliga från de föregifna? Den urskiljer dem ej annorlunda, än efter de sympathier, som en hvar förstår att väcka; och dessa bero af de närmast liggande interessen. Man låter lättast inbilla sig, hvad som mest öfverensstämmer med hvad man anser vara för sig mest fördelaktigt. Och när alla misstankar och allt hat sättas i rörelse emot dem, som yrka motsatta meningar; blifva bevekelsegrunderne till dessa meningars förkastande mer än tillräckliga.

Kan det förhålla sig annorlunda, så länge alla yttra sig lika fritt? — Man bör hoppas det; ty eljest vore allt hopp förlorat. Men man måste göra något mer, än blott hoppas. Tiden hämnar sanningen; men för samhällets välfärd kommer hämnden för sent, om det närvarande lemnas till rof åt folk-

ledarna. Ett interesse för sanningen, lika verksamt som dessas för gifna syftsmål, måste sättas i rörelse, och sanningen emancipera sig från nummerstyrkans autoritet.

Vi äre icke blottade på alla utvägar härtill; och ett långt tidevarf af bildning har ålagt oss förbindelser, hvilka fordra att erkännas och respekteras. En styrelse, som underkastat sig upplysningens kraf och som ej kan misskänna det, utan att förneka sjelfva ursprunget till sin makt, får ej underkasta sig folkledare och folkfördom derföre, att denna fördom är allmän (eller hyllad af öfvervägande mängd) och att dessa ledare s. att sig i besittning af de mest verksamma offentlighetsorganer. Denna styrelse måste göra, hvad den lyckligtvis ännu kan göra, bestämma sina politiska begrepp efter sjelfständig öfverläggning, och utsäga sin tanka, oberoende af alla folkledarnes anspråk och folkmängdens föregifna autoritet. Och för en så beskaffad tanke skall styrelsen finna understöd af all den upplysning, som i landet gifves; och hvarje organ, som denna upplysning eger, för att meddela sig åt folket, skall antaga sig styrelsens sak emot folkledarna, i hvarje fall af behof.

Det är oundgängligt, och det kan ej heller fela, att styrelsen häri understödjes af dem, som kunna det. Men vore ock tiden härtill ej mera inne, eller öfverstege denna sjelfständighet styrelsens förmåga; så vore dock för upplysningens sak ingalunda allt hopp förloradt, derest mod och verksamhet för försvaret af denna sak funnes hos dem, hvilka ett sådant försvar, med eller utan styrelsens samverkan, naturligen åligger. Men desse, nemligen innehafvarne af den högre bildningen, måste hafva hjerta, och ej blott toma önskingar, för saken. Med sitt arbete och, om så fordras, med sina uppoffringar, måste de tillvägabrinda en politisk literatur, som åstadkommer fullständig och sannfärdig granskning af allt, hvad folkläsningen för dagen erbjuder skadligt eller eljest förtjent af en sådan granskning. Med skicklighet utfördt; kan detta arbete icke blifva fruktlöst. Denna literatur, omfattande de viktigaste föremål för medborgares uppmärksamhet, kan ej komma att sakna läsare, bland hvilka de mera kunnige måste gifva sanningen rätt. Men tonen i literära ämnen dröjer ej länge

att bestämmas af de kunnige. Desse skola hos folket vinna autoritet.

I ett samhälle, der tryckfrihet råder, kan regeringen ej sakna en literatur, genom hvilken den låter folket inhämta sin politik och utöfvar den förnämsta delen af sin makt. En sådan regering får ej dölja sina afsigter; och hon måste redovisa sina åtgärder. Beggedera skulle eljest misskännas och förtydas, och regeringen befinna sig värnlös emot hvarje opinion, som i literaturen ville göra sig gällande. Men följden af denna värnlöshet kunde ej blifva annan, än att den literatur, som rådde, blefve regeringen öfvermäktig.

Om detta händer, och sålunda regeringsmakten blir beroende af en literatur, som på en gång utgör och återopar massans autoritet; visserligen synes det då ett förtvifladt företag, att utträtta något emot denna folkautoritetens öfvermakt, som bragt under sig sjelfva styrelsemakten. Men om allt hopp är förloradt; så kan åtminstone ingenting på försöket förloras. Ingen belägenhet är så förtviflad, att overksamheten skulle deri finna en ursäkt. Sanningen innebär alltid sin förhoppning. Kämpar hon i dag förgäfves, och faller nu den sak, som hon förfäktar; så faller den dock blott för denna gången. En annan dag kan komma, då erfarenheten af vår motgång bär frukt.

E. *Konungamakt.*

(I samhällsläran finnes ju intet svårare problem. Villfarelserna äro således icke oväntade.)

Under det gamla systemet, som orubbadt följdes intill 1840 års riksdag, hyllades monarkiska principen i den mening, att monarken borde vara oberoende af folket. Man aspirerade icke rakt fram till absolutismen; men man fann ett visst behag deri, gynnade dess försvarare, lät förstå sin otålighet vid de fjettrar, som grundlagarne ålade, och såg icke ogera enväldets läror förfäktas af publicister, som erkändes för officiella eller eljest gynnade.

Detta system har fallit. Nu erkännes ej blott Konungens lagliga och reciproka beroende af folket, utan man lyssnar på allt sätt till folkets vilja, huru och hvar man tror sig upptäcka den, men förnämligast till det språk, som föres af de publicister, hvilka gifva sig namn af folkets målsmän. Man betraktar konungamakten såsom en delegation af folket, underkastad alla de pligter, lagarne bjuda, men dessutom skyldig att vid påfordran afstå från begagnandet af hvarje prerogatif, som i lagarna konungamakten tillerkännes.

Öfver den sanna monarkiska principen har intet klarare begrepp uppgått under det ena, än det andra af dessa systemer. Under det äldre har despotismens princip blifvit förfäktad af de s. k. frisinnade äfvenså väl, som af regeringens organer; och så tillgår än i dag, då samme frisinnade i och utom rådkammaren bestämma regeringens gång.

Enväldets grundsats ligger i bristen på ansvarighet för regeringens handlingar. Ansvarigheten kan ej ersättas med annat än hämnd; och ingen helgd för regentens person är möjlig. Hans makt hvilar endast på styrkan, mot hvilken han alltså har ingen rätt att åberopa, när den vänder sig emot honom. Denna grundsats är den urgamla, efter hvilken friheten ansågs oförenlig med all monarkiskt regeringssätt.

Den lagbundna monarkien, en nyare tiders uppfinning, hvilar på en laglig ansvarighet hos regeringens organer, hvarigenom helgd åt regentens person blir möjlig. Just i följd af denna ansvarighet, hvilken under monarkien kan blifva fullkomligare, än under något annat regeringssätt, är det, som friheten funnit i den lagbundna monarkien sitt säkraste skydd. Detta är, hvad som borde vara klart för frihetens försvarare och vänner under en monarkisk regeringsform, men som i Sverige synes ända hittills vara för dem svårt att begripa.

Aftonbladet, den största bland svenska frihetens publicister, har ej längesedan tillkännagifvit sin tanke i detta ämne. Det var den 9 sistl. Juni, *) som nämnde blad yttrade sig så här: — — »att förklara, hvaruti den himmelsvida skillnaden »består imellan *Regeringen* såsom kollektiv person och *Konungen*, blir icke så lätt. Må hända skall det invändas, att de

*) Säkerligen 1845.

„liberale sjelfve alltid gjort en sådan skillnad. Härpå länder
 „då till svar, att detta är aldeles sannt så till vida, som de
 „liberale alltid påstått, att klander å regeringens åtgärder eller
 „system icke får anses utgöra ett brott mot Konungens person,
 „d. v. s. innefatta något majestätsbrott. Detta är ännu till
 „alla delar vår tanka, och således skall det visserligen ej falla
 „oss in att påstå, att *Morgonen* gör sig skyldig till majestäts-
 „brott derigenom, att den proklamerar sitt uppträdande i be-
 „stämmd opposition med konung Oscars regering. Men dere-
 „mot tro vi, att hvarken A. B. eller någon annan af de libe-
 „rala tidningarne under sina anmärkningar mot den förra re-
 „geringen förnekat, att dessa anmärkningar, så vidt de gällde
 „systemet och detta system utgick från Konungen, äfven åt-
 „minstone till en del angingo honom. Nu åter är det ett fak-
 „tum, att *Morgonen* uppträder just emot de principer, som
 „man anser hyllade af Konung Oscar och Dess regering — —
 „Huru skall väl *Morgonen* nu kunna öfvertyga sina läsare, att
 „dess oposition icke alls har afseende på Konungen och dess
 „system, medan den likväl uppträder i bestämd fiendtlighet
 „mot de särskildt utpekade tänkesätt, som Konung Oscar gjort
 „gällande under den närmast förflutna tiden; det vill säga med
 „andra ord, att morgonen skulle befinna sig på ett himmels-
 „vidt afstånd ifrån sin egen opposition?» Aftonbladet tror så-
 „ledes, „att det vore vida bättre hjälpa saken med att öppet
 „bekänna kort och tillstå, att oppositionen verkligen gäller Ko-
 „nungen, enär ingen lär vilja kröka ett finger på *Morgonen*,
 „för att betaga honom rättigheten till en sådan opposition, så
 „länge han håller sig inom anständighetens gränser; helst de
 „liberala i detta hänseende alltid drifvit den satsen, att klan-
 „der å regeringssystemet icke kan förbjudas under den falska
 „rubriken att ensamt såsom sådant utgöra lasteligt tal emot
 „Konungen». (Så långt Aftonbladet.)

Hvad de verkligt frisinnade i stället yrka är, att klan-
 der mot *regeringen* icke drabbar Konungen, utan endast
 hans rådgifvare. Fördristar sig åter någon att vända kland-
 ret uttryckligen emot *Konungen*, icke blott mot regeringen;
 en sådan begår majestätsbrott, enligt hvad vi andre verk-
 ligen frisinnade alltid föreställt oss, (om än Aftonbladet varit
 af annan tanke). Och denna de frisinnades mening har grundat

sig ingalunda på okunnighet derom, att regeringens åtgärder utgå från Konungen och förutsätta hans bifall, utan grunden har varit den, att Konungen är berättigad att lita på sina rådgifvare, och hans misstag kunna härflyta endast från deras förvållande, så att Konungen, ehuru samtyckande till deras råd, när misstag derigenom begås, dock dermed hvarken ådagalägger oförmåga eller brist på god vilja, och följaktligen med all rätt är fri från klander.

På annat sätt hafva de frisinna icke kunnat för sig förklara grundlagens bud i detta ämne. De hafva icke trott, att »Konungens Majestät kan hållas i helgd och vördnad», såsom denna lag bjuder, om allt det klander, för hvilket en regerings åtgärder, under fri yttrande-rätt med eller utan fog kunna blottställas, skall kunna träffa sjelfva Majestätet. Lagen vore icke på detta sätt bokstafligen efterlevad; och än mindre vore dess afsigt vunnen. Denna afsigt måste vara, att Konungen, såsom folkets högste representant och upprätthållare af maktens högsta värdighet, må kunna af alla bemötas med vördnad, och tillika betraktas såsom den öfver enskilda interessen mest upphöjde, i det allmänna välfärd mest intresserad, hvilken med vett och vilja ej kan företaga något, som syftar till annat ändamål. Men denna vördnad och detta förtroende för en person, söndersliten af tadlet för alla de regeringsåtgärder, som med och utan fog kunde blifva föremål för anmärkningar, huru kunde de väl i allmänna tänkesättet bibehållas? Huru kunde ens ett sken af dem visas, utan att få utseende af ett rent gäckeri?

De frisinna nu för tiden, enligt Aftonbladet, betrakta saken annorlunda. De finna förmodligen icke nödigt att hålla Majestätet i helgd för frihetens skull. Är det då för frihetens skull, som de gifva det till spillo? Under gamla systemet gafs det till spillo åt enväldet eller derföre, att man trodde sig kunna befrämja rådgifvares ansvarsfrihet genom att göra Konungen till klandrets föremål, och följaktligen afväpna klandret såsom majestätsbrott. Nu vill man kanhända genom strafflöshet af klandret mot Konungen — hvad vill man? — vore det möjligt, att man ville förnedra Majestätet, till fördel för friheten? Man vill då icke mer medgifva, att Majestätet, såsom fredlyst, är just en frihetens skapelse, enkom för frihetens

skull tillvägabragt, och att dess helgd är lika vigtig till skydd mot enväldet, som till skydd mot anarkien. Men lyckas man att bringa Konungens person under den allmänna gransknings- och klanderrätten; så lærer man väl icke vilja neka, att man i och med detsamma bragt Konungen under ansvarighet för regerings-åtgärderna. Om man nu än, såsom för närvarande lærer vara meningen, på det sätt tolkar grundlagsbudet: »Hans »gerningar vare emot allt åtal fredade», att man afhåller sig från att draga honom inför skranket och formligen döma honom förlustig kronan och lifvet eller blott kronan; så kan man dock åtminstone icke följdriktigt förneka sig rättigheten att med honom i så måtto förfara lika, som med en enväldig herrskare, mot hvars regerings-åtgärder intet lagligt remedium finnes, att man tager dessa åtgärder under pröfning af nationalförsamlingen (landets fäder och vise) och efter omständigheterna inskränker hans makt eller uppsäger honom tro och lydnad.

Skall man i Aftonbladet vidkännas denna syftning af dess lära? Eller skall man ropa på missstyrdning deraf? Skall man hänvisa till den inskränkning, man gifvit denna lära, när man sagt, att »anmärkningarne angått Konungen, endast så vidt de »gällt systemet och detta utgått från honom»? — Nå väl! meningen skulle då vara, att Konungen endast är fri från de små, mindre betydliga anmärkningarna, men icke från de vigtiga, från dem, som gälla systemet eller de dertill hörande s. k. vitalfrågor, genom hvilka regeringen egentligen kan blifva förhatlig och allmänt missnöje uppstå. »Vi afsäga oss», skulle detta betyda, »klandertalan emot Konungen för sådana småsaker, der vi aldeles icke eller blott obetydligt kunde skada »honom och Majestätets helgd, och förbehålla oss denna talan »endast för de svårare och mera genomgripande fall, dem vi »vilja hänföra under sjelfva regeringssystemet» (under hvilket för öfrigt väl allting efter behag kan hänföras, då regeringen svårligen någonsin lærer förneka, att alla dess åtgärder tillhöra dess system); »men för dessa, i våra ögon svåra och genomgripande fall vilja vi hafva öppet att draga öfver Konungen »allt det missnöje, som hans rådgifvare kunna hafva förtjent, »och all den förbittring, som genom hätskheten och smädlig- »heten af våra framställningar och tydningar kan väckas —

»endast vi uti sjelfva framställningssättet hålla oss inom anständighetens gränser».

Anständigheten — ja, den tjenar att fritaga och skydda anmärkaren, förklenaren, icke den förklenade Konungen. Den är en frukt af egennyttig försigtighet — en dygd, endast till den utöfvandes egen fördel, hvarigenom hans anfall blifva verk-samare, och som utan svårighet drifves derhän, att af anfal-lens svåra beskaffenhet ingenting mer belöfver afprutas, än den plumpa formen, af hvilken de snarare skulle försvagas, än vinna ökad styrka. Äro Konungens person och Majestätets helgd gifna till pris åt klandret, utan annat återhåll, än anständighetens; då är det utan tvifvel toma ord, som regerings-formen talar, när den påbjuder helgd och vördnad för Konun-gens Majestät. Men om man än glömer detta regeringsfor-mens bud, eller ock afdunstar dess anda, tilldess ingenting an-nat, än ett residuum af anständighet kvarstadnar på bottnen; så kvarstår dock ett annat bud i dess närmaste grannskap, hvaraf man borde finna sig besvärad, nemligen att Konungens gerningar skola vara från allt åtal fredade. Man har ej lem-nat denna svårighet obekämpad; och ett tvistämne, som åter-står, är rätta förståndet af nämnda lagställe.

Kan man klandra, hvad som är från allt åtal fredadt, om än intet annat åtal härmed förstås, än det, som inför rätta lagligen eger rum? — Härpå måste svaras vilkorligen. I så-dana fall, der lagligt åtal, om än den åtalade handlingen bevi-stes, vore utan påföljd, måste klandret anses lika oskadligt och följaktligen ostraffligt, som sjelfva åtalet. För sådana fall behöfver också icke åtal förjudas. I alla andra åter, eller der åtal kan skada och derföre dess förbudande kan komma i fråga, vore det väl den högsta orimlighet att förbjuda endast åtalet, men icke det förnämsta af all den oförrätt och li-dande, som derigenom kan tillfogas, nemligen den förolämp-ning, som ligger uti påbördande af tadelvärda handlingar, grun-dade eller grundlösa. Hvad som inför rätta ej får omtalas och bevisas, må ej heller dessförutan få göras till talämne, eller ämne för offentlighet, om ej lagstiftningen skall handla ända-måslöst och sig sjelf motsägande.

Sådan skulle den förnuftiga tillämpningen af förevarande lag-ställe alltid blifva, om ock dess uttryck förklarades innebära in-

genting annat, än *lagligt* åtal. Det är således temligen öfverflödigt att fråga, huruvida endast ett sådant dermed menas. Men det kan dock icke derföre medgifvas, att detta är meningen. Ty till ordet åtal var visserligen här icke öfverflödigt att tillägga ordet lagligt, i fall man velat hafva det inskränkt till ett sådant. Att äfven annat åtal, än ett lagligt, finnes, lär ingen vilja förneka; och att lagen här skulle yttra sig oinskränkt, i fall den haft för afsigt en blott inskränkt bemärkelse, vore väl ett alldeles otillbörligt förfarande i ett ämne af så stor vikt. Ej blott från lagligt åtal inför rätta, utan från allt möjligt åtal har lagen velat freda majestätet; och ett annat ord fanns icke, hvarmed detta kunde tjenligen på en gång uttryckas, än det i hela sin allmänlighet här nyttjade ordet *åtal*.

Svårligen lär det undfalla någon tänkande, hvilken lifsfråga för friheten här blifvit vidrörd. Med Majestätets helgd tillintetgöres den lagbundna konungamakten, vare sig att den ersättes af envælde eller af laglös frihet (anarki), genom hvilken samhället upplöses. En sann vän af friheten har ej utan högsta oro kunnat se en lära spridas, hvilken så uppenbart innebär undergräfvande af denna lagbundna makt, med hvilken han tänkt sig den medborgerliga friheten i sitt land oskiljaktigt förknäad. Och vådan för friheten har förekommit honom desto större, som han icke ens varseblifvit i vår periodiska litteratur något yttradt ogillande af Aftonbladets åsigt, men väl sett äfven i andra tidningar yttranden, som dermed öfverensstämt, ehuru stridiga dessas politiska meningar varit mot Aftonbladets. För sin del förbehåller han sig, nu och för framtiden, öppen klanderrätt emot Konungens regering, allt som han kan finna fog att under laglig ansvarighet den utöfva, men förbehåller sig icke mindre kraftigt, att allt hvad han vid denna regerings åtgärder kan hafva att påminna må förstås såsom träffande endast och allenast Konungens rådgifvare, utan att han må behöfva sådant särskildt utmärka; hvaremot han erkänner sig ovilkorligen skyldig till majestätsbrott, derest han skulle understå sig att särskildt och uttryckligen mot Konungen framkomma med någon klandrande anmärkning, huru obetydlig den än måtte vara, och ehvad den rörde sjelfva regerings-systemet eller något mindre viktigt ämne, som förmoda-

des dermed icke omedelbarligen sammanhånga, och ehvad samma anmärkning vore framställd med den mest försigtiga anständighet eller låge mer eller mindre långt utom anständighetens gränser.

En vän af friheten måste önska, att svenska folket vid bedömande af sin regerings åtgärder må vänja sig att efter denna regel behandla Konungen och Dess rådgifvare — att nemligen alltid fästa uppmärksamheten uteslutande på dessa senare. Man måste önska den sanningen så visst omfattad af folkets öfvertygelse, som den är en klar och tillförlitlig sanning, att hvarje gång någon regeringens åtgärd träffas af befogadt klander, det är en missledning af Konungens ädla, fosterländska afsigter, som klandras, och att Hans rådgifvare ovilkorligen, med eller utan uppsåt, äro vållande till en sådan missledning. Man bör hoppas, att desse rådgifvare nu temligen kommit ifrån den vana, som under konung Carl den fjortondes tid irritat sig, att i enskilda umgänget, ej mindre än i all annan väg, undandraga sig skulden för hvad som hos regeringen förelupit, och skylla det på Konungen. Så oskyldigt detta förfarande säkerligen af vederbörande ansågs, så säkert är, att det var pligt-förgätet och högst oförsvarligt. Må en dylik förgätenhet af pligt och trohet aldrig mer återkomma! Och *nu* fordras att tillägga en annan önskan: må lika litet någon af regeringens män urskulda henne eller sig sjelf med skyldigheten att lyda allmänna opinionen, i hvad form denna än må hafva trängt sig på henne!

F. *Riksdagsmannafrihet.*

En början skall nu ske till begagnande af den förbehållna klanderrätten. — Liberalismen (ty så vill demokratiens utsväfning heta äfven på höjden af sin ofördragsamhet) liberalismen, sådan den är, när den söker annan frihet, än den lagens helgd förlänar, lemnar naturligtvis opåttalt ett förnärmande af friheten, som är ett verk af liberalismens egen inflytelse. Det tillhör en gammal lagbunden liberal, att uppträda mot ett sådant förnärmande.

Det ligger icke i en positif åtgärd det förnärmande, som åsyftas — ty att skilja en afsätlig embetsman från dess plats, under det han talar i riksförsamlingen, eller längre eller kortare tid derefter, är ej en öfverträdelse af lagen, således ej heller en förgripelse mot den lagbundna friheten — det ligger i den bemärkelse, som de sig kallande liberala tidningarna gifvit åt denna åtgärd, utan gensägelse af regeringen, (så vida deraf må kunna ledas någon följd, då ingen veterlig literär organ för regeringen finnes). Motivet till N. N:s entledigande från minister-befattningen i N. N. skall, enligt deras uppgift, hafva varit hämtadt från hans riksdagsmannas-verksamhet; och denna verksamhet har icke bestått i annat, än begagnande af hans rätt att under öfverläggningarna säga sin mening. Det var honom icke tillständigt, heter det, icke någon innehafvare af kronans förtroende-embeten tillständigt att i lagstiftningsfrågor sätta sig emot regeringens afsigter och förslag. När sådant likväl skedde; dröjde det icke länge, innan dessa tidningar började påyrka, att man måtte statuera exempel på de motspänstiga, låta dem upphöra att innehafva förtroende-embeten, då de ej ville instämma i regeringens tillkännagifna vilja. N. N. lät här af icke afskräcka sig; hans opposition mot vissa af regeringen understödda förslag blef oförändrad intill slutet; han innehade en särdeles vigtig diplomatisk plats, der regeringen i synnerhet behöfde en pålitlig, i dess styrelsegrunder införlifvad person; han var således en af dem, som företrädesvis borde falla offer för sin halsstarrighet; han föll, och de som tillstyrkt hans fall, prisa nu denna regeringens åtgärd på samma grunder, som de tillstyrkt den. Så motifverad, under förutsättning af motifveringens autenticitet, är det, som nämnde regeringsåtgärd här upptages till granskning.

Hvarje regering, säger man, gör bruk af sin makt att entlediga sina tjenare, när de icke efter önskan tillhandagå. Hvarken Palmerston eller Guizot bibehåller diplomater, som rösta mot regeringen. Och hvilken disharmoni, hvilken vanmakt, hvilken tvetydighet i hela dess förfarande skall ej uppkomma i en styrelse, motarbetad och förlamad af dess egna organer!

Autoritet är visserligen det förfärligaste af alla argumenter; och när autoriteten är så hög, som Palmerston's och

Guizots, vill den företrädesvis vara utan replik. Må man, det oaktadt, för ett ögonblick lemna dessa höga mönster å sido, och begynna med en liten reflexion, hämtad från förhållanden, som äro oss bättre bekanta.

Om statens tjenst beror så mycket deraf, att regeringen känner sina tjenares tänkesätt; behöfver då denna kännedom sträcka sig till allt, hvad statens tjenare tänka i alla möjliga ämnen — eller är det nog att veta, hvad de tänka i det ämne, hvars förvaltning blifvit dem af staten uppdragen? Då det förra uppenbarligen vore omöjligt att erhålla; lär det väl vara till det senare, som man inskränker sig, eller att utforska, hvad en tjensteman tänker om den förvaltningsgren, som honom blifvit anförtrodd eller skall anförtros. Lätt nog kan denna kännedom stå att erhålla, derest tjenstemannen vet, att han utan påföljd kan yppa sina tankar. Vet han deremot, att frittalighet härutinnan kan kosta honom tjensten eller eljest beröfva honom någon vigtig fördel; så blir hans trosbekännelse svårligen tillförlitlig, emedan hans fördel bjuder att bekänna sig endast till de läror, som han vet vara regeringen angenäma.

Häraf synes följa, att en regering, som vill styra tänkesätt och för sådant ändamål utspeja dem, hvilkas biträde hon begagnar, just derigenom sätter sig ur stånd att erfar, hvad hon efterspanar, och mest blottställer sig att icke känna dem, hon begagnar. En gång kan det lyckas att upptäcka en motståndare och aflägsna honom, i fall han nemligen sväfvat i okunnighet om påföljden af sin öppenhet, och sålunda gäckat sig sjelf med tillit till en fördragsam politik; men ett sådant gäckeri tager slut med detta ena exempel, hvilket upplyser de efterkommande och lär dem tystnad eller falskhet. Ett enda bedrägeri har skett till regeringens fördel — sjelf blir hon offer för de öfriga.

Hvartill då allt befattande med människors tänkesätt — desse människor må vara tjenstemän eller ej? Hvad kan man om dem veta annat, än deras handlingar? Man hålle sig då till dessa, och ingenting annat. En tjensteman har utfäst sig att i ett lagbundet samhälle lyda den lag, som utstakar hans tjenstebefattning. Han må ogilla denna lag, och yttra detta ogillande, huru öppet som helst; han är ej derföre en mindre

god tjänsteman, så länge han lyder samma lag. Såsom lagstiftare och ärlig man, arbetar han naturligtvis på dess upphäfvande; men så länge den gäller, lyder han, och det är nog.

Och nu tillämpningen häraf på N. N. Han har satt sig emot förändringar i landets lagar och grundlagar; han har häruti med riksdagsmannarätt uttalt sin öfvertygelse, änskönt skiljaktig från regeringens (och eljest fordrades dertill ingen riksdagsmannafrihet), han har ådagalagt ett konservatift tänkesätt, stridande mot det, som råder i de mest spridda s. k. liberala tidningarna, hvilka föregifvit sig hafva regeringen på sin sida. Att han härigenom skulle blottställas för regeringens onåd eller förlust af dess förtroende, har han ej bordt förmoda; och någon skiljaktighet från regeringens diplomatiska politik har han härmed ej varit i tillfälle att yppa. Om nu ock, för att behålla honom vid hans diplomatiska befattning, regeringen behöft känna hans tänkesätt i denna väg; så har ju något afseende på sådana tänkesätt icke ingått i motifveringen af hans entledigande. Hvilken politik är då i detta entledigande följd?

Samma politik, svarar man, efter hvilken Englands och Frankrikes diplomater rappelleras, när de sätta sig emot den ministère, som står i spetsen för ärendena. Ministèrens motståndare måste aflägsnas, för att icke göra hela styrelsen till en sjelfmotsägelse. — Men om sådant i England och Frankrike sker, utan att innebära en onödig förföljelse, ett tillfredsställande af personligt agg, hvilket ingalunda måtte vara efterdömligt för andra länders styrelser; så sker det endast i de fall, då de motspänstiga icke inskränka sig till fritt yttrande af sina meningar och afgifvande af sin röst i lagstiftande församlingen, utan derutöfver befatta sig med planer att bereda sig sjelfva eller sina anhängare platser i kabinettet, således rösta och arbeta mot framgången af ministèrens planer och förslag, utan afseende på deras beskaffenhet, endast derföre att de härleda sig från denna ministère och äro egnade att befästa eller upprätthålla dess inflytelse. Med så beskaffade motståndare kämpar naturligtvis hvarje ministère på lif och död. För sin fiendtlighets skull, icke för sina tänkesätt, måste de aflägsnas, och hvarje inflytande, så vidt möjligt är, dem betagas. Men ett sådant krig med motståndare får icke sträckas utöfver gränsen af ren nödvändighet. Att slösa med fiendtlighet

och föröka, utöfver behof, antalet af sina fiender, kan för in-
tet kabinet i något land vara rådligt; och förföljelser för blotta
tänkesätt måste med förderf återfalla på sina upphofsmän,
hvar helst de föröfvas, så länge frihet och rättvisa erkänns
för styrelse-grundsatser. Svårigen har något land — aldra-
minst det fattiga Sverige — så stort öfverflöd på utbildade
ämnen till dugliga tjenstemän, att styrelserne utan afsaknad
kunna stöta från sig huru många som helst af dessa och äf-
ventyra att få dem till verkliga motståndare, i stället för trog-
na, fastän sjelfständiga och fritaliga tjenare.

Hvarföre hafva då våra s. k. liberale så mycket ifrat för
N. N:s entledigande? Och hvarföre hafva de lyckats? De hafva
ju aldrig angifvit honom för någonting annat, än den fria ut-
öfningen af hans riksdagsmannarätt; och för hvad annat skulle
de kunnat angifva honom? Hvad är det då för ett exempel,
som de på honom fått statueradt? Ett exempel, som i fall det
verkar något, måste tysta munnen på ärliga riksdagsmän, och
förvandla till stumma ränkmakare så många af dem, som kun-
na dertill förvandlas. Ett exempel, hvars verkan, om den blir
någon, således måste ingifva regeringen sjelf misstroende till
alla dem, som bero af henne och icke ega mod och sjelförsä-
kelse nog att trotsa alla hinder för uttalande af en från hen-
nes skiljaktig åsigt — emedan alle de, som icke så göra, kun-
na misstänkas att af egennyttiga tuga eller ock tala emot sin öf-
vertygelse.

Imedertid är det gifvet, det sorgliga exemplet. För en
sann vän af regeringen och af friheten återstår endast den ön-
skan, att det må blifva ensamt i sitt slag, så att dess trolig-
gen förderfliga verkan må i möjligaste mätto inskränkas.

G. *Ministrars makt.*

Af fruktan för den lagbundna konungamakten har man
blifvit ledd äfven på den tanken, att den minister-styrelse, som
vore från henne oskiljaktig, skulle blifva en förtryckande makt.
Att gifva ministrar makt, vore ett oundgängligt vilkor för de-

ras ansvarighet; och så har äfven skett i Frankrike och England, men särdeles på senare stället, der t. ex. embetsmän äro underkastade ministrarnes godtycke, till- och afsättas af dem, icke af den regerande personen. Som nu ett sådant ministervälde måste vara högst förderfligt; så lyckönskar man vårt fädernesland att vara derifrån förskonadt, och befriar heddre ministrarna från ansvarighet, än man vill se dem utöfva ett välde af dylik beskaffenhet.

Man tyckes således föreställa sig, att ministrar måste hafva mindre del i beslut, som af regenten undertecknas, än i sådana, som de honom förutan utfärda. Denna föreställning är likväl grundlös, så vida ministrarne på intetdera sättet kunna vidtaga en åtgärd, som ej är af regenten gillad; och det låter ju icke tänka sig, att de skulle kunna det, då deras makt, förlänad af regenten, kan af honom fråntagas dem, hvilket ögonblick han finner godt.

Detta argument har redan ofta, men utan framgång, blifvit användt. Icke att man upptagit det till vederläggning; men man har lemnat det utan afseende. Vid hvarje tillfälle återkommer man till sin protest mot ministrars makt, och bevisar dermed, att deras ansvarighet vore förderflig.

Är nu lagbunden konungamakt utan ministrars ansvarighet omöjlig; så är, efter denna lära, ej heller någon sådan konungamakt att påtänka. Fruktan för minister-makten leder ovilkorligen till envälde eller republik. De gamle konservatife (som rättare torde kallas servile), hvilka genom injagande af denna fruktan, under förra regeringen, trott sig skydda monarkiska principen, vilja icke afstå från sin lära, om än ingen annan än republiken nu mera kan draga fördel deraf. De radikale kunna med liknöjdhet se ansvarighetens fall, så vida de hoppas hafva makten i sina händer.

Den verkliga ministermakten, i en verkligen lagbunden (konstitutionell) monarki, består deruti, att resignera, så snart man får befallningar, hvilka man anser sig icke böra eller kunna på sitt ansvar göra gällande, men att svara för alla dem, man gör gällande, genom deras utfärdande, vare sig blott med sin egen underskrift eller med regentens jemte sin egen. Sådant kan regenten vara, eller ministern vara så betrodd, att många beslut utfärdas utan speciel befallning, på oinskränkt

förtroende till ministern; men detta förebygges icke genom regentens underskrift; och aldraminst förebygges det genom envalde. Oskadligt kan det blifva genom ministerns lagliga ansvarighet, och på intet annat sätt.

I Sverige finnes en skugga af ministeriell ansvarighet, eller om man så behagar, en obestämbär fraktion deraf, bestående uti skyldigheten att föredraga, råda och reservera sig. Om, efter dessa formaliteter, ett regeringens beslut utkommer, i hög grad skadligt eller orättvist, med eller utan en eller flera rådgifvares hemliga tillstyrkan; så kan ingen för samma beslut ställas till ansvar. Men detta beslut kan icke utfärdas med underskrift endast af någon minister (rådgifvare) eller af flera sådana, utan det undertecknas alltid af Konungen. Det framträder icke såsom ett verk af ministeriell makt; och deri finner man en stor tillfredsställelse.

Det är i stället ett verk af någon, som icke ansvarar, hvem den ock må vara; och vägen är öppen att erhålla dylika beslut, huru många som helst, utan olägenhet för någon annan, än — nationen och Konungen. Men denna olägenhet, skulle den väl på något sätt ökas derigenom, att den ansvarsfrie rådgifvaren, som utfärdandet tillkommer och som i protokollet tecknat sin reservation, utfärdade beslutet endast i sitt namn, utan Konungens underskrift? Blev rådgifvaren derigenom mera eller mindre fri från ansvar? Eller hvad annat kunde derpå förloras?

Och betäffande storleken af den ministeriella makten: är det väl större makt, att utfärda endast beslut, för hvilka man måste ansvara, än att kunna utfärda äfven sådana, för hvilka man icke ansvarar? Eller består den större makten deruti, att kunna, utan regentens underskrift, utfärda beslut, för hvilka, i fall de innehålla annat, än hvad man vet regenten gilla, man måste vänta sig att genast blifva afsatt och se besluten upphäfda?

Hvar är då den makt, som man gifvit ministrar, för att göra dem ansvariga? — Kanhända består den deruti, att ministern måste ovilkorligen ansvara äfven för sådana beslut, som han afstyrkt, men ej funnit så viktiga, att han derföre trott sig böra resignera?

*) Konungamaktens ombärlighet för friheten har blifvit utförligare här ofvan behandlad. Här återstår att undersöka, huruvida och på hvad sätt en konungamakt är möjlig, som förtjenar namnet af makt, och således är någonting annat än folk-maktens tjenare, men icke derföre laglös och utöfvande obehindradt envælde. I ena fallet utgör hon endast en skugga af något, som skulle vara en motvigt mot folkmaktens utsväfningar, men är i sjelfva verket ingenting annat, än en statslyx, tjelande att gifva en viss glans åt de redskap, statsministrarna, hvilka af henne erhålla sina fullmakter, men af pluraliteten i folkrepresentationen sina verkliga utnämningar och entlediganden, allt eftersom de regera till nöjes eller icke. I andra fallet åter, eller om den maktegende regenten ej eger annat verkligt band på sin vilja, än denna vilja sjelf, äro de skenfagra kontrollerna fruktlösa, ministrars råd lätteligen illusoriska, deras ansvarighet förebyggd, när man behagar, utan att kosta dem någon uppoffring, och folkrepresentationen urståndsatt att något uträtta till befrämjande af en lagbunden styrelse.

Det är derföre icke underligt, om ett folk, som kallar sig fritt, vill till hvad pris som helst bringa ministrarna under ansvarighet och, i brist af annan utväg, dertill använder sin makt öfver beskattningen att tvinga kronan till val af sådana ministrar, som ej våga längre biträda regenten, än denne underkastar sig representationens vilja. Så har detta sig kallande lagbundna, i sjelfva verket obundna folkvalde uppstått, hvilket utom sin beskattningsmakt och sin rättmätiga andel i lagstiftningen äfven tillvällat sig hela styrelsemakten, utan att derföre formligen afskaffa konungamakten, hvars skugga man låtit bestå, under det dess verklighet finnes endast på papperet.

Lika liten förundran bör det väcka, om betraktandet af ett dylikt samhällsskick alstrar förtrytelse hos dem, som sålunda se friheten förvandlad i demokratiskt envælde, och tro sig begripa, huru sådant kunnat förebyggas, endast konungen fått utöfva en verklig makt. Men de underlåta att göra sig reda för möjligheten af en sådan makt, förenad med folkets frihet, utan att någon utväg finnes till hämmande af enväldets laglösa utbrott. De föreställa sig icke, att det från början

*) Det efterföljande är skrifvet år 1859.

härtill uttänkta medel, som ligger i ministrars ansvarighet, låter använda sig utan att tillintetgöra Konungens verkliga makt och bringa styrelsen under ett sådant beroende af folkrepresentationen, som nyss är beskrifvet. De tänka sig ingen utväg att göra Konungen oberoende af ministrarna, utan att göra dessa beroende af Konungen allena och fredlysa dem från all ansvarighet. Imedlertid synas de icke märka, att de kvarlemna hos representationen hela beskattningsmakten, hvilken ensam är tillräcklig att paralysera Konungamakten, och att om denna derefter vågar något försök att frigöra sig, hela vinsten af ministrarnes ansvarsfrihet då är, att regentens person står blottad och folkets missnöje drabbar ingen annan än honom.

Att förebygga godtycke hos regeringen, utan att derföre göra henne ovilkorligen beroende af folkmakten, det är problemet, som skall lösas. Man förklarar lösningen omöjlig, så länge Konungen är den, som tillsätter och afsätter ministrarna, emedan han då alltid kan förskaffa sig sådana, som göra honom till viljes, om icke en öfverlägsen makt hos representationen hindrar honom att tillsätta sådana, som icke äro henne lydiga. Detta hinder mot godtycket kan dock, i fall man vill hafva problemet löst, ersättas med ett annat, hvars verksamhet icke skäligen må förnekas. Jag menar ministrarnes ansvarighet. Men denna skall då vara verklig, icke kunna förebyggas genom reservationer. Man skall ej kunna i hemlighet understödja eller med Konungen vara ense om åtgärder, hvilka man i de formliga rådslagen motsäger, för att med protokollet deröfver freda sig från ansvar. Ty detta är icke att underkasta ministrarna äfventyret af regeringens laglösa företag, utan det är att lemna Konungen fredlös emot folkets missnöje, och endast bereda strafflöshet åt dem, som borde kunna straffas.

Utän tvifvel kan rättigheten att tillsätta och afsätta ministrarna bereda dem mycken svårighet att med all nödig frihet yttra sig; men veta de, att ingen ursäkt gifves, i fall de samtycka till regeringsåtgärderna: så hafva de intet skäl att förtiga sin mening, eller att icke yttra den på det enda sätt, hvarigenom den får någon betydelse, d. v. s. genom resignation i de fall, då de vilja undgå ansvarigheten. Visserligen kunna de i mycket foga sig efter Konungen, någon gång åtnöja sig med åtgärder, som de afstyrkt; men då måste de ock åtaga

sig ansvarighet för dessa åtgärder, aldrig åberopa sina reservationer, aldrig låta i protokoll anteckna dem. Vid sådant förhållande kan väl hända, att ministrar dels af tillgifvenhet för Konungen och dels af obenägenhet att lemna sina platser sätta sig i ansvar för hvad de i sjelfva verket icke gilla; men det bör icke förmodas, att de sålunda blottställa sig för saker af rätt svår eller vådlig beskaffenhet. Allvarligen måste de motarbeta Konungens möjliga benägenhet för sådana företag, för hvilka råfsten kunde bringa dem i sämre belägenhet, än den de ådraga sig genom sina embetens nedläggande. Lyckas det dem nu icke att öfvertyga sin herre i saker af den vigt, hvori de icke kunna eller icke våga frångå sin egen öfvertygelse; så måste de lemna honom i tillfälle att försöka om han kan förskaffa sig andra rådgifvare, mera benägna för hans eget föreställningssätt eller mindre nogräknade eller mindre upplysta om det äfventyr, de ådraga sig.

Om det kan sägas, att rådgifvarnes betydelse på detta sätt blir nog liten, hvilket dock svårigen inträffar i den mån, att vådliga missbruk af regeringsmakten kunna befaras; så torde det deremot vara temligen påtagligt, att konungamakten icke härigenom lider någon minskning i dess tillbörliga befogenhet att handhafva styrelsen. Endast godtycket afväpnas; och det låter knappast tänka sig, att en Konung, som håller sig inom gränsen af sin lagliga makt och sin förnuftiga bestämmelse, skulle sakna nödiga organer för sin verksamhet, sakna rådgifvare, som vågade biträda honom i en sjelfständig utöfning af hans för samhället och friheten oundgängliga rättigheter. Men för bevarande af denna sjelfständighet erfordras någonting helt annat, än undanrödjande af ministrarnes sannskyldiga ansvarighet, lika oundgänglig för skyddande af konungamaktens helgd, som för afböjande af dess missbruk. Det fordras icke att göra den ministeriella ansvarigheten betydelselös, men att verkligen ställa henne under lagen, icke under det rådande partiets godtycke. Folkets beskattningsrätt får icke så utöfvas, att regeringen derigenom förlorar all sjelfständighet och, vid äfventyr att förlora alla medel till verksamhet, nödsakas att underkasta sig hvarje segerande folkledares godtycke. Ty endast på denna väg är det, som regeringsmakten kan af folkmakten tillintet-

göras, och som detta påstås hafva inträffat i det fria Storbritannien, hvarest majoriteten i underhuset ovilkorligen skall hafva sin vilja fram och intet kabinett kan bibehålla sig längre, än det af majoriteten understödjes. Hvad som sålunda tvingar till ovilkorlig undergifvenhet, är nemligen ingenting annat, än förutsättningen, att ingen budget skulle af underhuset beviljas, i fall de ministrar, som komme att dermed hushålla, ej egde husets förtroende. Öfverallt, der man vill se hela makten i folkets händer, följer man detta exempel, och predikar om rättigheten att vägra skatter, såsom om frihetens yttersta tillflykt.

Säkerligen är det ock genom detta medel, som de engelske ministrarne blifvit bragte till undergifvenhet. Imedlertid återstår den frågan, om de verkligen behöft att låta sålunda tvinga sig. Man har deremot försökt ingen annan utväg än corruption; och sedan denna under mansåldrar haft framgång och vunnit häfd, har man upphört att påtänka och förmodligen funnit sig ur stånd att använda bättre medel för maktens räddning ur folkledarnes händer. Det har kommit derhän att partierna numera föga strida om politiska meningar såsom grunder för regeringssystemet, och på sin höjd agitationerna utgå från folkmassans anspråk på större andel i parlamentsmakten, men ej ens alltid behöfva att använda denna tillflykt, utan kunna inskränka sig till att helt enkelt förklara ledamöterna af kabinettet förlustiga förtroendet. Så snart detta förfaringsätt en gång kommit å bane, beqvämar sig naturligtvis hvarje minister att åtlyda en regel, som han sjelf har att tacka för sin uppkomst, och man bekymrar sig icke med den svåra frågan, huruvida annorlunda kunde vara och någon sjelfständighet blifva regeringens lott, i följd af egen förtjenst och värdighet, äfven utan ögonblicklig samdrägt med underhuset.

Tilläfvventyrs är det icke mera tid att i England väcka denna svåra fråga. Men kan den besvaras; så är det hos oss lyckligtvis ännu icke för sent. I England tror man icke mer på monarkiens möjlighet utan korrupcion. Ministrarne bibehålla sig icke genom politiska tänkesätt och dessas sorgfälliga utöfning, utan endast derigenom, att deras vänner styra parlamentsvalen; och så snart detta misslyckas, återgå ministrarne till oppositionen, hvarifrån de komme äro. Lyckan är, att i

följd af oppinionsmakten hvarken det ena partiet eller det andra vågar försöket att rigta styrelsen emot landets interesse, så vidt detta är af majoriteten klart insedt. Olyckan är, att man lika litet vågar försöka en politik, som syftade att hämma folkmaktens oupphörliga tillväxt, hvaraf den verkan är oundviklig, att pöbelväldet slutligen utplånar ända till skuggan af monarki, och derefter går den vanliga gången till sin förvandling. Så långt har demagogiens framgång hos oss ännu ej hunnit, och det är derföre, som här ännu kan vara lofligt att hoppas på någon annan möjlig utgång, än despotismen.

Skulle det än i dag hända, att budgeten verkligen vägrades af engelska Underhuset; så stode det att försöka, hvem som skulle längst kunna hålla ut, ministèren, som vägrade att afgå, eller de representanter, som vägrat anvisa tillgångar för statens behof. Hittills har, mig veterligen, ett sådant försök ej kommit å bane, då allt stadnat vid hot, hvaraf ministrarne låtit afskräcka sig, så snart de lidit nederlag i någon betydligare votering. Vore det likväl i sjelfva verket ingenting annat att befara, än statsinkomsternas upphörande; så skulle olägenheten häraf säkerligen drabba statens medlemmar i gemen, samt hvar och en isynnerhet, och ingalunda ministrarne allena. Blotta nyheten om en sådan tilldragelse måste komma att väcka en bestörtning, som förlamade statsmaskinens hela rörelse; och lång tid skulle visst icke behöfvast för att sätta den i fullkomlig oordning. Fonderna, i hvilka landets flesta, mer och mindre bemedlade invånare ega sina större eller mindre andelar, skulle falla i ett vanvärde under all beräkning, Hinduerna och öfriga Coloniers inbyggare icke dröja att uppresa hufvudet, näringarne afstadna, allmän oordning öfersvämman hela samhället, fiendtliga och afundsjuka makter begagna tillfället att fiska i grumligt vatten. Befunne sig nu vid allt detta kabinettet oförändradt; så kunde man väl svårligen tvifla, att dess kallelse till ett nytt parlament skulle blifva åtlydd, och underhuset så valdt, att det vore benäget till samhällets återställande, och följaktligen beviljande af dertill nödiga medel.

Visserligen kunde det dock gå ännu värre, ett allmänt uppror genast utbryta, det förhatliga kabinettet massakreras, sjelfva thronen omstörtas och den mest radikala revolution upplösa alla samhällsband. Ty utan tvifvel är Englands ställ-

ning i samma mån ömtåligare än hvarje annat folks, ju högre Englands rikedom och industriella utbildning står öfver alla andra länders. Allt sammanhänger der med det hela, och allt hvilar på samma bas af det helas fortfarande lif. Hvarje ögonblick som detta slocknar, förvandlar sig, så till sägandes, all varelse inom samhället, värdet af rikedomen förflyger och allt hvad som genom den består har ej mera något bestånd; men hvad är väl i England oberoende af rikedomen, af enskildas eller statens rikedom och kredit? En allmän förtviflan skulle då utbreda sig, så snart man finge erfaras, hvad en skattevägran verkligen har att betyda, i stället att endast fröjda sig åt den lyckliga verkan, som hotet dermed åstadkommit. Sannt är, att äfventyret af verklighetens framkallande vore stort å ömse sidor. Det kan blott icke medgifvas, att farhågan, i händelse af allvar, ej skulle sträcka sig äfven till ministrarnes motståndare, och att utgången skulle komma att bero deraf, hvilkendera sidan som mest litade på styrkan af sin ställning. Vore nu ministrarnas sak ren i sig sjelf och med sann statskloket beräknad, fast misskänd eller uppsåtligen bekämpad af illasinnade motståndare; så skulle det icke vara omöjligt, att desse ministrar för sin öfvertygelse och sitt hopp om slutlig rättvisa af det land, de ville tjena, vågade det allvarsamma äfventyret och stode fast för att afbida utgången af det halsbrytande försöket.

I en annan tid, innan England kommit till denna punkt af ömtålighet, hade äfventyret naturligtvis varit mindre. Bör det då icke hos hvarje annat folk också vara det? Om nu imedlertid skattväringens i fråga varande absolut dödande makt öfver kabinetterna ej kan emot de här anförda förhållanden försvaras; så kan man icke underlåta att fråga sig; är då denna folkets beskattningsrätt i sin grund så absolut och upphöjd öfver all annan rätt, att man ovilkorligen måste beklaga möjligheten af dess misslyckade användning? Detta frihetens palladium, hvars oemotståndlighet så litet betviflas, har det väl i sin natur och sitt upphof någonting så heligt och okränkbart att det förtjenar all den undergifvenhet, hvarmed det bemötes? Att härom anställa en undersökning, betraktas kanhända redan i förväg såsom mer än lofligt djerft, såsom i och för sig en förnärmelse af frihetens orthodoxi. Åtminstone blir det då nö-

digt att vid denna undersökning blicka något djupare in i samhällslärans rättsgrunder, än som hos de politiska publicisterna vanligt är. Må dock läsaren icke häraf låta afskräcka sig. Dessa rättsgrunder torde vara mindre tråkiga, än man tror.

Att allmänna utskylder ej få folket aftvingas, utan måste vara af folket frivilligt åtagna, är en lära, som antages vara grundad i sjelfva begreppet om eganderätt. Huruvida så är, måste naturligtvis bero af grunderna till sjelfva detta begrepp; och det måste således frågas: hvad är i sjelfva verket eganderätten och hvar ligger dess yttersta grund? För att svara härpå, bör man utan tvifvel eftersinna, på hvad sätt och under hvad vilkor det blir möjligt att någonting ega. Då lär man finna, att om det ock före samhällets tillvarelse kunnat hända, att man tillegnade sig någonting med alla andras uteslutande, det dock aldrig förr blef möjligt att härtill vinna alla andras vitsord, än när ett samhälle uppkommit, som förde allas talan. Om nu förvärfva och ega, ej vill säga att endast tillegna sig, utan dertill fordras, att tillegnandet sker på ett sätt, som äfven af andra godkännes; så kan man aldrig fordra att vara rättmätig egare, om icke för sådan erkänd af ett samhälle, som kan tala i allas namn, d. v. s. stifta lag, hvarigenom eganderätt göres gällande, och vilkoren för dess åtnjutande stadgas. Om vidare ett bland de outhärliga vilkoren är, att sjelfva samhället skall upprätthållas, men detta ej kan ske utan en styrelse, hvars underhåll kräfver kostnader; så måste tillgång beredas för dessa kostnaders afbördande, derest icke samhället och styrelsen skola försvinna, och således äfven eganderättens skydd upphöra.

Hvarken att undandraga sig skattskyldighet till staten eller att egenmyndigt bestämma storleken af sin andel i statsbördorna, har då medborgaren någon större rätt, än att fritaga sig från skyldigheten att i öfrigt efterleva samhällets lagar och fullgöra dess fordringar. Hvad samhället i skatt fordrar, och huru dess utgörande skall fördelas imellan dess medlemmar, tillhör efter rättsgrund äfvenså väl den allmänna lagstiftningen att afgöra, som att stifta lag i hvarje annat ämne. I hvarje sådant ämne, och ej mindre i beskattnings-frågor än andra, beslutar ett lagstiftande folk, icke efter hvarje individs godtfinnande, utan genom den delegation af folket, som i föreskrifven ordning blif-

vit vald att utöfva folkets lagstiftningsmakt. Och när en enväldsregent inkräktar all annan makt i samhället, syndar han icke svårare mot rättsgrund derigenom, att han egenmäktigt påbjuder skatter, än genom utfärdande af andra godtyckliga lagar. När makten åter är delad imellan folk och regering, vore det ingalunda stridande mot rättsgrund, om en för framtiden beviljad statsinkomst aldrig kunde afskaffas utan regeringens bifall.

Af ålder har i Sverige, och troligen äfven i andra länder, statsverket varit försedt med ständiga tillgångar, som motsvarat dess måttliga behof, utan årliga tillskott från folket. Sådana ständiga statsinkomster kunna i Sverige icke afskaffas utan Konungens bifall; och de finnas ännu kvar till ett icke obetydligt belopp, bestående dels i grundskatter och dels uti inkomster af kronans utarrenderade egendommar och lägenheter. Vore dessa statens tillgångar ännu tillräckliga för dess behof; så vore kronans rådgifvare här befriade från räddhågan att bortdrivas genom ständers vägran att utgöra skatterna. Men som behofven i senare tider stigit, och årliga tillskott oundgängligen tarvas för statens bestånd; så har folkmakten kommit i tillfälle att låta bristens fyllande bero af ett samtycke vid hvarje riksdag, i stället att föröka de ständiga, af ny bevillning icke beroende utskylderna. Som nu ett af Konungen vägradt bifall härtill ej skulle afhjelpa olägenheten, då ett påbjudande af nya utskylder eller af gamlas fortfarande utöfver den för dem bestämda tid, vore ett stiftande af ny lag utan ständers bifall; så finner sig regeringen nödsakad att för hvarje gång åtnöjas med hvad ständerna bevilja till fyllande af hvad som brister efter användande af de ständiga statsinkomsterna. Här af uppkommer den angifna räddhågan, hvilken visst icke är alldeles grundlös, men hvars grund tål att något närmare betraktas.

De största af bevillning beroende inkomstkällorna äro tullmedlen och bränvinsskatten. Om ständerne skulle besluta afskaffande af dessa utskylder; så låge det i regeringens ekonomiska lagstiftningsmakt att förbjuda nationen drifva handel och tillverka bränvin. Å ena sidan kunde väl de missnöjde häremot anföra ombärligheten af handel och bränvin; men å den andra kunde dem förhållas den icke mindre ombärligheten

af fullmedel och bränvinsskatt. Hvar låge då skulden till allt det onda, som från förhållandet torde härröra? Detta måste väl ankomma derpå, hvilkendera af de stridande makterna med sitt steg åsyftat större samhällsgagn och haft utsigt att deri lyckas. Ty sådan skulle visserligen ställningen kunnat vara, att man trott sig befrämja allmänt gagn genom regeringens störtande; och då hade bevillingens afslående kunnat vara välbetänkt. Hade åter detta icke varit fallet; så gäfves ingen ursäkt för ständernes förfarande. Och i allt fall måste regeringens fel sökas längre tillbaka; ty hvad den nu företagit hade endast inneburit ett till nödvärn gjordt bruk af sin lagliga makt, hvarigenom den icke ökat sin skuld. Emedlertid stode det ofelbart att förutse, det missnöje öfver ena eller andra maktens steg eller öfver bådas ofördröjligen måste medföra folkrörelser; och då gällde det att pröfva, på hvilkendera sidan framgången skulle stadna och huru förtjent den vore.

Äfven under förutsättning af en styrelse, som egde det medvetande både af en god sak och af kraft att förfäkta den, hvilket erfodrades för att kunna förnuftigtvis våga det yttersta, låter det sig dock svårligen tänka, att å regeringens sida någon annan utväg gjorde tillfyllest, än att vid ständernas åtskiljande, så snart detta lagligen kunde ega rum, en proklamation till folket utfärdades, hvarigenom, så skyndsamt som möjligt, ny riksdag sammankallades, för att antingen bevilja de nödiga stats-utskylderna eller ock annorlunda förfoga om rikets styrelse, då Konungen måste nedlägga densamma, emedan hvarken hans pligt tillåte honom att föra den annorlunda än han det gjort, eller dess fortsättande kunde ske utan nödiga medel för statsbehovens fyllande. Han ämnade således icke entlediga de rådgifvare, som biträdt honom i hans närvarande regerings-system, hvilket de åtagit sig att inför de kommande ständerna försvara; och ville han imedlertid använda de medel och den makt, som honom lagligen tillkommer, för att upprätthålla ordningen och dämpa de försök, som till störande deraf möjligen komme å bane. Vid den påföljande riksdagen skulle det troligen komma att visa sig om de föregående ständernes missnöje varit grundadt och af sådan vigt, att den erbjudna revolutionen kunde med folkets bifall vidtagas. I annat fall borde ingenting svårare kunna hända, än att konstitu-

tions-utskottet utöfvade sin anmärkningsrätt mot ministrarna och förordnade emot dem det åtal, hvartill fog funnes. Men ett upprepadt försök att bortdrifva dem genom vägrad bevillning finge icke bemötas annorlunda, än som utlofvadt blifvit. De lagliga samhällsbanden vore upplösta; och revolutionen *), i sjelfva verket för hand, skulle svårligen kunna döljas genom den ena stasmaktens skenbara bibehållande, sedan den frivilligt underkastat sig tillintetgörelse och den andras obegränsade öfvervalde. Men kunde ock verkligheten på detta sätt döljas; så skulle dock sådant tjena till intet gagn; och bättre vore utan tvifvel, att förhållandet visade sig i sin verkliga gestalt. Det falska skenet åstadkommer ingen bättre verkan, än att den makt, som verkligen råder, skjuter framför sig skuggan af en annan, som får bära skulden för allt, hvartill den förra icke vill erkänna sig skyldig.

Svårligen borde det förmodas, att en statshvälfning på nu beskrifna sätt skulle uppkomma under ministrar, som förtjente allmänt förtroende. Likväl vore det icke omöjligt, att ett väl begagnadt missnöje t. ex. öfver vägrad sanktion på en ny riksdagsordning med allmänna val, eller på ett förslag om afskaffande af Konungens veto eller af hans ekonomiska lagstiftningsmakt kunde bringa ständernas majoritet eller deras förstärkta utskott derhän, att inga skatter beviljades, änskönt med äfventyr, att hela samhället omedelbarligen fölle under demagogernas makt. Just denna utgång kunde vara af de mest betrodda ledarne åsyftad; och om folket, efter derom erhållen varning, icke besinnade sig, utan fortfore att välja demagoger, som upprätt-hölle de förras beslut, så vore väl troligen ingen annan utväg användbar än att låta den vilja råda, hvilken så starkt uttalat sig såsom den allmänna. Folket finge efter sina ledares tillstyrkan smaka »någon liten tids anarki» och se sig om, hvad bäst vore att vidare försöka. I ministrarnes förfarande vore deremot ingenting att klandra, så länge det erkändes, att hvad de gjort, hade de varit pligtige att göra. De vore aldrig kallade att lyda folkuppviglare och med dem stämpla om deras värde och konungamaktens undergång. Att gifva denna makt till spillo hade varit af dem vida oförsvarligare handladt, än

*) nemligen Konungens abdikation.

att för dess upprätthållande tillstyrka det äfventyr, för hvilket dess innehafvare frivilligt blottstält sig.

Af allt hvad nu är anfördt, torde det visa sig, att hvarken en Konungs eller Dess ministrars kallelse är en sak att leka med. Sådant kommer deraf, att styrelsen öfver ett folk aldrig är en leksak. De, som hos oss försvara hvad de kalla fullmyndig konungamakt, och frukta att se den bindas af ministrar, bäfva icke för det äfventyr, som dessas feghet eller oskicklighet ådrager Konungen, utan de bäfva för den olägenhet, ministrarne komme att vidkännas, om de skulle lemna sina goda tjänster, hvarje gång de icke vilja ansvara för beslut, som de utfärdat. Hvilket svalg som skiljer denna maklighets- och hushållnings-maxim, denna menlösa omvårdnad om sina lugna statsrådsplatser, från den moraliska lyftning, det hjerta för Konung och fosterland, som höfves en sannskyldig konungarådgifvare, och utan hvilka man icke ens fattar betydelsen af dess kall! Det är sannt, att denna lyftning till ära och försakelse är sällsynt och bortfrätes alldeles i vällefnadens försoffning. Sin näring finner den endast i en upplysning, som begriper, hvad samhället och vi alle äfventyre, när ingen mer vågar något för allmän välfärd. Om och huru denna upplysning skall komma, kan här icke blifva föremål för undersökning. Till dess framkallande är imedlertid nödvändigt att veta, det den ej kan umbäras; och detta vetande lärer således aldrig kunna anses alldeles onyttigt.

Vännerna af den obundna konungamakten lära väl icke förneka att i de fall, der Konungens beslut, oaktadt de kraftiga föreställningarna, kunde blifva stridande mot regeringsformen, det är föredraganden förbudet att sådant beslut utfärda, och att det utan hans kontrasignation icke gäller. Men de fagna sig uttryckligen, att tillämpningen af en sann ansvarighetsprincip stadnat vid denna förknappning, och de ogilla ej ens den förfalskning, som principen i och med detsamma undergått, då grundlagen ej blott tillåtit, utan ålagt föredraganden, att nedlägga embetet och det ej förr återtaga, än Rikets Ständer hans förhållande pröfvat och gillat, berättigande honom att intill dess bibehålla hela lönen. Härigenom är visserligen införd en bestämd ansvarighet för hvarje mot regeringsformen

stridande beslut, som verkligen utkommit med behörig kontrastation; och vid anklagelse mot kontrastationens böra väl icke hans möjligen gjorda kraftiga föreställningar komma honom synnerligen till godo, ehuru det ej heller är honom betaget att återropa dem, och hela öfverläggningen i statsrådet för öfrigt måste blottas, såvida öfrige ledamöterna vilja freda sig från delaktighet i det klandrade beslutet. Ehvad således den åtalade kontrastationen allena eller öfriga rådgifvarnes delaktighet derjemte bestraffas eller ej; så är alltid den oundvikliga följderna den, att rådslagen måste komma i dagen och rådgifvarne sättas i tillfälle att urskulda sig på Konungens bekostnad med sina kraftiga föreställningar, der dylika blifvit gjorda. I de fall åter, då referenten nedlagt embetet och vägrat under-teckna, men icke känner sig af heder förbunden att lemna obegagnad fördelen af lörens bibehållande och af den seger, han hos Ständerna kan vinna öfver sin Konung, måste hos dem anställas och förmodligen genom deras Konstitutionsutskott, men i hittills okänd ordning utföras en formlig undersökning, till grund för Ständernes pröfning, huruvida föredragandens förhållande skall gillas, och följaktligen skulden, fastän icke ansvarigheten, hvila på Konungen.

Lemnom derhän, huru det skall tillgå med lörens utbekommande: om den skall sökas i Statskontoret, med företeende af bevis om Konungens icke utgifna beslut och om de gjorda kraftiga föreställningarna; om dessas kraft skall af Statskontoret godkännas, eller ock utbetalningen ske, utan afseende på deras tillvarelse och halt, ehuru det förutsättes, att de äro gjorda, och lören icke bestås för blotta nedläggningen af embetet. Men dessa frågor äro ej de enda, som framkallas af försöket att föreställa sig, huru det skulle tillgå, derest någonsin det snillrika påfundet komme att gå i verkställighet. Tagges det för afgjort, att Konungen, efter det motstånd han rönt, ej mer skall påyrka sitt besluts utfärdande; se då upphörer bekymret. Händer åter, hvad som icke är förbudet, att Konungen låter sin afgångna rådgifvares efterträdare undergå samma prof, och denna lika ärofullt genomgår det; men Konungen, ändock icke öfvertygad, fortfar att påyrka beslutets utfärdande, huru ofta skall försöket kunna upprepas, innan

man är förvissad, att ändamålet är vunnet? Vinnes det deremot icke, utan en efterträdare beqvämar sig att låta Konungens vilja gå i fullbordan; hvartill tjente då lörens eller *de många lönernas bibehållande*? Till skandal visserligen, men för öfrigt icke till något verksamare medel att skydda regeringssättet och statsförfattningen, än som skulle ligga i det enkla budet, att en hvar ansvarar för den åtgärd, som under hans tjenstgöring i egenskap af rådgifvare blifvit beslutet. Att underlätta resignationen är icke att förhöja dess värde. Ju mindre uppoffring resignanten gör, desto mindre gör han att dermed förtjena förtroende för sitt råd.

Och för all den nu beskrifna och annan dylik förödmjukelse inleder man Konungen att blottställa sig genom att förespegla honom ett önskansvärdt oberoende af ministrars valde, förödmjukelsen af deras förmynderskap, nödvändigheten att sjelf allena besluta! Det vore då kanhända illa, om han blefve mindre sjelfrådig efter rådplägning med män af ära, alltid färdiga att med uppoffring af sina platser i hvarje sak af vigt besegla sina råd, när de icke antoges? Visserligen skall han allena besluta, och ej annorlunda än genom fri öfvertygelse bringas att rätta sig efter sina ministrar, så länge han derifrån ej hindras af någonting annat än dem, och de af honom tillsättas och afsättas. Men om det förhållande inträffar, hvilket den obundna maktens förfäktare så mycket frukta, att ministrarne måste vika för folkmakten; skola då icke deras kraftiga föreställningar förstärka motståndet mot Konungen, och det i stället blifva han, som måste gifva vika? Skall vid ett sådant förhållande Konungens sjelfständighet på något sätt kunna räddas; utan tvifvel måste det ske derigenom, att ministrarne fulleligen och fritt och utan all reservation ansvara för allt, hvad som klandras i regeringens åtgärder. Under lyckligare förhållanden åter är för ingen del att befara, det Konungen för ministrarnes skull utöfvar mindre makt, än han sjelf vill. Allt pladder åter i motsatt riktning om behovet af ministrars delaktighet i konungamakten och om »allenastyrandets» fördömlighet upplöser sig i bokställig motsägelse mot Regeringsformen och i anspråk på folkrepresentationens allenastyrande valde.

Att göra konungamakten på en gång lagbunden och själfständig, kan blott på ett sätt blifva möjligt. Ministrarnes ansvarighet skall vara verklig, sträcka sig till allt, hvad under deras rådslag blifvit beslutet, och kunna i verkligheten göras gällande. Hvem säger, att denna typ skall i sin fulla idealitet kunna uppnås? Fullkomligt gifves ingenting i verkligheten; och likväl kan verklighet ej umbäras. På förbättring måste idkeligen arbetas i hvarje väg, men ärendenas gång kan imedlertid ej afbrytas. Skall ansvarighet göras gällande; så är första behovet en domstol. Riksrätten förtjenar ej det namnet. Högsta Domstolen är eller bör blifva, hvad behovet fordrar; och den må här döma in pleno. Tildess en sådan ändring inträffar, gifves intet annat hopp än det som aldrig bör saknas, att åtminstone Konungen skonas af sina rådgifvare, och ingenting af deras kraftiga (eller kraftlösa) föreställningar någonsin upptages i protokoll eller för någon menniska yppas, utan den enda påföljden af fruktlösa råd kommer att blifva resignationer, så att det aldrig behöfver frågas, om ett beslut är gilladt eller ej af dem, som det öfvervarit.

Kallar man detta för mycket begärdt; hvad skall man då säga, om det yrkas, att hvarje innehafvare af förtroendeembete, hvilken ej kan behålla sin plats, utan att ovilkorligen lyda, är skyldig att lemna den, så snart man af honom fordrar, hvad han ej kan åstadkomma utan att åsidosätta hederns fordringar eller Konungens sanna fördel? Och likväl är detta hvarken mer eller mindre än samvetspligt för hvarje embetsman, som ej på annat sätt kan undgå att göra sig till redskap för förderfliga företag.

Dessa nyaste tankar kunna vid första påseendet förekomma ännu mer politiskt paradoxa, än de äldre betraktelserna. De äro dock i själfva verket ingenting annat än den yttersta bevisningen för möjligheten af ett lagbundet monarkiskt regeringssätt. Har man hitintills tänkt sig ett sådant, utan att tänka det bygd på det här tecknade *veto* äfven i beskattningsfrågor;

så kan man icke begripligen hafva lyckats att fullända tankegången i sin lärobyggnad. Så visst som monarkiens sak är förlorad, i fall henne fränkännes allt deltagande i beskattningsmakten, så nödvändigt är det ock, att hennes anhängare icke uppsåtligen tillsluta ögonen för de fordringar, hvaraf hennes möjlighet beror. Är hennes bestånd dessa förutan omöjligt; så gagnar det föga att blända sig sjelf och förskaffa henne någon tids prekär fortsättning af hennes tillvarelse. Skall hon dock nödvändigt en gång ramla; så kan förlängningen af hennes vacklande bestånd endast tjena att alltjemt försämra henne. Är hennes bestånd för alltid icke att påräkna; så kunna dess verkningar troligen ej heller vara i längden önskansvärda.

Hela den djerfva paradoxen är då i sjelfva verket ingenting annat än en ren nödvändighet, eller ock vore den derpå byggda läran aldeles falsk. Med skarpare gräns är ej republiken skild från den lagbundna monarkien, än denna från enväldet. Enväldet och republiken likna hvarandra deruti, att de vidkännas ingen delning af makten; och följaktligen beskatta de äfven hvar sina undersåter med oinskränkt och kontrollfri makt. Inskränkning och kontroll af beskattningsrätten äro icke möjliga i något annat hitintills känt regeringssätt, än i den lagbundna monarkien. Nöjer sig det demokratiska elementet icke förr, än det får i sin hand fullt envælde öfver beskattningen; så må det ej heller nekas, att det i och med detsamma befriar sig från allt beroende och kan stå tillsammans endast med ett sken af konungamakt, men icke med dess verkliga tillvarelse. Vilja åter konungamaktens försvarare undandraga hennes organer den lagliga ansvarigheten för alla hennes handlingar; så är det fåfängt att neka, det hon upphörer att vara lagbunden, ehuru äfven såsom laglös hennes tillvarelse ej kan blifva långvarig, derest hon icke tillskansar sig äfven makten att utan redovisning ålägga och uppbära skatter.

Den grundval på hvilken monarki och folkmakta kunna med trygghet hvila tillsammans, är ingenderas envælde öfver beskattningen, mer än i något annat ämne, men den är beggenderas lika trygghet mot ett sådant envælde. Folkmakten måste vara förvissad, att utan hennes bifall ingen ny pålaga folket affordras; och regeringen måste vara lika förvissad att de

för hennes bestånd nödvändiga medel icke utan hennes bifall indragas, sedan de blifvit i behörig ordning beviljade. Detta är det som förf. uti det nyare tillägget till sina äldre betraktelser sökt ådagalägga; och om han häri ej bedragit sig, så har han dermed fyllt en lucka i den lagbundna monarkiens lärobyggnad.

Innehåll.

Anmälan. Skilnad imellan skolastisk filosofi och filosofisk upplysning	sid. 1.
--	------------

FÖRRA DELEN,

innehållande kritik öfver den nya Statslärans Grundlinier. Ett ord om grundliniernas konstruktion	5.
--	----

Detaljerna begynnas med grundliniernas

FÖRSTA AFDELNING.

KAP. I. <i>Om statens allmännaste begrepp</i>	6.
Huruvida en stat kan blifva ett lefvande eller sjelfmedvetande och organiskt väsende.....	"
Huruvida hr B:s statstheori är stationär eller ej	11.
KAP. II. <i>Om statens grund och ändamål</i>	12.
„Statens närmaste grund skall vara hans eget eviga väsende, hans idé, hvilken genom sin närvaro i menniskan förmår henne att i och för sig eller i sitt medvetande och sin värld förverkliga honom”	"
Statens yttersta grund förlägges utom naturen och alla människans drifter och anlag	13.
Något om härledandet af all rätt, således äfven statens och människans inbördes rätt, från hennes högre natur	15.
Det Boströmska statsbegreppets förhållande till perfektibiliteten.....	17.
Kan det nekas, att staten verkar omedelbart på det sinnliga för att ombilda detta till organ eller medel för förnuftet?	18.

	sid.
KAP. III. <i>Historiska åsigter om statens grund och ändamål</i>	19.
KAP. IV. <i>Om statens lag</i>	"
Kan denna vara evig och oföränderlig?	"
Ytterligare i frågan, huruvida staten kan omedelbarligen verka på de sinnliga individerna	"
Är det ett misslyckadt försök att härleda de juridiska lagarna från den menkliga individen?	20.
Särskilda slag af praktiska lagar påstås fordra särskilda slag af ändtligt förnuftiga väsenden	"
Försök till naturrättens försvar	"
Denna rätt har blifvit följd i utförande af så många verldshändelser, hvilka i alla tidevarf vunnit bifall och tillvägabragt den befintliga odlingen	22.
Att hvarje person måste stifta sin lag för sig sjelf, utan att någon annan kan eller får stifta den för honom.....	23.
KAP. V. <i>Om rätt i staten eller statens rätt</i>	24.
Kunna omyndiga personer icke ega actuala rättigheter?	"
Är det sannt, att staten i den privata personen ser ingenting annat än ett af sina organer?.....	25.
KAP. VI. <i>Om statens makt eller statsmakten</i>	"
Hvem eger statens makt?.....	"
Huruvida en obegränsad makt är möjlig	26.
Frågan om maktens ursprung.....	27.
Är det nödvändigt, att makten, såsom odelbar, innehafves af en enda personlighet, vare sig individuel eller generel?	28.
Kan endast monarkien vara det egentliga objektet för filosofiska statsrätten?.....	29.
Är det sannt att någon person med sin familj kan fullkomligt befrias från alla privata intressen?	"
KAP. VII. <i>Om statens förvaltning eller statsförvaltningen</i>	31.
KAP. VIII. <i>Om statens förvaltare eller monarken</i>	33.
Rätta betydelsen af satsen om monarkens rätt att ensam utöfva hela makten.....	"
Monarkens legitimitet	"
Hvad vill det säga, att den skall vara förnuftsgiltig?... ..	"

	sid.
eller att regeringsrätten skall vara faktiskt utöfvad till statens förnuftiga ändamål?	33.
eller att folket skall hafva uttryckligen eller tyst erkänt dessa två vilkors verklighet?	34.
Något om Bourboniska husets åttahundraåriga rätt till franska thronen	35.
Laglikmätighet synes då vara, hvad som erfordras, i stället för blott förnuftsgiltighet, för att åstadkomma legitimitet	36.
Så blir äfven valrätt legitim	"
Ett ord om den omtvistade giltigheten af sista valet i Frankrike	"
Benämningen regentval utdömd af hr B:m	38.
Maktens åtkomst genom occupation	"
Ytterligare om sättet att hos monarken förebygga de privata intressena	40.
Huru skall det tillgå när regeringsrätt förverkas, om aldrig någon dethronisering eller revolution får ega rum?	"
Men om rättmätiga revolutioner finnas; icke kunna de vara att förblanda med de brottsliga?	41.
Huruvida statsrätten gäller för beggedera	42.
Är det endast af privata personer, som de kunna företagas?	"
Hvad Sveriges statsförfattning gjort till deras förebyggande	"
KAP. IX. <i>Om monarkens rättigheter</i>	43.
Är det sannt, att presten i protestantisk kyrka föreställer Gudomlighetens organ och är dominerande vid gudstjensten?	"
Kan monarken vara skyldig att verkställa lagar, som han ogillar?	"
Kan monarken sägas vara den egentlige domaren vid alla domstolar eller ens vid någondera?	45.
KAP. X. <i>Om monarkens organer</i>	46.
De få enligt hr B:m hvarken heta eller vara statsministrar, statsråd eller monarkens rådgifvare	"
Billigtvis tillåtes dem blott att gå monarken tillhanda	

	sid.
med alla möjliga upplysningar och säga sin mening om hvad ändamålsenligast kan göras.....	48.
Hvarken domare eller andra tjänstemän kunna, enligt grundlinierna, vara oafsättliga	"
Om skyldigheten att lyda olagliga befallningar	"
KAP. XI. <i>Om statens medborgare och folk</i>	49.
Att blifva politiskt missgynnad för en lefnadsriktning, som ej ådrager lagligt straff, eller för kända politiska tänkesätt, är en af de satser, som hr B:m gillar.....	"
KAP. XII. <i>Om folkets allmännaste organer</i>	50.
Den viktiga frågan, huru man får valen af representanter verkställda med minsta möjliga korrupsion, har här ej kunnat finna plats, då sjelfva valen utdömas	"
Klassval äro härtill det enda hittills kända medel.....	51.
Idéer till ett öfverhus	52.
Ett på börd eller rikedom grundadt är nu mera omöjligt.	53.
Yttersta grunden till hr B:s ståndsfördelning	"
Och särskildt beträffande adeln	54.
KAP. XIII. <i>Om Folkets rättigheter i staten</i>	55.
Kan ett folk vara omyndigt?	56.
för brist på erforderlig allmännare mensklig och politisk bildning?.....	"
(Prof hämtade från franska historien)	58.
för brist på enhet i språk?	60.
för brist på enhet i interessen i följd af statens origina- liga uppkomst och utbildning?	61.
genom fordrandet af ett representationssätt, som är förnuftsstridigt?	62.
genom oförmåga att erforderligt begagna fullmyndig- heten, när den varit vunen och medgifven?	63.
Folkets absoluta veto sträcker sig enligt grundlinierna till allt, som strider mot statens förnuftiga ändamål ...	64.
Utän att folket tillerkännes rätt att beskatta sig sjelft, antages dock af hr B:m att utskylderna ej kunna blifva större än folket vill hafva dem	65.
KAP. XIV <i>Om statens författning</i>	66.
KAP. XV. <i>Om statsförfattningars indelning</i>	67.
Med allt absolut veto och all petitions-rätt i lagstiftning	

	sid.
och förvaltning, får dock folket icke kallas i lagstiftningen deltagande	67.
KAP. XVI. <i>Om stats-författningars förändrande</i>	69.
Har folkrepresentationen något annat ändamål än att hvar och en må kunna i sitt yrke fullgöra sina skyldigheter?	70.
Huruvida det förnuftiga lifvet sjelfmant utvecklas och gör gällande sin bestämda form	71.
En större förmåga och vishet, än man kan vänta sig af någon dödlig, skall erfordras bland annat till läroverkens reformerande	”

ANDRA AFDELNINGEN.

KAP. III. <i>Om den inskränkta monarkien i allmänhet.</i>	72.
Är opposition en skam ej blott för oppositionsmannen, utan ock för representationen och folket i det hela?	73.
KAP. IV. <i>Om monarken i den inskränkta monarkien</i>	74.
När ministrar ej kunna instämma i monarkens beslut, böra de derföre ovilkorligen frånträda sin befattning?	75.
Skilnad imellan kabinettsfrågor och mindre betydliga	”
Ministrars sjelfständighet	”
KAP. V. <i>Om representation i allmänhet</i>	76.
Detta kapitel af en lärobok, håller det sig inom lärarekallets sfer?	77.
Hvad begrepp fäster man vid en representation, hvori representanten skall innehafva den representerades alla pligter och rättigheter?	”
Är ingen folkrepresentation möjlig, utan att antaga denna betydelse deraf?	”
De representerade skola endast kunna vara de ändligt förnuftiga väsenden, hvilka man rätteligen kallar menskliga samhällen eller samfund	80.
Fysiska personer eller enskilda menniskor anses icke kunna representeras — ej heller sådana enheter af menniskor, som folksamlingar, bolag etc.	81.
Huru tillgår då att finna en representation?	82.

	sid.
Uppdrag till representation kan icke lemnas genom fullmakt eller beslutas genom val	82.
Något om omyndigas rätt	84.
KAP. VI. Om falska former af folk-representation i staten	"
Rätta skilnaden imellan enkammar- och tvåkammarsystemet	"
Svenska ständsinrättningen är ett enkammarssystem.....	"
Umbärligheten af upplysning i en folkrepresentation ...	88.
KAP. VII. Om den sanna folkrepresentationen	"
Svenska ständsinrättningen torde förtjena något bättre försvar	"
Sammandrag af de här förekommande satserna, åtföljda af knapphändiga noter.....	89.
KAP. VIII. Om fyrståndsrepresentationens fördelar och förmenta olägenheter	92.
En folkmakt utan upplysning, skulle den tjena till något?	93.
Kan upplysningen icke saknas i vår ständsinrättning?	"
Ytterligare olägenheter i denna ständsinrättning, okända för hr B:m	94.
Dit hörer icke den verkliga existerande census, som hr B:m fördömer och icke varseblifver.....	96.
Är det sannt att statens tjenstemän icke äro representerade?.....	97.
Om ett beslut fattas rättsgiltigt endast af trenne stånd, skall det dock alltid vara lika förmånligt för det fjerde, som för de öfriga	98.
Något om arbetets öfverklagade långsamhet i utskotten. Låter det sig göra, att regeringen i förskott kungör sitt ogillande af de motioner, som hon icke ämnar bifalla?	99.
KAP. IX. Några grundsatser för folkrepresentationens verksamhet	101.
Försvar af grundskatterna	"
Är det rätt att monarken fullföljer ett annat ändamål än representationen?.....	"
Ett fall der monarken förmenas kunna handla utan ministrar, ehuru det är ett ganska viktigt fall.....	102.

	sid.
Äro läroverken inrättade hufvudsakligen med det andliga ståndets egna medel?	102.
Allmänna undervisningens och upplysningens sak, är den företrädesvis en rättighet för andliga ståndet?	103.
Prestväldets yttersta grundval	"
KAP. X. <i>Om republiker</i>	105.
Rätten kan i och för republiker aldrig blifva den bestämmande samhällsprincipen	"
Har den då aldrig det varit?	"
Slutreflexion öfver den fulländade granskningen.....	107.
Gifves det en möjlighet att tillbörligen sköta den akademiska undervisningen i rättsfilosofien under förevärande brist på vetenskapliga arbeten i detta ämne? ...	108.
Eller skall uppenbar villfarelse i stället för kunskap vid en högskola bibringas landets ungdom?	"

SENARE DELEN

bestående af för det mesta äldre uppsatser.

A. Tiden. Framskridandet.....	111.
B. Fullkomlighetsanspråk	117.
C. Förhoppningar.....	121.
D. Autoritet	124.
E. Konungamakt	129.
F. Riksdagsmannafrihet.....	136.
G. Ministrars makt	140.
Nyare tankar om konungamakten	143.

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

SENERA DELEN

beständigt för det mesta ädla äppel

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

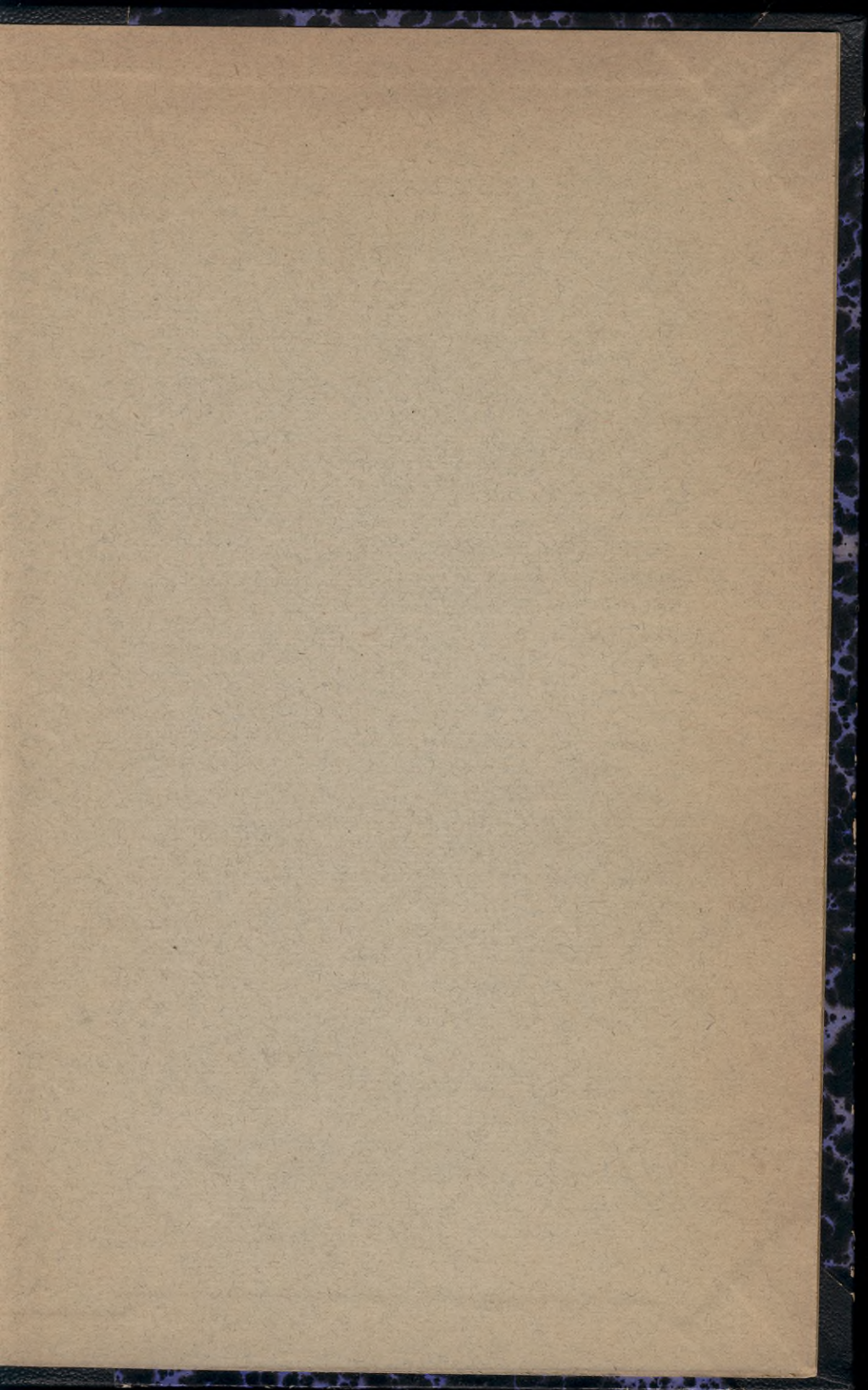
196

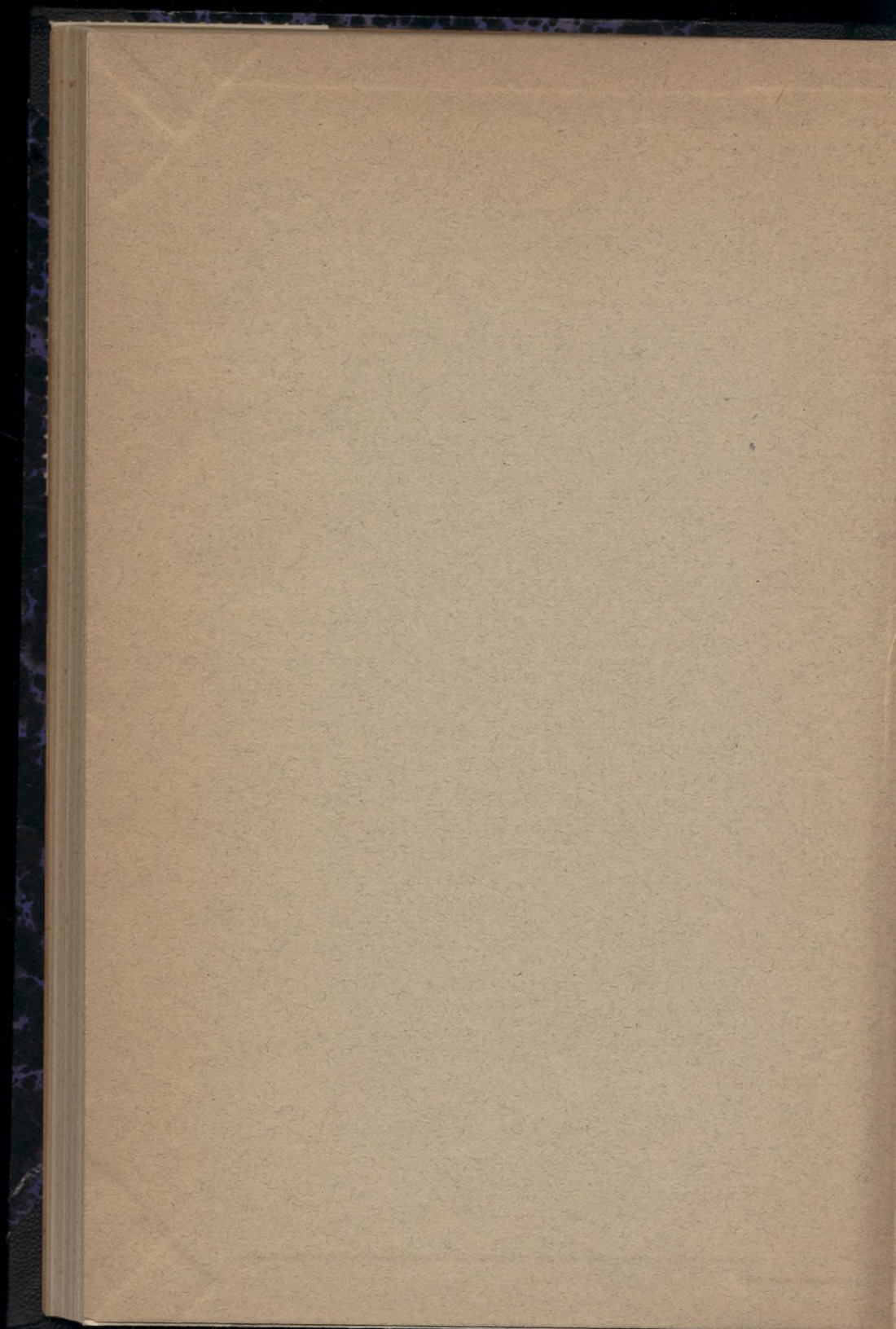
197

198

199

200

6000220908

Göteborgs universitetsbibliotek

